

Рудолф Щайнер

Бхагавад Гита
и
Посланията
на апостол Павел

Лекции пред членове на
Антропософското Общество

Антропософското Издателство "Даскалов"

създадено на 24.12.1991 е оторизирано от Rudolf Steiner - Nachlassverwaltung, Дорнах, Швейцария да издава съчиненията на Рудолф Щайнер в техните български преводи. Негова цел е да запознае българския читател с

Антропософията
на г-р Рудолф Щайнер

* * *

Патронът на Издателството
Димо Р. Даскалов, 1907-1989

член на Антропософското Обществото в Дорнах,
посвети своя земен живот на това да проправи
пътя на Антропософията в България.

* * *

Издателството

предлага на своите читатели първото българско издание на този лекционен цикъл, в който Рудолф Щайнер посочва решаващото значение на християнството за правилното вникване в мъдростта на Изтока. На Бхагавад Гита, събрала в себе си трите основни направления: Веди, Йога и Санкхия, той противопоставя току-що възникналото християнство, което в Посланията на апостол Павел застава пред нас като зародиш на една бъдеща степен от еволюцията на човечеството.

Рудолф Щайнер

Бхагавад Гита
и
Посланията
на апостол Павел

Цикъл от пет лекции
изнесени в Кьолн
от 28. Декември 1912 до 1. Януари 1913,
издаден по непрегледани от лектора записки
с предговор от
Мария Щайнер

Превод от немски:
Димитър Димчев

1998

Антропософско Издателство
"Даскалов"
Стара Загора

Издаването на този превод става с разрешение на Rudolf Steiner - Nachlassverwaltung, Дорнах, Швейцария, разполагащ с авторските права на оригиналното произведение: Rudolf Steiner "Die Bhagavad Gita und die Paulusbriefe", GA 142.

Rudolf Steiner
Die Bhagavad Gita und die Paulusbriefe, GA 142

Philosophisch-Antroposophischer Verlag, 1932

немска
първо издание

Всички права върху българското издание на тази книга са запазени от Антропософско Издателство "Даскалов"

© Антропософско Издателство "Даскалов", Стара Загора,
1997

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор от Мария Щайнер.....	7
Първа лекция, Кьолн, 28. Декември 1912:	15
Единният план на мировата история. Сливането на три духовни направления в Бхагавад Гита.....	
Втора лекция, Кьолн, 29. Декември 1912:	39
Познавателните основи на Бхагавад Гита, Ведите, Санкхия и Йога.	
Трета лекция, Кьолн, 30. Декември 1912:	70
Сливането на трите направления в Христовия Им- пулс. Учението на Кришна.	
Четвърта лекция, Кьолн, 31. Декември 1912:	99
Същността на Бхагавад Гита и значението на Посла- нията на апостол Павел.	
Пета лекция, Кьолн, 1. Януари 1913 :	132
Духовността на Майя. Кришна-светлинните одежди на Христос. Възкръсналият.	

*Указания относно публикуването на
езотеричните лекции от Рудолф Щайнер*

За характера на тези частни издания Рудолф Щайнер (1861-1925) казва следното в своята автобиография “Моят жизнен път” (Събр. Съч. №28, гл.35):

“Съдържанието на тези издания бе предвидено да се изнесе под формата на устни, предназначени за издаване съобщения...

Никъде и в ни най-малка степен не е споменато нещо, което да не представлява чист резултат от изграждащата се Антропософия... Читателят може напълно да ги приеме за това, което Антропософията има да каже. Ето защо... първоначално тръгнахме от условието, те да бъдат разпространявани само сред членовете на Антропософското Общество. Нека обаче се има предвид, че в тези непрегледани от мен ръкописи, има и непълни неща.

Право за оценка на подобно частно издание обаче се признава само на онзи, който знае какво е условието за такава оценка. А за повечето от тези издания условието се състои поне в антропософското познание за човека и космоса, доколкото същността им е изложена от Антропософията и в познанието на това, което под формата на “антропософска история” се съдържа в съобщенията от духовния свят.”

Предговор

През Колегата на 1912 в Кьолн се състоя първата официална среща на онези последователи на теософското духовно направление, които не пожелаха да се потопят в догматизиращата индийска разновидност на теософията, а съобразявайки се с постиженията на духовния живот от новото време и с решителния импулс, който Земната еволюция получи чрез Христовото Събитие, избраха като най-подходящо за западния свят единствено онова духовно обучение, което съответствува на еволюционната степен, на която се намира днешното европейско човечество. В лицето на Рудолф Щайнер те видяха духовния изследовател и мислител, който можеше да се справи с всички изисквания на съвременната естествена наука и който успя да обхване историческите закономерности, така както никои преди него, като в същото време разкритията му за природата на човешкото съществуване можаха да проговорят на свой собствен език и нямаха никаква прилика с каквито и да са натрапени учения. За своето ново човекопознание, той отдавна беше избрал името “Антропософия”.

Неговите последователи, събрани на Колегата през 1912 в Кьолн, също приеха това име, като го свързаха с една наука, която искаше да се приближи до познанието за божествения свят, като в същото време се стремеше и да обхване и самия божествен зародиш на човешкото общество - неговия Аз.

За да проникне в своята най-интимна и свръхестествена област, в своя Аз, и то в ясно и пълно съзнание, човекът трябваше да се превърне най-напред в отделна личност, трябваше да се затвори в себе си и да се откъсне от духовния Космос, където той пребиваваше до този момент. Този поход на човечеството

през пустинята, образно представен в изпитанията на онзи народ, който пръв трябваше да посади кълновете на Аза в своята душа, се извърши в началото на Новата ера. През Средновековието стана така, че дори в самите Мистерии човекът изгуби непосредствената връзка с божествените Йерархии и проучването на духовния свят прекалено често граничеше със страстно преследване на видими резултати, и то в такива области, които по-късно само улесниха поемането по едни или други погрешни пътища. Честното и здравомислещо проучване на духовния свят постепенно се доближи до едно изпълнено с резигнация описание на природния свят и по този начин изпълни задачата си пред тогавашната историческа епоха. Сериозните мистериини традиции, които внимателно се вслушваха в гласа на епохата, подкрепиха точно тези човешки стремежи.

Успоредно с външното изследване на природата, разглеждана все повече и повече като един напълно откъснат от човека свят, у хората покълнаха нови, непознати до този момент душевни способности. За да се стигне обаче до тяхното укрепване, наложително беше за известен период от време човечеството да бъде лишено от познанието за реинкарнацията и Кармата. И тук също ясно проличава мъдрото ръководство на света!

Християнството до такава степен изпълни човешките души със своето морално величие и достойнство, че последователите на Христос, които започнаха да прилагат неговото учение с всичките си сили, сметнаха за нещо напълно естествено, да се разделят с древната източна мъдрост. Ранното християнство постигна своя най-голям разцвет именно по отношение на чувствата и тяхното задълбочаване. Но противниковите сили не можеха да останат

непроявени, тъмните Същества излязоха наяве, злоупотребата с човешките сили нарасна неимоверно. Разумът и здравият усет на мнозина съвременници се възпротивиха срещу необузданите крайности на злото; интелектът и моралното чувство напомниха за своите права. Възникна Реформацията, а наред с нея и борбата за свобода на съвестта, за правото на личен избор и лично мнение. Започна епохата на рационализма, а тя неусетно потопи човечеството в сферата на материализма, който обсеби както мисленето, така и църквата, без да пощади и самия живот. Ето в какво се изразяваше походът на човечеството през пустинята.

Нашите души са като опустели. Те копнеят за живата вода, също както някога избраният народ търсеше своя път към обетованата земя. Ние сме вече толкова обременени в нашия душевен живот, че натискът става непоносим и застрашителен, ако не бихме могли да излезем “вън от себе си”. С частния живот на личността е вече свършено. Той отново трябва да намери своите връзки с Космоса. Обаче този живот не може да протича, както по-рано, в едно приглушено и смътно състояние на съзнанието. Личността не иска да се откаже от плодовете на своето познание. Те представляват, както тя с право ги нарича, нейното истинско щастие. Сега тя трябва да ги разшири и пречисти, за да ги издигне до обхващането на своята най-дълбока същност, която засега само очаква пробуждането си чрез усилията на самостоятелната човешка воля.

Антропософията е тук, за да покаже пътищата към постигането на тази цел. Тя не възнамерява да се отказва от постигнатите нови душевни способности, обаче иска да ги изтръгне от силите на смъртта, под чиято власт те лесно биха попаднали,

ако не ги укрепваме с нови жизнени сили.

Тези нови жизнени сили могат веднага да бликнат, стига да обгърнем с поглед истинската еволюция на човечеството, понеже там е скрита божествената мъдрост, която ръководи мировото развитие. Тази мъдрост ни помага да разберем също и факта, че от момента, когато нашият Аз е предоставен на самия себе си, всъщност ние поемаме в ръцете си както нашата собствена съдба, така и съдбата на цялото човечество.

Отделните хора се интересуват само от това, което ги засяга непосредствено. Но общата маса също не достига до значението, което отделните хора имат за цялото човечество. Катастрофалните събития на нашето време не могат да имат друг смисъл, освен да издигнат човека до осъзнаването на неговия собствен Аз, с чиято помощ той отново намира връзката си с божествения свят, а наред с това - и изход от хаоса.

На Изтока ние дължим великите учения за инкарнацията и Кармата. В далечното минало те позволиха възникването на онази забележителна цивилизация, която беше изградена върху разделянето на хората в съсловия и класи. Но тогава различията между тях не бяха толкова мъчителни, понеже за индивида земният живот беше само едно кратко и преходно явление.

Западът прогони тези истини от съзнанието на хората, като постави на преден план личността, в чиито задачи влизаше и самостоятелното формиране на собствената съдба, а по-късно и така нареченото “класово съзнание”, което въвлича човечеството както в борбата на всички против всички, така и в борбата против измислените от човека пародийни форми на божествения свят.

Марксисткия възглед за историята прави от

света един продукт на сляпата случайност, на имотните класи и техните капризи, на безогледните и властни човешки натури.

Но точно в тези условия се появи един човек - Рудолф Щайнер - чиито лекции върху историята бяха посрещнати от работниците с огромно въодушевление. Те му пишеха благодарствени писма, защото от него научиха, че парчето хляб и спечелените пари не са най-важното нещо на този свят. Но тъкмо поради тази причина той беше принуден да се откаже от преподавателската си дейност. Защото - както се изрази един от пролетарските вождове - ние се нуждаем от разумна принуда, а не от духовна свобода.

Светът беше прекалено изостанал за научното и строго философско изложение на неговите мисли. Хората изобщо не искаха да усетят присъствието на Духа зад неговите думи.

Единствено последователите на Теософското Движение го слушаха с жадно любопитство и го молеха да се погрижи за тях, понеже бяха стигнали до една мъртва точка на развитието си и им липсваше авторитетен и знаещ духовен наставник.

Но когато пое това задължение, Рудолф Щайнер веднага беше изоставен от своите литературни съмишленици и приятели, а известните Издателства, с които той имаше договорни отношения, побързаха да се откажат от неговото сътрудничество.

След като той внесе в Теософското Общество¹ онези импулси, които явно му липсваха и го издигна над предишното му равнище, определени среди се изплашиха сериозно, понеже те искаха да превърнат западащото духовно движение в инструмент за свои лични цели. Тяхната основна задача се свеждаше не до един съвършен синтез между източната и западната мъдрост, а до един вид облицовка на умъртвения

европейски духовен живот с подвеждащия блясък на предхристиянската мъдрост.

Да, точно в тези условия се появи Рудолф Щайнер, който пробуди един съвършено нов живот в дълбините на християнския езотеризъм, в хармоничния синтез между източното и западното мислене, в хармоничния синтез между мъдростта на миналото и мъдростта на бъдещето.

На това трябваше да се попречи с всички сили и средства.

Току-що в душите на европейците беше пробуден един напълно нов копнеж към Христос. Сега срещу този нов копнеж беше издигнат един противоположен образ. Един човек от плът и кръв. Едно дете от индийски произход, обвеяно с чара на екзотиката, беше гресувано по съответния начин, за да поеме ролята на Месия². Тук аз бих искала да спестя на читателя каквито и да е подробности, свързани с шарлатанството, наречено Кришнамурти. Рекламата около Кришнамурти, направи всичко възможно, за да го лансира навсякъде. С дипломатически усилия, молби и заплахи, теософските секции бяха принуждавани да приемат новата теза на теософските ръководители. Големи групи от членове на Теософското Общество в различни държави го напуснаха. Немската секция на Теософското Общество - като единно цяло - отправя своя енергичен протест и това доведе до нейното изключване от Теософското Общество. Външните връзки с това Общество бяха най-после прекъснати. Антропософски ориентираната Духовна наука по своя собствен път. Не бива да забравяме, че още преди години Рудолф Щайнер постави ясното условие за една съвместна работа с теософските организации: своята пълна самостоятелност и независимост от теософското ръководство! Сега вече на антропософ-

ските среди, към които спадаха и доста чужденци, несъгласни с новите постановки на Теософското Обществото, предстоеше да се обединят в едно напълно самостоятелно Антропософско Обществото³.

През последните дни на Декември 1912 в Кьолн се проведеха заключителните съвещания по този въпрос. Точно тогава Рудолф Щайнер съзнателно избра основната тема на лекционния цикъл, който трябва да изнесе пред събраните в Кьолн антропософи: “Бхагавад Гита и Посланията на апостол Павел”.

Тогава той изрази надеждата, че основаното от него Движение няма да допусне обичайните грешки, които извънредно лесно възникват от гордост, честолюбие, суета и от играта с окултизма. В тези дни Рудолф Щайнер напомни и Гьотевия ръководен принцип: “Мъдростта е само в истината.” И той отпрати към сърцата на своите слушатели следните думи:

“Истината може да покълне само тогава, когато стремежът към себепознание обхване човешката душа с една висша, непоклатима сериозност. Откъде идва цялата суета, цялата неистинност? Те идват от липсата на себепознание. От какво покълва истината, от какво покълва молитвеният трепет пред света и мъдростта на Боговете? Те покълват единствено в атмосферата на истинско себепознание, самовъзпитание и самодисциплина.”

Мария Щайнер

Първа лекция

КЪОЛН, 28. Декември 1912

Скъпи мои приятели!

Днес сме изправени, така да се каже, пред началната, изходна точка, отбелязваща основаването на Антропософското Общество в тесния смисъл на думата и нека по този повод отново да си припомним важността и значението на нашето дело. Естествено, всичко онова, което Антропософското Общество се стреми да постигне за по-новата култура не бива да се различава принципно от това, което тук в нашите среди ние от доста време непрекъснато гравим под формата на теософия. Но може би с прибавянето на едно ново име, следва отново да си припомним сериозността и достойнството, с които ние искаме да работим в нашето духовно Движение, и тъкмо от тази гледна точка е подбрана и темата на предстоящия лекционен цикъл. В изходната точка на нашето антропософско дело ние ще говорим върху една тема, която ще бъде изключително подходяща, тъй като отново ще насочи вниманието ни към важността и значението на нашето духовно Движение за културния живот на съвременната епоха.

Може би мнозина от Вас ще останат изненадани, че тук аз съпоставям две привидно отдалечени едно от друго духовни течения, както те са представени от една страна във великата източна поема Бхагавад Гита и от друга страна в Посланията на онзи, който стои в непосредствена близост до самото основаване на християнството. Ние ще вникнем най-добре в близостта на тези две духовни течения, ако днес - като въведение - обърнем внимание върху

мястото, което заема великата поема Бхагавад Гита в съвременната епоха, и как, от друга страна, в същата тази епоха изпъква онова, което възниква още в началната точка на християнството: павлинизъмът. Все пак много неща в духовния живот на нашата епоха не са вече същите, каквито бяха до неотдавна и тъкмо това различие в духовния живот на настоящето спрямо духовния живот от недалечното минало, прави необходимо присъствието на едно такова направление, каквото е теософското или антропософското направление.

Нека да си припомним, че човекът от относително недалечното минало - когато се издигаше до висотата на духовния живот, присъщ на неговата епоха - всъщност се явяваше рожба, както изтъкнах по време на изнесените наскоро лекционни цикли⁴ в Базел и в Мюнхен на три поредни хилядолетия: на едно хилядолетие от преди възникването на християнството и на други две хилядолетия, които все още не са привършили, и които са наситени и пропити с християнското духовно направление. Какво можеше да си каже онзи човек, който неотдавна - когато все още не можеше да се говори за необходимостта от теософия или антропософия - какво можеше да си каже той, след като се намираше в условията на тогавашния духовен живот? Той можеше да си каже следното: Съвременната епоха всъщност е повлияна най-вече от онова хилядолетие, което предхожда християнското летоброене. Защото отделните хора започнаха да имат - като личности - някакво значение за духовния живот едва в онова хилядолетие, което предхожда християнското летоброене. Колкото и величествено да беше човешкото присъствие в духовните светове, ние виждаме, че личностите, индивидуалностите далеч не изпъкваха над това, което стои в основата на

различните духовни течения. Нека да обърнем поглед към миналото, към всичко онова, което не можем да причислим в един по-тесен смисъл, за какъвто сега става дума, към последното предхристиянско хилядолетие. Нека да обърнем поглед към египетското или към халдейско-вавилонското духовно течение. Там ние виждаме един, така да се каже, изцяло зависим от Боговете духовен живот. Всъщност тази ситуация, при която човешките индивидуалности изпъкват особено живо пред погледа на духовния изследовател, възниква едва в рамките на гръцкия духовен живот. В Египетската и Халдейско-Вавилонската епоха ние също откриваме забележителни учения и космологии, но едва в Гърция ние сме в състояние да отправим поглед към една или друга личност, към един Сократ, Перикъл или Фигий, към един Платон или Аристотел. Личността, като такава, вече изпъква на преден план. Тази особеност е изключително важна за последните три хилядолетия. И аз имам предвид не само забележителните личности, а влиянието, което духовният живот упражнява върху всяка отделна индивидуалност, върху всяка отделна човешка личност. Да, през тези три хилядолетия на преден план излиза, ако можем да се изразим така, именно човешката личност. И различните духовни течения имат значение само поради обстоятелството, че личностите имат нужда да участвуват в духовния живот, че личностите намират вътрешна утеха, вътрешна сигурност и надежда главно чрез духовните течения.

И понеже до сравнително скоро хората проявяваха интерес към историята само, доколкото тя засягаше отделната личност, те бяха лишени от едно по-дълбоко разбиране за онова, което е съществувало преди тези три хилядолетия. Обаче тъкмо елимент-

вото сложи начало на онзи вид история, за която хората се пробудиха съвсем наскоро и фактически Гръцката епоха възникна именно в прехода между първото и второто хилядолетие, който е свързан с идването на Христос Исус. През първото хилядолетие се разви до голяма степен всичко онова, което гръцкият народ завеща на съвременната цивилизация. И този гръцки народ постигна нещо забележително, понеже в изходната точка на неговата култура стояха именно Мистериите. Всичко произлезе от Мистериите - ние често сме описвали това - за да премине после в творбите на великите поети, философи и художници, а чрез тях и във всички области на живота. Защото ако искаме правилно да разберем Есхил, Софокъл или Еврипид, ние трябва да търсим изворите на тяхната философия тъкмо в това, което се разля от Мистериите. Да, ако искаме да разберем Сократ, Платон, Аристотел, ние трябва да търсим изворите на тяхната философия в Мистериите. А да не говорим за такива забележителни личности като Хераклит. В моята книга "Християнството като мистичен факт"⁵ аз напомням, че неговото учение се корени тъкмо в Мистериите.

После ние виждаме, как през второто хилядолетие християнският импулс се влива в духовното развитие; виждаме как второто хилядолетие напредва по такъв начин, че гръцкият народ постепенно приема в себе си този Христов Импулс и се съединява с него. Цялото второ хилядолетие протича така, че могъщият Христов Импулс действително се съединява с това, което идва като една жива традиция, като един нов живот от недрата на гръцкия народ. Така ние виждаме как съвсем бавно и постепенно гръцката мъдрост, гръцкото светоусещане, гръцкото изкуство органически се свързва с Христовия Импулс. Ето

какво е характерно за второто хилядолетие от културата на личността.

После идва третото хилядолетие от това, което нарекохме култура на личността. Ние се убеждаваме, че през това трето хилядолетие гръцката култура продължава да работи вътре в нас, но по съвсем друг начин. Ние се изправяме пред художници като Рафаел, Микеланджело, Леонардо да Винчи. Елинството съвсем не продължава да живее в третото хилядолетие заедно с християнството по онзи начин, който беше характерен за второто хилядолетие.

През второто хилядолетие хората не приеха елинството, не приеха гръцката култура като някакво историческо величие, като нещо, което се развива единствено в условията на външния свят; обаче през третото хилядолетие хората трябваше да се обърнат направо към елинството, направо към гръцката култура. Ние виждаме как сега Леонардо, Микеланджело и Рафаел създадоха съвсем нови художествени произведения; как сега гръцката култура беше възприемана по един все по-съзнателен начин. И ние виждаме, как гръцката култура беше възприета напълно съзнателно от един такъв философ, какъвто е например Тома Аквински⁶, как той беше просто принуден да включи във философията на Аристотел всичко онова, което блика от самата философия на християнството. Тук ние виждаме как по един напълно съзнателен начин гръцката култура се съединява с християнството, прибегвайки до една философска форма, също както това става при Рафаел, Микеланджело и Леонардо да Винчи, само че под една художествена форма. Нещо подобно проличава също и в областта на духовния живот, когато например усещаме известна религиозна враждебност у личности като Джордано Бруно и Галилей. И въпреки всичко, ние се убеждаваме, че гръцките

идеи и понятия, определящи основните светогледи на епохата, непрекъснато излизат на преден план: едно съзнателно приемане на гръцката култура! Този духовен живот, който съзнателно включва в себе си както гръцката култура, така и християнството, е присъщ не само за високо образованите личности, но и за всички човешки души от онова време. Християнските представи, заедно с гръцките понятия, биваха приемани както от университетските среди, така и от простите селски хора.

Но ето че през 19. век настъпи нещо твърде особено, нещо, което може да бъде завършено само от теософията или антропософията. Сега ние виждаме какви огромни последици може да има едно художествено произведение. Когато Европа се запозна за пръв път с чудесната поема Бхагавад Гита, някои забележителни личности се почувствуваха неугържимо привлечени и усетиха истинско възхищение пред нейните дълбоки откровения. И не бива никога да забравяме, че един възвишен дух като Вилхем фон Хумболт сподели, след като се запозна с тази поема, че тя е най-дълбокото философско произведение, което е срещал през живота си; и той можа да изкаже прекрасните думи, че наистина си заслужава човек да стигне до неговата преклонна възраст, само за да се запознае с Бхагавад Гита, великата духовна песен, която се носи към нас от прагревната, свещена източна мъдрост. И колко вълнуващо е, че през 19. век, макар и бавно, макар и в ограничени размери, Бхагавад Гита продължава да ни обогатява с най-доброто от източната мъдрост. Защото Бхагавад Гита коренно се различава от много други съчинения, които са достигнали до нас от древния Изток. Другите писмени съчинения винаги показват източното мислене и светоусещане от тази или онази гледна точка. Обаче в лицето

на Бхагавад Гита ние имаме пред себе си нещо, за което бихме могли да заявим: Тук ние сме изправени пред едно истинско сливане на всички направления и гледни точки, характерни за източното мислене, за източните усещания и чувства. Ето кое е важното в Бхагавад Гита!

Нека отново да насочим поглед назад към древна Индия. Там ние откриваме - като се абстрахираме от някои незначителни подробности - три, така да се каже, нюансирани духовни направления, които просветват от далечното и тъмно минало на Индия. Духовното направление, което срещаме още в първите Веди и което е претърпяло значителна промяна в по-късните ведически съчинения, представлява едно строго определено духовно течение. Ние ще го охарактеризираме веднага: то е - ако мога да се изразя така - едно твърде едностранчиво, обаче строго определено духовно направление. После ние срещаме едно второ духовно направление в лицето на философията Санкхия - също едно строго определено духовно течение; а накрая пред нас застава третата разновидност на източния духовен живот - философията Йога. Ето как ние обхващаме с нашия душевен поглед трите най-важни източни направления: направлението Веди, направлението Санкхия и направлението Йога. Това, което срещаме там като системата Санкхия на Капила, като философията Йога на Патанджали и самите Веди, са духовни направления с определен нюанс, но те са до известна степен доста едностранчиви, макар и величието им да изпъква именно поради тяхната едностранчивост. Обаче в Бхагавад Гита виждаме едно хармонично сливане на всичките три духовни направления. Всичко, което съдържа философията на Ведите, ние го откриваме също и в Бхагавад Гита; всичко, което философията може да даде на чо-

века, ние отново го откриваме там, в Бхагавад Гита; всичко, което системата Санкхия предлага на човека, ние отново го откриваме в Бхагавад Гита. И ние го откриваме по такъв начин, че то далеч не ни изглежда като някакъв конгломерат; напротив - тези три духовни направления застават пред нас като един цялостен организъм, съставен от три хармонично свързани части, които сякаш са си принадлежали от самото начало. Ето в какво се състои величието на Бхагавад Гита: във всеобхватното описание на източния духовен живот, който черпи своите притоци както от философията Санкхия, така и от Йога, и от Веди.

Нека най-напред накратко да охарактеризираме какво може да ни даде всяко едно от тези три духовни направления.

Ведите до най-голяма степен представляват една цялостна философска система; те са, така да се каже, най-духовният монизъм, който можем да си представим; монизъм, духовен монизъм, ето до какво се свежда философията на Ведите, която по-късно намира своето продължение във Веданта. Ако искаме да разберем философията на Ведите, никога не бива да забравяме, че тя се опира на следната предпоставка: своята най-дълбока същност, своето собствено “Себе”, човекът намира именно в себе си и че онова, което той съвсем бегло долавя в ежедневието, е един вид израз или отпечатък на неговото “Себе”, че човекът може да се развива и че неговото развитие все повече и повече изкарва на бял свят висшата човешка природа, която е спотаена в шеметните бездни на душата. Следователно, в човека се намират един вид спящи сили, едно по-висше “Себе” и това по-висше “Себе” далеч не е онова, което съвременният човек непосредствено възприема, макар и то непрекъснато

да работи в душата му. Когато един ден човекът ще овладее това, което живее в него като “Себе”, той ще установи - според философията на Ведите - че това “Себе” е напълно идентично с всеобхватното “Мирово Себе” и че с това свое “Себе” той не само е изцяло потопен във всеобхватното “Мирово Себе”, но и представлява едно цяло с него. Той се отнася към “Мировото Себе” по два начина. Последователят на Веданта си представя отношението на “човешкото Себе” към “Мировото Себе” приблизително по същия начин, по който става вдишването и издишването на физическия въздух. Както вдишваме и издишваме и както навън се намира общият въздух, а вътре в нас се намира само онази частица въздух, която сме вдишали, така и навън се простира всеобщото, всеобхватно и вездесъщо “Мирово Себе” и ние го вдишваме именно тогава, когато сме отгадени на едни или други духовни съзерцания. Ние вдишваме “Мировото Себе” с всяко усещане, което имаме за него, вдишваме го с всяко едно от нашите душевни възприятия. Всяко познание, всяко мислене и усещане е един вид духовно дишане; и това, което следователно получаваме в душата си като частица от “Мировото Себе” - което обаче остава органически свързано с “Мировото Себе” - е истинско дишане, дишането, което по отношение на самите нас бихме могли да сравним с частицата въздух, която вдишваме и която не може да бъде различена от общия външен въздух. Така в нас се проявява Атман, но това състояние не може да бъде различено от онова, което представлява вездесъщото “Мирово Себе”. И както ние издишваме физически, така също може да бъде постигнато едно молитвено настроение на душата, чрез което тя насочва към “Мировото Себе” - молитвено и жертвоготовно - най-доброто, което тя носи в себе си. Това е като един вид духовно

издишване - Брахман. И така, Атман и Брахман, като процеси на вдишване и издишване, ни правят участници във вездесъщото “Мирово Себе”. Една мистично-духовна философия, която е същевременно и религия: ето какво се изправя пред нас в лицето на Ведите. Цветът и плодът на Ведите, на ведизма, е в онова ощастливяващо усещане за единение и сливане с целия видим свят, с целия духовен Космос; да, тъкмо за това пребиваване на човека в духовния Космос ни говори Ведизмът - тук не бихме могли да кажем: словото на Ведите, понеже Веди означава именно слово - понеже според ведическите представи то е един вид издишване от страна на единната космическа същност на света и човешката душа може да го приеме в себе си като най-висша форма на познанието. С приемането на съдържащото се във Ведите слово, човекът приема и най-добрата част от вездесъщото мирово Слово, като се издига до съзнанието за връзката между индивидуалното човешко “Себе” и вездесъщото “Мирово Себе”. Това, което изразяват Ведите, е Словото Божие - тъкмо то е съзидателното и творческо начало, което непрекъснато се новоражда в човешкото познание, хвърляйки по този начин мост между човешкото познание и творческия жизнен Принцип. Ето защо написаното във Ведите беше смятано за самото божествено Слово, а онзи, който разбираше Ведите, беше смятан за притежател на божественото Слово. Божественото Слово беше дошло на света по духовен път и хората го откриваха в книгите на Ведите. Онези, които действително разбираха тези книги, всъщност бяха участници в творческия Принцип на света.

Съвсем различно е положението при философията Санкхия. При първоначалното ни запознаване с тази философия, такава каквато тя е съхранена

до наши дни, ние откриваме в нея тъкмо противоположното на едно цялостно, единно учение. Поискаме ли да я сравним с нещо друго, ние можем донякъде да я сравним с философията на Лайбниц. Философията Санкхия е типичен пример за една плуралистична философия. Тя далеч не проследява отделните души - били те човешки души или души на Боговете - до някакъв общ първоизточник; философията Санкхия разглежда душите като че ли те идват от вечността, или като че ли техният общ произход изобщо не се подлага на съмнение. Да, във философията Санкхия ние се натъкваме тъкмо на плурализма на душите. Тук рязко е подчертана самостоятелността на всяка отделна душа, която напредва в своята еволюция напълно изолирана и затворена в себе си. А срещу плурализма на душите застава онзи елемент, който философията Санкхия нарича елемент на Пракрити. Ние не можем да обозначим този елемент с някакъв съвременен термин, понеже думата “материя”, например, звучи твърде грубо и материалистично. Обаче във философията Санкхия този елемент няма нищо общо с онази субстанциална същност, която стои зад множеството на душите, която на свой ред не се стреми към никакъв общ първоизточник, към никакъв общ произход. Първоначално имаме “множеството на душите” и това, което можем да наречем “материалната основа”, нещо като един първичен пространствено-времеви поток, от който душите вземат елементите, необходими им за външното съществуване, без те да търсят нещо общо помежду си. И във философията Санкхия нещата стоят така, че пред нас изпъква, и то много добре проучен, тъкмо този материален елемент. Във философията Санкхия погледът далеч не е насочен към отделната душа. Отделната душа бива възприемана като нещо,

което е вплетено и здраво свързано с материалната основа, и което в тази материална основа стига до всевъзможни форми. Душата се “облича” в основния материален елемент и вечността, така да се каже, разглежда този елемент като нещо основно за всяка отделна душа. Душевното естество се изразява тъкмо в този основен елемент. Ето защо душевното естество приема най-различни форми. А изучаването на тези материални форми е същественото, което отличава философията Санкхия. В нейно лице ние имаме, така да се каже, най-първичната форма на този материален елемент като един вид първичен духовен поток, в който първоначално се потопява човешката душа.

Следователно, ако бихме насочили поглед върху началните стадии от еволюцията, ние щяхме да се изправим пред един недиференциран материален елемент и пред “множеството души”, потопяващи се в него, за да се издигнат до следващата степен от развитието. Сега идва ред и на нещо друго, с което душата може да се “облече”, идва ред на “индивидуалното” и това е Будхи. И така, ако си представим, че една душа е “облечена” със субстанциите на първичния поток, нейните проявления все още не се различават от общия елемент на първичния поток. Когато душата се обвива не само в този общ първичен поток, в това, което може да произлезе от него, тя се “облича” в елемента Будхи. Третият елемент, който съществува и чрез който душите стават все по-индивидуални и индивидуални, е Ахамкара. Това са все по-низши и по-низши форми на първичната материя.

И така, ние имаме първичната материя, чиято следваща форма е Будхи и отново една следваща форма Ахамкара. Още по-следващата форма е Манас, а след нея идва ред на онази форма, която имаме в

лицето на сетивните органи; следващата форма - това са по-фините елементи, а последната форма: материалните елементи, разположени в обкръжаващия ни физически свят. Ето как пред нас се очерта, така да се каже, една еволюционна линия в смисъла на философията Санкхия. Най-отгоре виждаме най-свръхестественния елемент от един първичен духовен поток, който - съгъстявайки се все повече и повече - се доближава до това, което откриваме около себе си в грубите елементи, от които е изградено човешкото тяло. Между тях са субстанциите, от които са изтъкани например нашите сетивни органи, и по-фините елементи, от които е изтъкано наше жизнено или етерно тяло⁷. Нека да отбележим, че всички изброени форми - в смисъла на философията Санкхия - са само обвивки на душата. Дори това, което произлиза непосредствено от първичния поток, също е обвивка на душата. И когато философът, привърженик на Санкхия, изучава Будхи, Ахамкара, Манас, сетивата, по-фините и по-грубите елементи, в тяхно лице той вижда не друго, а все по-съгъстяващите се обвивки, в които душата изразява себе си.

Нека да сме наясно в следното: философията на Ведите и философията Санкхия изглеждат по този начин, само защото са възникнали през онези далечни епохи, когато все още е съществувало така нареченото древно ясновидство⁸, или поне е съществувало до известна степен. Ведите изцяло почиват върху една чисто природна заложба, характерна за древночовечеството, изразяващо се в един вид инспирация, при която човек, така да се каже, не е бил длъжен да прави нищо друго, освен да се подготви за едно тихо и спокойно приемане на идващата сама по себе си божествена инспирация. Съвсем различно е положението при възникването на философията Санкхия. Там се

получава, така да се каже, нещо подобно на нашето днешно обучение, само че без то да е повлияно от ясновидството. А навремето то е било повлияно именно от ясновидството. Тогава то е изглеждало като един вид ясновиждаща наука, като инспирация, гадена по Божията милост. Тази наука е била търсена от тогавашните хора също както ние търсим днешното познание, само че тогавашните хора все още са били ясновидци: ето какво представлява философията Санкхия. Тъкмо поради тази причина същинският духовен елемент остава, така да се каже, недокоснат от нея. Философията Санкхия твърди: Във всичко онова, което изучаваме чрез външните свръхсетивни форми, се отпечатват именно душите; същественото тук е, че ние можем да изучаваме външните форми, формите, които наблюдаваме като изразно средство на душите.

Ето защо, в света ние откриваме една добре изградена система от форми, също както откриваме един сбор от факти в нашата съвременна наука, само че във философията Санкхия нещата опират до свръхсетивното виждане на фактите. Философията Санкхия е такава наука, която, въпреки че е постигната с помощта на ясновидството, все пак си остава една наука за външните форми, и тя не стига до самата същност на душевния живот; в известен смисъл душевната същност остава недокосната от процеса на изучаването. Човекът, отгаден на Ведите, усеща своя религиозен живот като напълно слят с живота на мъдростта. Философията Санкхия е наука, познание на формите, в които се изразява душата. За нейните последователи е характерна както философската, така и религиозната нагласа. И как после душевната същност се включва във формите - не самата тя, а начинът, по който го прави - ето

какво проследява по-нататък философията Санкхия. Как душата запазва своята самостоятелност, или как се потопява предимно в материята - ето каква разлика се прави във философията Санкхия. Тук ние имаме работа с една душевна същност, която наистина се потопява във формите, но все пак тя се запазва като душевна същност. Една душевна същност, която е потопена във формата, но се проявява като душевна същност, живее в елемента Самва. Друга душевна същност, или душа, която се потопява във формата, но е заглушена, така да се каже, от формата, не преодолява формата, живее в елемента Тамас. А в това, при което душата поддържа, така да се каже, равновесието на външната форма, живее елементът Раджас. Самва, Раджас, Тамас, трите Гунас определят главната характеристика на това, което наричаме философията Санкхия.

И отново, съвсем различно е онова духовно направление, което намираме на Изток като Йога. Тя изучава самата душевна същност, самата душа и търси пътища и средства, за да я обхване в един непосредствен духовен живот, така че от мястото, където се намира в света, душата се издига до все по-високи и по-високи степени на съществуване. Ето как философията Санкхия се явява като един вид разглеждане на душевните обвивки, а Йога - като едно напътствие за душата към все по-високите степени на вътрешно изживяване. Ето защо практикуването на Йога е едно постепенно пробуждане на по-висшите душевни сили, така че душата се потопява в нещо, което тя не успява да открие във всекидневния живот, в нещо, което може да я издигне до все по-високи и по-високи степени на съществуване. Ето защо Йога е пътят в духовните светове, пътят към освобождаването на душата от външните форми, пътят

към самостоятелния душевен живот във вътрешния свят на човека. Йога е именно другата страна на философията Санкхия. Философията Йога се издига до своята истинска висота, когато онази идваща като благодат отгоре инспирация, благодарение на която възникнаха и Ведите, вече не можеше да съществува сред човечеството. Философията Йога можеше да бъде приета само от онези души, които - принадлежащи към една по-късна епоха - вече не получават откровения като от само себе си, а трябваше да се издигнат до висините на духовното съществуване чрез собствени усилия.

Ето как пред нас застават три строго определени духовни направления, характерни за Древно-индийската епоха: Ведите, Санкхия и Йога. А днес ние сме призвани, така да се каже, отново да обединим тези духовни направления, като ги изнесем горе, в светлината на онова съзнание, което е характерно за нашата Пета следатлантска епоха⁹.

Вие лесно ще откриете тези три направления в нашата Духовна наука. Прочетете описанията, които се опитах да дам в моята книга “Тайната наука”¹⁰, особено в първата глава, където говоря за устройството на човека, за съня и будността, за живота и смъртта, и тогава ще имате същото, което - вече в днешен смисъл - определяме като “философията Санкхия”; прочетете още всичко онова, което е казано за еволюцията на света от Стария Сатурн¹¹ до наши дни, и тогава ще имате пред себе си “философията на Ведите”, само че изразена според днешните изисквания, прочетете последната глава, където се говори за развитието на човека и там ще намерите “философията Йога”, също изразена според изискванията на нашето време. Нашето време наистина трябва да обедини по един органически начин

онова, което проблясва от древната индийска култура под формата на трите строго определени духовни направления: Ведите, Санхия и Йога. Ето защо чудесната поема Бхагавад Гита, която стои пред нас като едно хармонично и дълбоко поетично сливане на тези три направления, трябва да засегне, и то по най-дълбок поетически начин, именно нашето време. И ние трябва да търсим един вид духовно родство между нашето Антропософско Движение и дълбокото съдържание на Бхагавад Гита. Другите духовни направления от нашето съвремие също се докосват, и то не само в общи линии, но и до най-малките подробности с някои от древните духовни източници. Вие сте наясно, че в моята “Тайна наука” е направен опит, нещата изцяло да бъдат изведени от самите тях. Аз не съм се позовавал на никакви исторически документи. Онзи, който действително разбира това, което е казано в тази книга, никъде в описанията на Стария Сатурн, Старото Слънце и Старата Луна, няма да открие нещо, което е взето от исторически източници: обяснението на нещата там са извлечени от самите тях. И колко странно: това, което носи отпечатъка на нашето време, е в чудно съзвучие с духовното наследство от древността.

Нека да посочим един малък пример. На определено място във Ведите срещаме следните думи относно космическото развитие: В праначалото тъмнината беше обвита в тъмнина, всичко беше като една аморфна маса. После възникна едно огромно празно пространство, което отвсякъде беше пронизано от топлина.

А сега Ви моля да си припомните какво беше казано за Стария Сатурн, за цялостното устройство и за първичната субстанция на Сатурн, която беше описана именно като топлинна субстанция, и размис-

лете върху съзвучието между тези съвременни описания в “Тайната наука” и онова, което е казано там, във Ведите. В следващия пасаж на Ведите се казва: Тогава най-напред се прояви Волята, която беше първият зародиш на мисленето, връзката между съществуващото и несъществуващото... И припомнете си още, как говоря аз в “Тайната наука” за Духовете на Волята¹². Или с други думи: нашите антропософски описания далеч не търсят някакво сходство, някакво съзвучие с древните описания; съзвучието се получава от само себе си, понеже тогава, както и сега, има хора, които търсят истината.

И сега, в Бхагавад Гита ние имаме пред себе си един вид поетическо възвеличаване на трите току-що охарактеризирани духовни направления. В един особено важен момент от световната история - важен за съответната епоха - пред нас застава великото учение, което самият Кришна предава на Аргжуна; моментът е важен, защото отразява забележителния преход, когато старите наследствени връзки, старите кръвни връзки започват да се разхлабват, да се разпадат. В хода на тези лекции Вие не бива да забравяте: през дълбоката древност кръвните връзки, т.е. принадлежността към определена раса или племе, са имали огромно, решаващо значение. Припомнете си всичко онова, за което става дума в моята книга “Кръвта като един особен сок”¹³. Когато тези кръвни връзки започнаха да се разпадат, тогава настъпи - именно поради това разпадане - онази грандиозна битка, която описва Махабхарата, и от която Бхагавад Гита представлява само един малък епизод. Тук ние виждаме, как потомците на двама братя, следователно родствени по кръв потомци, се разделят по отношение на техните духовни ориентири, как се разделя всичко онова, което по-рано кръвта

носеше в себе си като един или друг възглед; и тази битка, тази война възниква тъкмо поради това, че в този преломен момент кръвните връзки трябваше да изгубят своето значение. Отсега нататък кръвните връзки престанаха да бъдат предпоставка за ясновидското познание. На преден план изпъква новата духовна конфигурация на човека. Кришна се явява като велик учител точно за онези, за които старите кръвни връзки вече нямат никакво значение. Да, той става учител на една нова епоха, освободена от старите кръвни връзки. А как точно постига това - ще посочим утре. Но още сега ние бихме могли да загатнем една важна подробност, която срещаме на много места в Бхагавад Гита: а именно, как Кришна включва в своето учение трите духовни направления, за които вече стана дума. Кришна ги разкрива на своя ученик в едно органическо единство. Как застава пред нас този ученик? От една страна той насочва поглед към своя баща, а от друга страна, към брата на своя баща. Сега братовчедите не са вече близки помежду си, те трябва да се разделят. Но ето че в този момент едно друго духовно направление обхваща както едната, така и другата потомствена линия. Сега в душата на Арджуна пламва тревогата: Но какво ще се получи, ако това, което е било свързано чрез кръвните връзки, няма да съществува повече? Как душата ще участва в духовния живот, след като той няма да протича както по-рано под влиянието на старите кръвни връзки? И на Арджуна му се струва, че всичко ще се разпадне. Обаче в действителност се случва нещо съвсем друго: ето до какво се свежда великото учение на Кришна. Сега Кришна показва на своя ученик, който трябва да премине от едната епоха в другата, как душата - ако тя иска да се развие хармонично - може да приеме нещо от всичките

три духовни направления. В учението на Кришна ние откриваме както единното учение на Ведите, така и най-същественото от учението на Санкхия, а също и най-същественото от Йога. Защото какво се крие зад всичко това, което чуваме в Бхагавад Гита? Тук проповедта на Кришна е представена приблизително по следния начин: Да, съществува едно творящо мирово Слово, което съдържа в себе си самия творчески Принцип. Както звукът, издаван от човека, когато той говори, раздвижва и оживотворява въздуха, така и мировото Слово раздвижва и оживотворява всички неща; то създава и подрежда самото Битие. Ето как принципът на Ведите пронизва всички неща. Ето как той може да бъде възприет от човешкото познание. Да, в текстовете на Ведите наистина съществува едно подвижно и живо, творящо Слово. Словото е творческият принцип на света: то се проявява и във Ведите.

Тази е само едната част от учението на Кришна и човешката душа е в състояние да разбере, как Словото се проявява във формите на битието. Човешката душа се научава да вниква в законите на битието, именно когато човешкото познание открие как отделните форми на битието изразяват духовно-душевното. Учение за формите на света, за закономерните форми на битието, за закона на света и неговите проявления - ето какво представлява философията на Санкхия, другата страна от учението на Кришна.

И както Кришна обяснява на своя ученик, че зад всичко съществуващо стои съзидателното мирово Слово, така той му обяснява също, че човешкият разум може да изучи отделните форми, следователно може да приеме в себе си законите на света. Мировото Слово, мировият закон, предадени във Ведите,

В Санкхия - ето какво открива Кришна на своя ученик. И той му напомня още за пътя, който издига отделния ученик във висините, където той отново може да бъде съучастник в познанието на мировото Слово. Следователно, тук Кришна говори за учението Йога. Учението на Кришна има троична същност: то е учение за Словото, за закона, за молитвеното преклонение пред Духа.

Слово, закон, молитва - ето трите сили, с чиято помощ душата може да се издигне в своето развитие. Занапред тези три сили непрекъснато ще оказват въздействие върху душата. Ние току-що видяхме как съвременната Духовна наука се стреми да представи тези три отделни направления. Но епохите са различни и троичното устройство на света следва да бъде поднасяно на човешката гуша по съвсем различни начини. Кришна говори за мировото Слово, за творящото Слово, за формите на битието, за молитвеното вглъбяване на гушата, за Йога. Същата троичност отново застава пред нас, само че по един много по-жив и конкретен начин, а именно в лицето на едно Същество, за което ние знаем, че то въплътява в себе си божественото Слово! Несъмнено, Ведите са поднесени на човечеството по един абстрактен начин! Но божественият Логос, за който ни говори Евангелието на Йоан, е жив и представлява самото творящо Слово!

А всичко онова, което намираме във философията Санкхия като закономерно вникване във формите на света, е превърнато в нещо историческо и е идентично с това, което апостол Павел нарича Закон. - И накрая, при апостол Павел, третото направление се проявява като вяра във възкръсналия Христос. Това, което при Кришна е Йога, при Павел е превърнато в нещо конкретно, а именно във вярата, която трябва

да заеме мястото на закона.

Ето как трюичността на Веди, Санкхия и Йога е като един вид утринната зора на това, което покъсно изгря като самото Слънце. Ведите отново и непосредствено се проявяват в конкретното Христово Същество, навлизайки сега мощно и живо в историческото развитие, и то без да се разливат абстрактно в просторите на времето и пространството, а като една отделна индивидуалност, като живото Слово. Във философията Санкхия Законът застава пред нас и ни напомня по какъв начин се оформя материалната основа, или елементът Праkritи и как той слиза надолу до равнището на грубата материя- Законът разкрива възникването на света и мястото на отделните хора сред него. Всичко това е загатнато в древноеврейското учение на Закона, и най-вече в думите на Мойсей. Доколкото апостол Павел насочва от една страна вниманието ни към този Закон на еврейската древност, той ни отправя към философията Санкхия; доколкото обръща вниманието ни към вярата във Възкръсналия, той посочва онова Слънце, чиято утринна зора се проявява в Йога. Ето как отново се появява всичко онова, което намираме във Ведите, във философията на Санкхия и в Йога.

Това, което откриваме във Ведите, отново се проявява в една нова, конкретна форма: живото Слово, чрез което е било създадено всичко и не е било създадено нищо от това, което е станало. В хода на времето живото мирово Слово се въплъщава в едно човешко тяло. Философията Санкхия се явява като историческо, закономерно представяне на това, как от света на Елохимите¹⁴ възниква светът на явленията, светът на грубата материя. А Йога се превръща в това, което апостол Павел изразява с думите: “Не аз, а Христос в мен”; или казано по друг начин:

Когато Христовата Сила прониква в човешката душа, човекът се издига до висотата на Божеството.

И така, ние виждаме цялостния план в историята на света, ние виждаме как това, което е създадено по духовен път на Изток, е само една подготовка, и как от нея произлиза, така да се каже, в една по-абстрактна форма всичко онова, което е толкова прекрасно изваяно в конкретните очертания на по-късното Павлово християнство. Скоро ние ще се убедим: вниквайки във връзките, съществуващи между величествената поема Бхагавад Гита и Посланията на апостол Павел пред нас се откриват също и най-дълбоките тайни на това, което бихме нарекли духовно присъствие в цялото възпитание на човешкия род. За да усети този нов елемент, съвременната епоха трябваше да се издигне над всичко онова, което беше наследила от гръцката култура и да постигне разбиране за духовните импулси от първото предхристиянско хилядолетие, които имаме в лицето на Ведите, Санкхия и Йога. И както Рафаел в областта на изкуството, както Тома Аквински в областта на философията трябваше да се обърнат назад към гръцката култура, така и нашето време отново трябва да породи едно съзнателно уравновесяване между това, което нашата епоха иска да постигне, и всичко онова, което вече е било създадено много по-рано в древната гръцка култура, и което е живяло още в дълбините на източната древност. Ние ще се доближим до прекрасния свят на източната древност, само ако обхванем споменатите духовни направления в тяхното чудно и хармонично единство, с което те, както казва Хумболт, застават пред нас в най-величествената философска поема, наречена Бхагавад Гита.

Втора лекция

КЪОЛН, 29. Декември 1912

Както вчера споменах, Бхагавад Гита, величествената поема на индийците, е била определена от една известна личност като най-значителната философска поема на човечеството. И наистина, всеки, който се задълбочи във величествената Бхагавад Гита, ще потвърди, че това изказване е напълно уместно. В хода на лекциите ние отново ще имаме възможност да изтъкнем високите художествени качества на Бхагавад Гита, но преди всичко нека да осмислим значението на тази поема като най-напред хвърлим поглед върху това, което е заложено в нейните основи, върху могъщите идеи, върху могъщото познание на света, от което тя е възникнала, и за чиято прослава е била всъщност създадена. Този поглед в познавателните основи на Бхагавад Гита е особено важен, защото е напълно сигурно, че същественото в тази поема, в тази песен, а именно всичко онова, което се отнася до мисловното съдържание, ни предлага една степен на познание, която е възникнала още преди раждането на будизма; така че бихме могли да кажем: духовният хоризонт, който заобикаля великия Буда и от който той израства, ние вече имаме пред нашия поглед чрез самото съдържание на Бхагавад Гита. Следователно, когато се оставим под въздействието на Бхагавад Гита, ние насочваме поглед към духовната същност на древноиндийската култура от времето преди възникването на будизма. Ние вече подчертахме: това мисловно съдържание е едно сливане на три отделни духовни направления и то претопява, така да се каже, тези три духовни направления в едно органическо

цяло, което е не механичен конгломерат, а нещо живо, нещо жизнеспособно. Това, което ни се явява тук като едно цяло, като една духовна еманация на гревното индийско мислене и познание, е всъщност едно величествено светоусещане, едно неизмеримо богатство от духовни познания, толкова необхватно, че съвременният човек, който е незапознат с Духовната наука, би се отнесъл с голямо съмнение към познавателната стойност на Бхагавад Гита, понеже той не би разполагал с никаква възможност да си изгради каквато и да е представа за дълбочината на Бхагавад Гита. Защото с обикновените, съвременни средства галеч не може да се проникне в онези дълбочини на знанието, които съществуват там; хората най-много биха могли да сметнат това, за което се говори там, за един красив сън, който човечеството някога е сънувало. От гледна точка на модерното светоусещане хората може би се удивляват на този чуден сън, но те едва ли биха му приписали някаква особена познавателна стойност. Ако обаче човек вече е приел в себе си Духовната наука, той би застанал с удивление пред дълбочините на Бхагавад Гита и би трябвало да си признае: Да, в гревни времена човешкият дух е прониквал до такива познания, до които ние сме в състояние да се доближим единствено с помощта на продължително и трудно духовно обучение. Несъмнено всичко това пробужда едно чувство на удивление пред тези прагревни разбирания, които са съществували още в онези най-стари времена. Ние наистина можем да им се удивляваме, защото сега отново ги извличаме от самото съдържание на света и ги виждаме напълно потвърдени в тяхната вечна истинност. И когато осъзнаем тяхната истинност, тогава ние си казваме: Колко чудно е, че през онези прагревни времена хората са можели да се издигат до такава

духовна висота!

Впрочем ние добре знаем, че през онези древни времена хората са били особено облагодетелствувани от обстоятелството, че в човешките души все още бяха живи остатъците от сумрачното ясновидство и че хората са стигали до духовните сфери не само чрез възглъбяване, но и чрез факта, че самата наука от онези епохи можеше да бъде проникната - макар и само до известна степен - от елементите на древното сумрачно ясновидство.

Днес ние също стигаме до правилните възгледи на древните, само че от съвсем друга гледна точка; и все пак трябва да разберем по какъв начин древните постигаха онези фини различия относно човешкото съществуване, и по какъв начин бяха измислени фините, остроумни и строго очертани понятия с една извънредно прецизна възможност за прилагане както в духовната, така и в сетивната действителност. И така, само ако в известен смисъл променим обичайните изрази, с които си служим в рамките на нашето съвременно светоусещане, ние ще сме в състояние да разберем и характера на древните епохи.

В областта на теософските стремежи ние се опитахме да представим нещата според данните на съвременното ясновиждащо познание, така че новата форма на древната Духовна наука представлява това, което днес духовният човек може да постигне със своята лична активност, със своите лични познавателни средства. Първоначално теософските възгледи галеч не бяха изградени с помощта на средства, непосредствено извлечени от Духовната наука, а с помощта на термини и понятия, присъщи за древната източна традиция още от времето на Бхагавад Гита; тъкмо на това се държи и обстоятелството, че по-старите форми на теософското движение, към

което ние прибавихме съвременното окултно изследване, работеха с традиционните понятия от миналото, а именно с понятията на философията Санкхия. Обаче постепенно тази философия Санкхия беше преобразена в самия Изток, най-вече поради различно устроеното източно мислене, така че в началото на теософското движение, когато се говореше предимно за човешкото съществуване, нещата бяха представени главно с изразите, употребявани от великия реформатор на ведическото и на цялото тогавашно индийско познание от осмия век на християнското летоброене: Шанкарахария. Ние няма да се занимаваме кой знае колко с това, какви изрази бяха използвани в началото на теософското движение, обаче - за да навлезем в основите на познанието, съдържащо се в Бхагавад Гита - днес искаме да насочим поглед по-скоро към това, което представлява древноиндийското богатство на мъдростта. И тук отново срещаме това, което беше постигнато, така да се каже, чрез тази древна наука, това което беше постигнато именно чрез философията Санкхия.

Ние ще стигнем до възможно най-добра представа за това, как философията Санкхия е разглеждала човешката природа, ако най-напред размислим върху факта, че в основата на цялото човешко съществуване стои един духовен кълн, един духовен зародиш, с който винаги сме се съобразявали. В човешката душа действително се намират скрити, спящи сили, които в хода на общочовешкото развитие занапред ще се проявяват все повече и повече. Най-висшето, до което можем засега да насочим нашия поглед и до което човешката душа ще стигне едва след продължително развитие, е това, което наричаме Човека-Дух¹⁵. Когато някога човекът ще се издигне до степената на Човека-Дух, той все още ще може да различава

онова, което живее в него като душа, от това, което представлява самият Човек-Дух, както днес във всекидневния живот ние трябва да различаваме това, което представлява нашият най-вътрешен душевен зародиш от неговите обвивки, а именно: астралното тяло, етерното или жизнено тяло и физическото тяло. И както разглеждаме тези последни тела само като обвивки и ги различаваме от същинското душевно естество, което в днешния етап от еволюцията делим на три части, на Сетивна Душа, Разсъдъчна или Чувстваваща Душа и Съзнателна Душа, както различаваме тук душевното естество от системата на обвивките, така и занаят ще трябва да държим сметка за същинското душевно естество, което тогава - в бъдещите степени от еволюцията - ще има съответното деление, отговарящо на нашата Сетивна Душа, Разсъдъчна Душа и Съзнателна Душа, както и за това, което представлява природата на обвивката, която тогава, на онази степен от човешкото развитие трябва да обозначим на нашия сегашен език като Човек-Дух. Обаче това, което някога ще бъде обвивка или “тяло” на човека, в което ще се “облече” неговият душевен зародиш, Човекът-Дух: всичко това ще има някакво значение за човека едва в далечното бъдеще. Но всичко онова, до което едно същество ще се издигне рано или късно, то винаги и предварително съществува в пределите на Макрокосмоса. Така да се каже, субстанцията на Човека-Дух, в която ще се “облечем” някога, винаги е съществувала в пределите на Макрокосмоса, съществува също и днес. Или казано накратко: днес други същества вече имат онези обвивки, онези тела, с които някога ще разполага Човекът-Дух.

Следователно, в Макрокосмоса вече е налице субстанцията, от която някога ще бъде изграден

Човекът-Дух. Всичко, което бихме могли да кажем в смисъла на нашето учение, вече е прозвучавало в древноното учение Санкхия. И всичко, което съществува по този начин в Макрокосмоса, недиференцирано и все още неиндивидуализирано, като един вид духовно течение, изпълващо по съвсем недиференциран начин пространствата и времената, което е съществувало по този начин, а съществува и сега, ще съществува и занапред, и от което ще се получат всички други форми, това философията Санкхия означава като най-висшата форма на субстанцията; това е онази форма на субстанцията, която според философията Санкхия е вечна и неизменна.

Припомнете си онзи цикъл от лекции¹⁶, които изнесох в Мюнхен върху духовно-научните основи на библейския разказ за Сътворението на света: както в изходната точка от планетарното развитие на Земята ние говорим, че всички еволюционни степени са съществували предварително в духовния свят, така и философията Санкхия говореше навремето за тази първична субстанция, за нейния първичен “прилив”, ако мога така да се изразя, от който впоследствие се развиват всички други форми, както физическите, така и свръхфизическите. Тази най-висша форма не се отнася за днешния човек, но както току-що обяснихме, някога тя ще има съществено значение за човека.

Като следваща форма, която се е развила от този първичен субстанциален “прилив”, от субстанционално течение, трябва да приемем това, което - слизайки от горе надолу - ние определяме като втора съставна част на човешкото същество и обозначаваме с израза “Дух-Живот”, който съответствува на източното название Будхи. От нашите антропософски лекции ние знаем, че в нормалния живот човекът

ще развие състоянието Будхи едва в бъдеще, обаче като духовен формиращ принцип, т.е. в известен смисъл свръхчовешки, Будхи винаги е съществувал, като в хода на времето е бил обособен като един вид начална форма на първичната субстанция. Ето защо в смисъла на философията Санкхия, от първичната форма на субстанцията, се ражда именно Будхи.

Ако обгърнем с поглед по-нататъшната еволюция на този субстанциален принцип, тогава като трета форма пред нас застава това, което философията Санкхия нарича Ахамкара. Докато Будхи стои, така да се каже на самата граница на принципа на диференцирането и само загатва за известна степен на диференциране, формата на Ахамкара се явява вече като нещо напълно диференцирано, така че, когато говорим за Ахамкара, трябва ясно да си представим, как Будхи се диференцира - в посока надолу - до самостоятелни, живи субстанциални форми, които после продължават да съществуват в света по строго индивидуален начин. Ако искаме да си изградим нагледен образ за тази еволюция, нека да си представим една равномерно разпределена водна маса като един вид субстанциален принцип, като един субстанциален първичен принцип, от който после извират отделни форми, макар и все още не като напълно отделени капки, а форми, изникващи като малки водни планини от общата субстанция, които обаче остават свързани с основата на общото първично течение: тук бихме имали Будхи. И когато тези водни планини се разделят на капки, на малки самостоятелни сфери, тогава ние имаме формата на Ахамкара. А чрез определено състяване на Ахамкара, следователно на вече индивидуализираната форма, на всяка отделна душевна форма, тогава се ражда това, което наричаме Манас.

Тук трябва да добавим, че сега възниква известно разминаване в нашите обозначения. Когато според нашето учение проследяваме човешкото развитие в посока отгоре надолу, след Духа-Живот или Будхи ние поставяме това, което наричаме Дух-Себе. Това обозначение е напълно оправдано за днешния цикъл от еволюцията на човечеството и в хода на лекциите ще се убедим защо това е така. Между Будхи и Манас ние вмъкваме не Ахамкара, а съединяваме Ахамкара с Манас и наричаме всичко това Дух-Себе. В онези древни времена беше напълно оправдано да се прави подобно разграничение, поради причини, които днес само ще загатна, а ще обясня подробно едва по-късно. Това беше оправдано, понеже тогава хората не съумяваха да стигнат до онази важна характеристика, с която днес трябва да разполагаме, ако искаме да говорим по достъпен и разбираем начин за нашето време; тук става дума за характеристиката, която идва от една страна поради влиянието на

Луцифер, а от друга страна - поради влиянието на Ариман¹⁷. Тази характеристика напълно липсва във философията Санкхия. И за тогавашната душевна нагласа, която нямаше никакъв повод да насочва вниманието си към тези два принципа - защото все още не можеше да долови тяхната сила - беше напълно оправдано да вмъкне тази диференцирана форма тъкмо между Будхи и Манас. Следователно, когато говорим за Манас в смисъла на философията Санкхия, ние не говорим за същото, за което в смисъла на Шанкара-хария се говори като за Манас. В този смисъл ние напълно можем да отъждествим Манас и Духа-Себе, макар и това да не съвпада изцяло с философията Санкхия. Все пак ние можем да охарактеризираме до голяма степен това, което в смисъла на философията Санкхия, е всъщност Манас.

Нека да започнем най-напред с това по какъв начин човекът живее в сетивния свят, във физическата степен на съществуване. Във физическата степен на съществуване човекът засега живее така, че той възприема заобикалящия го свят със своите сетива, докато чрез своите органи на осезанието, чрез своите ръце и крака, походка, говор и т.н., той действа обратно върху заобикалящия го свят. Чрез своите сетива човекът възприема заобикалящия го свят, а чрез своите органи на осезанието той действа обратно върху него. Това е напълно в смисъла на философията Санкхия.

Но по какъв начин човекът възприема заобикалящия го свят чрез своите сетива¹⁸? С нашите очи ние виждаме светлината и цветовете, както и формите на нещата; с нашите уши възприемаме звуците, с нашите органи на обонянието - миризмите, с нашите органи на вкуса - различните вкусови усещания. Всяко отделно сетиво възприема точно определена област от външния свят. Зрителното сетиво - цветовете и светлината, слуховото сетиво - звуците и т.н. Чрез тези "врати" на нашето същество, които наричаме "сетива", ние стоим във връзка със заобикалящия ни свят, а чрез всяко отделно сетиво се приближаваме само до една напълно определена област от заобикалящия ни свят. Но самият говорим език вече подсказва, че в нашата вътрешна същност носим нещо като един принцип, който обхваща и съединява тези различни области, към които са насочени нашите сетива. Ние говорим например за топли и студени цветове като смътно усещаме, че с оглед на нашите сетивни възприятия този израз е нещо много повече от някаква алегория, понеже добре знаем, че топлинното и студено са качества, които възприемаме чрез топлинното сетиво, а цветовете,

светлината и тъмнината възприемаме чрез зрителното сетиво. Следователно, ние говорим за топли и студени цветове, т.е. изхождайки от определено вътрешно сродство, ние пренасяме възприятията от областта на едно сетиво в областта на друго сетиво. Ние се изразяваме така, понеже в нашата вътрешна същност определено зрително възприятие се слива до голяма степен с това, което възприемаме чрез нашето топлинно сетиво. Ето защо, наблюдателните и подчертано сензитивни хора лесно ще потвърдят, че при определени звуци, при определени тонове, те получават едни или други цветни представи, така че определени тонове пробуждат у тях цветната представа за червеното, други тонове - цветната представа за синьото. Следователно, в нашата вътрешна същност живее нещо, което обединява отделните сетивни области като по този начин изгражда едно душевно цяло. Когато човекът е подчертано сензитивен, той може да стигне и по-далеч. Има хора, които, например, влизайки в един град се чувствуват така, че казват: Този град ми прави впечатление на “жълт” град, или когато влизат в друг град: този град ми прави впечатление на “червен” град; трети град прави впечатлението на “бял”, четвърти град прави впечатлението на “син” град и т.н. Голяма част от това, което действа върху нас, ние го пренасяме в нашата вътрешна същност като една цветна представа; в нашата вътрешна същност ние обгръщаме отделните сетивни впечатления в едно общо сетиво, което се насочва не към една отделна сетивна област, а живее там, вътре в нас като едно единно сетиво, което ние допълнително раздробяваме в отделни сетивни впечатления. С право можем да го наречем вътрешно сетиво. Можем да го наречем вътрешно сетиво, тъй като всичко което изживяваме само вътрешно като

страдание и радост, като страсти и афекти, ние отново можем да го съединим с всичко онова, което вътрешното сетиво ни дава. Някои страсти можем да наречем тъмни, студени страсти, други - топли, светли, ясни страсти. Или с други думи: нашата вътрешна същност действа обратно върху това, което изгражда вътрешното сетиво.

По отношение на многото сетива, които насочваме към отделните области на външния свят, можем да говорим като за едно такова изпълващо душата ни сетиво, за което знаем, че то не е свързано с един сетивен орган, а използва цялото ни човешко същество като свой инструмент. И ако назоваваме това вътрешно сетиво с името Манас, нещата са напълно в смисъла на философията Санкхия. В смисъла на философията Санкхия това, което субстанциално изгражда вътрешното сетиво, се развива като една по-късна разновидност на Ахамкара. Или с други думи: най-напред имаме първичното течение, след това Будхи, после Ахамкара, после Манас: именно това, което намираме вътре в себе си като наше вътрешно сетиво. Ако искаме да вникнем в това вътрешно сетиво ние можем да си го изясним като вземем отделните сетива и следим, така да се каже, как бихме могли да постигнем една представа за това, по какъв начин възприятията на отделните сетива се обединяват в едно общо вътрешно сетиво.

Днес ние постъпваме така, понеже нашето познание върви по един обратен път. Ако насочим поглед към развитието на нашето познание, ние веднага стигаме до извода: То започва от диференцираността на отделните сетива и се стреми да се издигне до общия смисъл. Обаче еволюцията има обратен път на развитие. Там първо от Ахамкара се образува Манас и Манас се включва в развитието

на света, а едва после от него се диференцират първичните субстанции, силите, които носим в себе си като “сетива”, при което обаче следва да разбираме не материалните сетивни органи - те принадлежат на физическото тяло - а силите, стоящи в основата им като строителни, градивни сили, които са изцяло свръхсетивни. Следователно, когато слизаме по стълбата на еволюционните форми, ние стигаме от Ахамкара до Манас - в смисъла на философията Санкхия - и Манас, диференциращ се в отделни форми поражда онези свръхсетивни сили, които изграждат нашите отделни сетива.

И така, когато насочваме поглед върху отделните сетива, душата също взема участие в тези сетива и по този начин ние имаме възможността да доведем отново това, което предлага философията Санкхия, в пълно съзвучие със съдържанието на нашето антропософско учение. Защото философията Санкхия учи следното: Когато Манас се диференцира в различните космически сили на сетивата, тогава душата се потопява - ние знаем, че душата е нещо различно от тези форми - душата се потопява в тези отделни форми; но, потопявайки се в тези отделни форми, както тя се потопява също и в Манас, душата действа чрез тези сили на сетивата, вплетена е в сетивата и напълно прониква в тях. Но благодарение на това, душата стига до там, че свързва своята духовно-душевна същност с външния свят, за да усети радост и симпатия към този външен свят.

Следователно, от Манас се обособява например силовата субстанция, която образува окото. При една по-ранна степен, когато физическото тяло на човека все още не е съществувало в сегашната му форма - така си представя нещата философията Санкхия - душата се намира именно в онези чисти

сили, които образуват окото, просто е потопена в тези сили. Ние знаем, че днешното човешко око е било, така да се каже потенциално заложено още на Стария Сатурн, обаче то се развива едва след атрофията на онзи орган на топлината, чиито останки днес имаме в лицето на епифизната жлеза; а развива се, следователно, много по-късно. Но силите, от които то се е развило, са съществували в свръхсетивна форма още много преди този момент и душата е живеела именно в тези сили. Да, така си представяше тези неща философията Санкхия: Благодарение на това, че душата живее в тези принципи на диференцирането, тя е свързана със съществуването на външния свят и самата тя развива силна жажда за съществуване. Чрез силите на сетивата душата е свързана с външния свят; ражда се волята за съществуване, подтикът за съществуване. Душата изпраща, ако мога така да се изразя, своите пипала през сетивните органи и се свързва изключително силно с външното съществуване. Именно тази силова връзка, схващана като сбор от сили, като действителен сбор от сили, ние свързваме с астралното тяло на човека. Философията Санкхия напомня за съвместните действия на отделните, диференцираните, обособените от Манас сили на сетивата тъкмо в този смисъл. От тези сили на сетивата отново се ражда това, което представляват по-фините елементи, с които ние свързваме изграждането на човешкото етерно тяло, което възниква сравнително по-късно. Но така или иначе, ние откриваме етерното тяло там, във вътрешната организация на човека.

Следователно, в хода на времето ние трябва да си представяме тъкмо този ред на възникване: Първичното течение, Будхи, Ахамкара, Манас, субстанциите на сетивата, по-фините елементи. Във външния

свят, в царството на природата, тези по-фини елементи се намират под формата на етерно или жизнено тяло също и при растенията. Тук в смисъла на философията Санкхия трябва да си представим, че в основата на цялата тази еволюция при всяко растение протича - в посока отгоре надолу - едно развитие, което всъщност произлиза от Първичното течение. Само че при растението всичко това протича в свръхсетивната област и се превръща в нещо физически действително само след като се сгъсти до по-фините елементи, които живеят в етерното или жизнено тяло на растението, докато при човека положението е такова, че за сегашната еволюционна степен, по-висшите форми и принципи се превръщат в Манас, изявявайки се физически. Отделните сетивни органи биват проявени външно и при растението се получава онази по-късна формация, която възниква, когато по-фините елементи се обособяват от сгъстяването на субстанцията на сетивата, образувайки етерните елементи. А от по-нататъшното сгъстяване на етерните елементи възникват грубите елементи, от които са съставени всички физически предмети, които наблюдаваме във физическия свят.

Следователно, когато вървим от долу нагоре, ние можем - в смисъл на философията Санкхия - да разделим човека на неговото грубо физическо тяло, на неговото по-fino етерно тяло, на неговото астрално тяло - макар че този израз не се употребява в терминологията на Санкхия, а вместо него се употребява изразът "силово" тяло, което образува сетивата -, после идва едно вътрешно сетиво, Манас, след това Ахамкара, принципът, който стои в основата на човешката индивидуалност и който позволява на човека не само да разполага с едно вътрешно сетиво, чрез което възприема отделните области на сетива-

та, а да се чувствава като едно отделно същество, като една индивидуалност. После идват по-висшите принципи, които у човека се намират едва в зародисшен вид, Будхи и накрая това, което другата източна философия е свикнала да нарича Атман, и което философията Санкхия космически си представя като духовното Първично течение, както ние вече го охарактеризирахме.

Така във философията Санкхия ние имаме, бих казал, пълното представяне на човешката организация, или с други думи, как човекът на миналото, настоящето и бъдещето облича душата си в субстанциалния принцип на външната природа, при което под “природа” се разбира не само външният, видим свят, но и всички степени на природата, включително и невидимите. Ето как философията Санкхия различава формите, които ние току-що изброихме.

А във формите или Пракрити, която обхваща всички форми, от грубото физическо тяло нагоре до Първичното течение, в тази Пракрити живее Пуруша, духовно-душевното естество, което обаче философията Санкхия монадически си представя като разпръснато в отделните души. С други думи, тя си представя отделните монади без начало и без край като този материален принцип Пракрити - обаче не “материален” в съвременния смисъл на тази дума - тя си го представя без никакво начало и без никакъв край. Следователно, тази философия си представя едно множество от души, които са потопени в принципа Пракрити и се развиват в посока надолу от най-висшата и диференцирана форма на Първичното течение, с която те са обвити чак до въплъщението в грубото физическо тяло, за да започнат след това обратния път, преодолявайки грубото физическо тяло, развивайки се отново нагоре и достигайки отново

до Първичното течение, като междувременно се освобождават и от него, за да навлязат като свободна душа в чистата Пуруша.

Когато се потопим в този вид познание, ние виждаме как в основата на тази прадревна мъдрост стои, така да се каже, онова което ние днес отново постигаме в хода на душевното възглъбяване; и ние виждаме, в смисъла на философията Санкхия, че съществува едно дълбоко разбиране за начина, по който душата може да бъде свързана с всеки от тези принципи на формата. Например, душата може да бъде свързана с Будхи така, че да запази своята пълна самостоятелност в Будхи, така че да се прояви не Будхи, а нейното истинско душевно естество. Може да съществува и точно обратният случай. Душата може да обвие своята самостоятелност в един вид сън, в леност, така че превес да вземе не природата на душата, а природата на нейните обвивки. Така изглеждат нещата и при външната физическа природа, която е съставена от грубата материя. Достатъчно е да разгледаме само човешката природа. Лесно можем да срещнем един човек, който проявява най-вече своята душевно-духовна същност, така че при всяко движение, всеки жест или поглед, които намират видим израз в движенията на физическото тяло, всъщност отстъпват на заден план, а на преден план идва именно душевно-духовната същност. И така, ние имаме пред себе си един човек, виждаме как пред нас застава неговото грубо физическо тяло; обаче в движенията, в жеста, в погледа е загатнато нещо, което ни кара да кажем: Да, този човек е изцяло душевно-духовен и той използва физическия принцип, само за да даде видим израз на своята душевно-духовна същност. Тук надмошние взема не физическият принцип; тук победител над физическия принцип е

именно човекът.

Това състояние, при което душата побеждава външния принцип на обвивките, на така наречените тела, ние наричаме Самва. За състоянието Самва можем да говорим както при отношението на душата към Будхи и Манас, така също и при отношението на душата към тялото, което се състои от фини и груби елементи. Защото когато казваме: “Душата живее в Самва”, това не означава нищо друго освен определено отношение на душата към нейните обвивки, отношението на духовния принцип в съответното същество към природния принцип, отношението на Пуруша, на принципа на Пуруша към принципа на Праkritи. Обаче от друга страна ние можем да наблюдаваме как при друг човек превес взема не духовно-душевната същност, а неговото грубо физическо тяло - сега не бива да се увличаме от морални характеристики, а да се стремим към чисти, обективни характеристики, каквито са те в смисъла на философията Санкхия, понеже така, както застават пред нашия духовен поглед, те изобщо не съдържат каквато и да е морална оценка - следователно можем да срещнем един човек, който е просто безсилен пред тежестта на своето физическо тяло, който във всички свои жестове изцяло зависи от физическата тежест на своето физическо тяло, който не може да си послужи - когато иска да изрази едно или друго душевно състояние - с помощта на своето физическо тяло. Когато движим мускулите на нашето лице според нежния шепот на душата, тогава властвува принципът Самва; когато мастната тъкан сложи своя отпечатък върху физиономията на нашето лице, тогава душевният принцип е победен и завладян от външния физически принцип на обвивките и тогава душата живее в отношението на Тамас към природ-

ните принципи. И когато между двата принципа се възцари един вид равновесие, когато надмощие няма нито състоянието Самва, т.е. душевното естество, нито състоянието Тамас, при което доминират външните обвивки, с други думи, когато се стига до равновесие между Самва и Тамас, тогава ние говорим за състоянието Раджас. Това са трите така наречени Гүни, които имат изключително голямо значение. Следователно, трябва да различаваме характеристиката на отделните форми на Пракрити от главния принцип на диференцираната първична субстанция, включително до грубото физическо тяло най-долу: тази е едната характеристика, валидна за принципа на обвивките. Обаче ние не трябва да смесваме тази характеристика с това, което философията Санкхия предлага, за да охарактеризира отношението на душата към обвивките, към телата, независимо за коя от формите на обвивките става дума. Тази характеристика е дадена чрез трите състояния: Самва, Раджас, Тамас.

Нека сега, така да се каже, да се изправим пред цялата дълбочина на онова древно познание, на онази дредна наука, която успя да проникне в самите тайни на съществуването, завещавайки ни една толкова обширна характеристика на всичко съществуващо. Тогава нашата душа ще бъде обвзета от онова удивление, за което говорихме и по-рано, и ние си казваме: Ето, в историята на общочовешкото развитие, към най-вълшебните факти спада и този, че днес от мрака на миналото отново излиза наяве - вече под формата на духовно-научното познание - това, което отдавна е съществувало в онези дредни времена, когато то е било постигано с помощта на съвсем други средства. Тук ние, скъпи мои приятели, сме изправени пред едно познание, което някога наистина е същест-

вувало. Ако насочим духовния поглед към миналите епохи, ние действително стигаме до това познание. Нека да насочим поглед, например, към това, което обикновено ни се предлага като духовно съдържание на различните периоди от времето на древна Гърция, от времето след епохата на древна Гърция, на древния Рим, от времето на християнското Средновековие. Сега ние насочваме поглед към това, което древната култура е дала преди времената, когато Духовната наука отново ни представя нещо, което е израснало от първичното знание на човечеството. Сега ние обгръщаме с поглед всичко това и си казваме: Тези днешни времена често пъти нямат дори и най-малкото предчувствие за това първично знание. Вместо познанието за онези грандиозни образи на съществуването, вместо цялото величие на древното свръхсетивно познание, ние се изправяме пред чисто материалистичните светогледи на нашата епоха. Фактически целият смисъл на развитието през последните три хилядолетия беше този, че вместо древното първично знание, на преден план постепенно излезе външното знание, което е валидно единствено в условията на физическия свят. И интересно е да се види как тук, т.е. само в материалната област остава - не бих искал да пропусна тази забележка - как също и по времето на гръцката философия, тук остава нещо като един отзвук от древното знание на Санкхия. Аристотел все още притежава някои отзвуци от истинското душевно естество, но те вече не са такива, че да можем да ги съпоставим с древното знание на Санкхия. При Аристотел ние все още откриваме, че душата е съставена от грубото физическо тяло, което на свой ред поражда - Аристотел не го споменава, но то се подразбира - да, тъкмо грубото физическо тяло според Аристотел поражда душевните качества;

докато философията Санкхия е напълно сигурна, че те са само обвивките, телата на душата; по-късно при Аристотел ние откриваме вегетативната душа, която би съвпаднала с по-финото елементарно тяло в смисъла на философията Санкхия. Наистина Аристотел вярва, че по този начин той описва душата, обаче същност той характеризира само отношенията между душевното естество и телесното естество, Гуните, и в това, което предлага като характеристика, е налице само формата на обвивките. После Аристотел предлага за това, което стига чак горе до сферата на сетивата - ние го наричаме астрално тяло - нещо, което той определя като един душевен принцип. Следователно, той вече не различава ясно душевното от телесното, защото за него душевното е потънало, потопено в една или друга телесна форма; накратко, той различава Естетикон, после в душевната област различава това, което нарича Оректикон, Кинетикон, Дианоестикон. Точно тези са степените на душата според Аристотел, обаче при него вече напълно липсва едно ясно различаване на душевното естество от телесното естество. Той вярва, че предлага едно обективно описание на душата, докато философията Санкхия схващаше душата в нейната истинска същност именно монадически и всичко, което диференцира душата, тази философия го разглеждаше според принципа на обвивките, на телата, според принципа на Пракрити.

Следователно, при Аристотел душата не представлява вече нещо, за което бихме могли да говорим, сякаш говорим за един далечен спомен от онази древна наука, която откриваме във философията Санкхия. Обаче в една друга област - бихме могли да кажем - в материалната област, Аристотел допълва нещо, което представлява един вид отзвук от трите със-

тояния: и това става тогава, когато той говори за светлината и тъмнината в различните цветове. Той казва: има цветове, които съдържат в себе си повече тъмнина, и цветове, които съдържат повече светлина, както и групи цветове, които са междинни. Напълно в духа на Аристотел е, когато някой казва: При цветовете, намиращи се близо до синьото и виолетовото, тъмнината преобладава над светлината, и един цвят е син или виолетов благодарение на това, че тъмнината преобладава над светлината, а друг цвят е зелен или жълто-зелен, благодарение на това, че тъмнината и светлината се намират в равновесие, а трети е червен или оранжев, когато принципът на светлината преобладава над принципа на тъмнината.

При философията Санкхия също имаме този принцип на трите състояния, включващи в себе си всички явления на света; там например имаме Самва, когато духовното преобладава над природното. Аристотел прибъгва до същата характеристика, когато говори за цветовете. Естествено, той не употребява същите думи, но напълно в духа на Аристотел е, когато някой казва: червеното и жълто-червеното представляват състоянието Самва на светлината. При Аристотел този принцип вече не съществува, но все пак при него старият принцип на философията Санкхия е донякъде запазен. Зеленият цвят представлява състоянието Раджас по отношение на светлината и тъмнината, а синьото и виолетовото - при които тъмнината преобладава - представляват състоянието Тамас по отношение на светлината и тъмнината. Макар и Аристотел да не си служи точно с тези изрази, тук все още просветва начинът на мислене, който срещаме във философията Санкхия и който произлиза от едно чисто духовно вникване

В мировите процеси. Следователно, в учението на Аристотел за цветовете ние намираме един отзвук от старата философия Санкхия. И ние усещаме едно съвсем ново проявление на тези три състояния: Самва, Раджас, Тамас, тъкмо в онази външна област от света на цветовете, тъкмо в онази сурова борба, която Гьоте води през целия си живот. Защото след като, бих казал, старата Аристотелова подялба на цветовете в едно състояние Самва, в едно състояние Раджас и в едно състояние Тамас беше, така да се каже, напълно засипана от пластове на историята, сега всичко това отново се появява при Гьоте. Макар и съвременните физици все още да се подиграват с Гьотевото учение за цветовете, трябва да кажем, че то действително е инспирирано от древната духовна мъдрост. Съвременната физика е напълно права, когато от своя гледна точка тя отрича Гьоте; обаче така тя само показва, че в тази област е просто напълно изоставена от добрите Богове; да, всичко това се отнася за съвременната физика, и ето защо тя продължава да се подиграва с Гьотевото учение за цветовете.

Ако обаче бихме искали да обогатим съвременната наука не с друго, а именно с окултните принципи, тогава би трябвало - именно днес! - да се застъпим за Гьотевото учение за цветовете. Защото в средищния център на нашата наука, на нашата култура, отново изпъква същият духовен принцип, който някога е властвувал във философията Санкхия. И сега Вие разбирате, скъпи мои приятели, защо преди много години аз си поставих задачата да реабилитирам Гьотевото учение за цветовете, да го утвърдя като една физическа наука, опираща се обаче на строго окултни принципи.

Нека да сме наясно: Гьоте разглежда физически-

те явления на цветовете по такъв начин, че фактически ги представя според трите състояния Самва, Раджас и Тамас. Ето как, сякаш от тъмните дълбини на Духа, отново се появява това, което някога е било постигано от човечеството макар и със съвсем други средства. Философията Санкхия е съществувала още преди Буда, нещо, което легендата за Буда представя, бих казал, съвсем нагледно пред нашите очи. Защото индийското предание с право напомня, че основател на философията Санкхия е именно Капила. Обаче Буда се е родил в съседство с Капила, а именно в Капилавосту, с което се загатва, че Буда израства от същите източници, каквито има и учението Санкхия. Самият Буда - по отношение на своето физическо раждане - е поставен там, където някога е действувал онзи, който дава началото на великата философия Санкхия. Ние нагледно трябва да си представим отношението на Санкхия към другите духовни направления, обаче съвсем не така, както ги представят днешните ориенталисти, нито пък така, както ги представя йезуитът Йосиф Далман. Ние трябва да си представим нещата по следния начин: в различните области на Индия са живели хора, които са били един вид диференцирани, защото тогава, когато тези три духовни направления излизат на преден план, първичното състояние на човечеството вече не е съществувало. В североизточните области на Индия човешката природа - да предположим - е била такава, че си представяла нещата според както те са дадени във философията Санкхия; в западните области на Индия човешката природа е била такава, че си представяла света по-скоро в смисъла на Ведите. Следователно, отделните духовни нюанси идват от човешките натури с различни заложиби в една или друга от областите на Индия; и едва по-

късно, след продължителните усилия на тези, които проповядваха Ведите, беше внесено нещо по-ново, така че днес във Ведите, такива каквито те съществуват в момента, откриваме много подробности, които са били внесени там именно от философията Санкхия. За третото духовно направление - Йога - ние вече казахме: Философията Йога се появи едва след угасването на древното ясновидство, когато трябваше да бъдат потърсени съвършено нови пътища за издигането на човека в духовните светове. Философията Йога се различава от възгледите на философията Санкхия по това, че последната е всъщност една истинска наука, една наука, която се обръща към външните форми, интересувайки се само от тях и от отношението на човешката душа към тези форми. А как трябва да напредва душата, издигайки се към духовните висини - предписания за това дава именно философията Йога.

И ако се запитаме: Как би трябвало да се отнася в сравнително по-късни времена една индийска душа, която не би искала да се развива едностранчиво, а да напредва както чрез изучаването на външните форми, така и като се издига в духовния свят, развивайки отново това, с което първоначално е разполагала: свещеното озарение на Ведите, тогава ще получим отговор на този въпрос в думите, които Кришна казва на своя ученик Арджуна в Бхагавад Гита. Една такава душа би трябвало да се развие по такъв начин, който би ни позволил да кажем, примерно, следното: Да, ти виждаш света в неговите външни форми и когато навлезеш в знанието Санкхия ще установиш, как отделните форми се развиват от Първичното течение в посока надолу; обаче ти ще видиш също как една форма се превръща в друга; твоят поглед ще проследи възникването и умирането на формите. Но ако

размислиш внимателно как една форма се превръща в друга, как формите възникват и умират, тогава едно подобно разглеждане на тези процеси те насочва към това, което се изразява във всички тези форми, тогава твоят внимателен поглед към нещата те насочва към духовния принцип, който живее във всички форми, свързвайки се непрекъснато с тях, понякога предимно в състоянието Самва, понякога предимно в състоянието на другите Гүни, който обаче накрая отново се освобождава от формите. Едно такова внимателно разглеждане на нещата те насочва към нещо, което е трайно и непреходно по отношение на формите. Траен е също и материалният принцип, но самите форми не са трайни: те се развиват, възникват и умират, минават през раждането и смъртта; траен е само духовно-душевният елемент. И ти трябва да насочиш твоя поглед именно към него! Обаче за да изживееш сам духовно-душевното естество, за да го усетиш в себе си и във външния свят, ти трябва да развиеш спящите сили в твоята душа, трябва да се отдадеш на Йога, а Йога започва с молитвено-смирения поглед към душевно-духовния елемент на съществуването, и продължава с определени упражнения за пробуждането на спящите у човека сили. Така чрез Йога ученикът се издига от една степен до друга степен. Да, молитвеното смирение към душевно-духовния свят е другият път, който води самата душа напред; води я до онова, което живее като единство зад променящите се форми, до онова, което някога Ведите са проповядвали, вдъхновявани от едно истинско озарение, което душата сега отново може да намери с помощта на Йога. Тя ще го намери отново като нещо, което трябва да бъде търсено зад всички възможни промени на формите. Върви по този път - би могъл да каже един от най-висшите учители на

своя ученик - мина по този път през знанието на философията Санкхия, през формите, през Гуните, през разглеждането на Самва, Раджас и Тамас, мина през формите от най-висшата до най-грубата материя, прекарай ги мислено през твоя разум и разбери, че тук има нещо трайно и цялостно; едва тогава ти ще си проникнал с твоята мисъл до вечността.

Но в душата си ти би могъл да пробудиш и молитвеното смирение; тогава чрез Йога ти се издигаш от една степен до друга степен в духовния свят, лежащ в основата на всички хора.

Ето как ти можеш да се доближиш до вечността по два пътя: чрез мисловното обхващане на света от една страна, и чрез Йога от друга страна; и двата пътя ще те отведат до това, което Ведите наричат единния Атман-Брахман, живеещ както в дълбините на душата, така и във външния свят. Ето докъде ще стигнеш ти, след като минеш по мисловния път на философията Санкхия, и по молитвения път на Йога. Ето как ние отправяме поглед назад към миналите епохи, когато съществуваша забележително силни ясновидски способности, свързани с човешката природа именно чрез кръвта, както описах това в моята лекция :”Кръвта като един особен сок”. Обаче междувременно човечеството напредна в своето развитие, изминавайки прехода от онзи свързан с кръвта принцип на ясновидството, до принципа на душевно-духовното познание.

И за да не бъде окончателно изгубена връзката с душевно-духовното, която е била постигана по споменатия начин в древните времена, когато е господствувала именно кръвната връзка всред племената и народите, за да не бъде изгубена тази връзка, трябваше да се изградят нови методи, нови наставления с оглед преминаването от кръвното родство към

периода, в който то престана да съществува. Ето към този грандиозен преход, към новите методи ни отвежда величествената поема Бхагавад Гита. И тя ни разказва как настъпват особено жестоки борби между потомците на царските синове от племената Куру и Панду. Ние насочваме поглед към една отминала епоха, когато е възникнала Бхагавад Гита, когато древното индийско познание и самото поведение на хората все още се е определяло от запазените традиции на древното познание; виждаме, така да се каже, едната линия, която преминава от старите времена в новите, най-вече в лицето на слепия цар Дритаращра от племето Куру. И тъкмо него виждаме ние да разговаря с водача на своята бойна колесница. Той стои от едната страна на воюващите; от другата страна стоят онези, които са негови кръвни родственици и те водят битката срещу него именно защото се намират в прехода от старите към новите времена. И водачът на бойната колесница разкрива на своя цар, който достатъчно ясно е представен като слепец, че занаят в това племе ще се унаследяват само физическите качества, но не и духовните. Водачът на бойната колесница разказва на своя цар какво става сега оттамък при синовете на Панду, които трябва да се погрижат за духовно-душевните качества на своите потомци. И той разказва, че от другата страна на бойното поле бива поучаван не друг, а самият предводител на воюващите, Арджуна, и че този Арджуна е поучаван от Кришна. Той разказва на царя, как Арджуна е поучаван от Кришна във всички области на живота, разказва му още докъде може да стигне човекът, ако прилага философията Санкхия и Йога, ако развива както мисленето така и смирението, за да проникне нагоре до онова, което някога великите учители са

вложили във Ведите. И колко величествено, както във философски, така и в поетичен смисъл са разказани наставленията дадени от Кришна, от великия учител на новото човечество, което рано или късно ще отхвърли кръвното родство. И сега ние виждаме, как от старите времена проблясва още нещо. В онази трактовка, която стои в основата на моята лекция “Кръвта като един особен сок”, а и в други лекции, аз достатъчно ясно подчертах, как общочовешкото развитие постепенно се издига над кръвното родство, за да премине в нов стадий, където на преден план излизат съвсем други душевни стремежи. И във величествената поема, в Бхагавад Гита, ние сме изправени тъкмо пред този преход, и то по такъв начин, че наставленията към Арджуна, дадени от Кришна недвусмислено показват, как човекът, който се издига над кръвното родство, над старото ясновидство, свързано със силите на кръвта, сега вече трябва да навлезе в света на непреходното. В това учение ние действително срещаме част от онези важни елементи, които често сме разглеждали като извънредно характерни за този решителен прелом в еволюцията на човечеството. Ето как Бхагавад Гита се превръща за нас в една чудесна илюстрация за това, което ние вече сме разглеждали, изхождайки от самото състояние на нещата.

А това, което особено ни привлича в Бхагавад Гита, е убедителният начин, по който се говори за пътя на човека, особено много ни привлича с каква нагледност се говори за пътя на човека към света на непреходното. Там пред нас застава Арджуна, изпълнен с душевна мъка; ето какво чуваме от водача на бойната колесница, понеже тъкмо той разказва събитията на слепия цар Дритаращра. Там пред нас застава Арджуна със своята душевна мъка, понеже

вижда как воюва с племето Куру, със своите кръвни родственици и сега той казва: Аз трябва да воювам против тези, с които имам кръвно родство, против тези, които са синове на братята на моя баща. Тук има много герои, които трябва да насочат оръжие против своите роднини, а от другата страна на бойното поле също има герои, които трябва да насочат оръжие срещу нас.

Ето от къде идва неговата душевна мъка: Мога ли да победя в тази битка, трябва ли да победя в тази битка, трябва ли братя да насочват меч срещу братя? - Тогава пред него застава Кришна, великият учител на новото човечество, и му казва: Първо се замисли върху човешкия живот и едва после погледни на положението, в което се намираш ти самият. В телата на тези, срещу които ти трябва да воюваш, т.е. в преходните форми на хората от племето Куру живеят душите, които са непреходни, и в тези форми те търсят само своя външен израз; т.е. в твоите противници живеят вечните души, които търсят начин на изразяване с помощта на формите от външния свят. Вие трябва да воювате, понеже така изисква вашият закон, законът за външната еволюция на човечеството. Вие трябва да воювате, така изисква настоящият момент, който обозначава преход от един период в друг. Но нима ти трябва да тъгуваш, само защото форми воюват против форми, само защото едни променящи се форми воюват против други променящи се форми? Кои от тези форми ще изпратят другите форми в лоно на смъртта? Какво е смъртта и какво е животът? Промяната на формите - ето какво представлява смъртта, животът. Еднакви са душите, които ще се окажат победители, еднакви са душите, които ще преминат в смъртта. И какво представлява тази победа, какво

представлява тази смърт в сравнение с това, до което те издига мисловното съзерцание на Санкхия, в сравнение с вечните души, които стоят едни срещу други и остават незасегнати от битките?

По един величествен и неповторим начин, подсказан от самото положение на нещата, ние научаваме, че Арджуна не бива да изпитва никаква душевна мъка, а само да служи на онзи дълг, който го зове към битката, защото той трябва да насочи поглед от преходното, което е намесено в битката, към вечното, което ще живее, независимо дали той е победител или победен. И така, ударението във величествената Бхагавад Гита се поставя по особен начин върху едно важно събитие от еволюцията на човечеството, ударението се поставя върху преходното и непреходното. И ние сме на прав път не когато схващаме абстрактните мисли, а когато оставим чувственото съдържание на нещата да се намеси непосредствено в нашия душевен живот. Ние сме на прав път тогава, когато разглеждаме наставленията на Кришна така, сякаш той иска да издигне душата на Арджуна от степенята, на която тя стои и чрез която е вплетена в мрежата на преходното; да, той иска да я издигне до една по-висока степен, в която тя да се чувства над всичко преходно, дори ако то застане пред очите му по един толкова мъчителен начин както в победата или поражението, както в причиняването или понасянето на смъртта.

И сега за нас напълно се потвърждава това, което някой беше казал веднъж за тази източна философия, която е вложена във величествената поема Бхагавад Гита: тази източна философия беше в същото време и толкова дълбока религия, че този, който я изповядваше - дори и да е бил велик мъдрец - съвсем не е бил лишен от религиозни чувства, от религиозен

копнеж; както и най-простият човек, живеещ само в своите религиозни чувства, съвсем не е бил лишен от даровете на мъдростта. Ето какво трепва в сърцата ни, когато виждаме как великият учител Кришна не само формира идеите на своя ученик, но и непосредствено докосва неговата душа, така че сега ученикът застава пред нас, взледан в света и в мъките на преходното, и устремява душата си към такива висини, където тя се носи над всичко преходно, над всички мъки, болки и страдания на преходния свят.

Трета лекция

КЪОЛН 30. Декември 1912

Цялото значение на една такава философска поема, каквато имаме в лицето на Бхагавад Гита, ще може да оцени правилно само онзи, за когото идеите, вложени в Бхагавад Гита, както и в други подобни литературни творби, са не само теория, а за когото те са истинска съдба; защото светогледите също могат да бъдат съдба за човечеството.

В обясненията от последните дни ние се запознахме с два светогледни нюанса, освен третия нюанс, този на направлението Веди, а именно с философията Санкхия, и с Йога; два светогледни нюанса, които - ако правилно ги обгърнем с нашия духовен поглед - ни показват по един забележителен начин, как светогледите наистина могат да се превръщат в съдба за човешката душа. С понятията на философията Санкхия можем да свържем всичко, което човекът постига като знание, като познание под формата на идеи, като обзор върху всички онези световни явления, в които по един или друг начин се изразява душевният живот. И когато назоваваме това, което, така да се каже, е останало в наши дни от едно такова познание, от един такъв изразим в идеи светоглед, обвит в малко или много научна форма, когато го определяме като един от нюансите на познанието, макар и в духовен смисъл да стои много по-ниско от философията Санкхия, ние сме в правото си да кажем: Да, в наши дни все още може да бъде доловен съдбовният характер на всичко онова, за което ни говори философията Санкхия. Разбира се, съдбовно ще долавя нещата само онзи, който приема този све-

погледен нюанс по едностранчив начин, само онзи, когото бихме определили като едностранчив “учен” или “последовател” на философията Санкхия. Как гледа на света един такъв човек? Какво усеща той в своята гуша?

Ето един въпрос, на който всъщност може да се отговори само от личен опит. Човек трябва да познава онова, което се разиграва в една гуша, когато тя се отдава по малко или много едностранчив начин на един светогледен нюанс, когато тя влага всичките си сили, за да разполага с подобен светоглед. Едва тогава тази гуша може да навлезе до най-големи подробности във формите на мировите явления, може, така да се каже, да постигне превъзходно разбиране за всичко, което се разиграва в света като непрекъснато променяща се форма. Ако една гуша би се отдала на света само по този начин - да предположим, че в една инкарнация би намерила само повод да се потопи чрез своите способности, своята Карма, в явленията на света така, че преди всичко, независимо дали е озарена или не от ясновидство, развива едно предимно умствено познание - една такава особеност на душата води при всички обстоятелства до известна студенина на целия душевен живот. И според това, какъв е нейният темперамент, ние ще установим, че тази гуша приема малко или много характера на една незадоволена ирония спрямо явленията на света, или изпитва пълна липса на интерес, но това е една незадоволеност в рамките на такова познание, което пристъпва от едно явление към друго без да прави каквато и да е връзка между тях. Всичко онова, което е присъщо на толкова много души от нашето време: стремежът към едно познание, носещо отпечатъка на ученост, студенина, пустота и незадоволеност - всичко това застава съвсем ясно пред нашия пог-

лед, когато размишляваме върху току-що посочената тенденция. Една такава душа наистина се чувствава опустошена и несигурна в себе си. Какво бих получил, ако завладея целия свят, а не зная нищо за моята душа? В този случай, аз не бих усещал нищо, не бих могъл да изживея нищо в душата си; там би останала само една огромна празнота! Ето как би могла да се изрази с думи една такава душа. Да, човекът може да бъде буквално преситен с цялото знание на света и да бъде в същото време празен: това наистина може да се превърне в една горчива съдба; това би могло да изглежда като едно пълно объркване всред явленията на света, като една тежка зазуба на всичко онова, което има някаква стойност за душата.

Ние откриваме тази тъжна картина при всички хора със студен ум, при всички абстрактни философи, при онези незадоволени, нещастни души, лишени от всякакъв интерес към своето познание, при онези многобройни случаи, когато някой застава пред нас, потънал в своята абстрактна философия и макар да ни убеждава в съществуването на Бога, на космологията, на човешката душа, ние все пак усещаме съвсем ясно: Всичко това се намира само в неговата глава; тук няма място за сърцето! И какъв студ ни облъхва, когато срещаме такъв човек!

Ето как философията Санкхия може да се превърне по този начин в съдба, в една тежка съдба, която кара човека да усеща себе си като едно пропагнало, изгубено същество, едно същество, което няма нищо общо нито със себе си, нито със света и от чиято индивидуалност светът вече не може да получи абсолютно нищо.

Нека отново да се обърнем към една душа, която едностранчиво се стреми към своето развитие чрез Йога, която е, така да се каже, пропагнала за света,

която избягва света и не иска да знае нищо за него. Тя казва: Каква полза имам аз, ако узная как е възникнал светът; аз искам да извлека цялото познание от самия себе си, искам да напредна единствено чрез развитието на моите собствени сили. - Може би тази душа усеща някаква топлина вътре в себе си; тя често застава пред нас по такъв начин, сякаш ни се явява като нещо затворено в себе си, като задоволена в себе си. Може и да е така! Обаче това не продължава дълго; с напредването на времето тази душа неизбежно ще бъде подложена на едно пълно усамотение. Когато една такава душа, усамотена в своето отшелничество, поиска да се издигне до висотите на душевния живот, навлезе в света и навсякъде се сблъска с външните световни събития, тя си казва: С какво ме засягат всички тези световни събития? Да, тя остава напълно чужда всред божествените откровения на света, престава да ги разбира, и тогава самотата, резигнацията отново се превръща в съдба, в неизбежна, фатална съдба. И как изглежда една такава човешка душа, когато тя застане пред нас? Как да разпознаваме онези човешки същества, които използват всичките си сили за тяхното собствено развитие, минавайки с пълно безразличие покрай техните себеподобни, сякаш не биха искали да имат нищо общо с тях! Една такава душа усеща себе си като откъсната от света и в очите на другите тя изглежда крайно егоистична.

Едва когато обгърнем с поглед подобни съотношения в живота, ние усещаме колко съдбовни са светогледите. И в основата на такива величествени прояви, на такива величествени светогледи каквито намираме в Бхагавад Гита, а също и в Посланията на апостол Павел, пред нас застава именно съдбовното, пред нас застава самата съдба. Бихме могли да ка-

жем: Както заг Бхагавад Гита, така и заг Посланията на апостол Павел - ако поне малко надникнем в това, което се намира заг тях - нашият поглед бива пресрещнат от нещо, което веднага се превръща в съдбовна сила за самите нас. И как ни гледа съдбата от Посланията на апостол Павел?

Там ние често пъти виждаме как истинското благо за развитието на душата се състои в така нареченото оправдание чрез вяра, за разлика от пълната безполезност на външните дела, в онова душевно преобразяване, което настъпва след като човекът намери връзката с Христовия Импулс и усети в себе си величествената сила, която идва от правилното разбиране на Възкресението Христово. Когато чуваме тези думи в Посланията на апостол Павел, от една страна ние чувствуваме как човешката душа, така да се каже, се отправя към самата себе си, как човешката душа може да избегне външната активност и да се остави напълно в ръцете на Божията милост, на оправданието чрез вярата. Едва после идва външната активност, външната дейност; все пак тя съществува в света и ние не можем да я премахнем като издадем указ или забрана; ние непрекъснато се сблъскваме с нея тук или там по света. И сега гласът на съдбата отново прогърмява срещу нас в цялото си грандиозно величие. Да, само ако обхванем нещата по този начин ние ще се доближим до величествените постижения на човечеството, за които говорим в момента.

Обаче външно погледнато, тези две величествени постижения на човечеството: в Бхагавад Гита и Посланията на апостол Павел, са коренно различни едно от друго. И тази външна разлика ние откриваме навсякъде. Ние заставаме пред Бхагавад Гита не само удивлявайки се поради причините, които вече

изтъкнахме; ние заставаме с истински трепет пред Бхагавад Гита и поради друго: тя ни очарова в поетически смисъл толкова силно, понеже от всеки неин стих, към нас се насочва едно толкова възвишено настроение на човешката душа, каквото ние не сме познавали до този момент; понеже във всичко, което е казано от устата на Кришна или от устата на неговия ученик, ние усещаме като че ли сме издигнати високо над всекидневните човешки грижи, над всякакви страсти, над всичко, което е свързано с емоциите, и което поражда несигурност и безпокойствие за душата. Когато се оставим под въздействието на една макар и малка част от Бхагавад Гита, ние вече сме пренесени в една сфера на душевно спокойствие, на озарение, мир и безпристрастност, в една сфера на мъдростта. И с навлизането в Бхагавад Гита ние навсякъде чувствуваме, как цялата ни човешка същност се издига на едно по-високо стъпало. Навсякъде ние чувствуваме: ако искаме да се оставим под въздействието на божествената Бхагавад Гита, ние трябва напълно да се освободим от определени човешки качества.

Колко различно е положението при Посланията на апостол Павел! Там липсва величието на поетичния език, липсва дори възвишеното безпристрастие на Бхагавад Гита. Ето, ние вземаме в ръцете си Посланията на апостол Павел, оставяме се под тяхното въздействие и ясно усещаме, как от тях, от устата на апостол Павел, срещу нас връхлита страстната, яростната природа на един разгневен човек, разгневен срещу всичко, което става наоколо. Понякога тонът е повишен и бих казал, дори сърдит. В Посланията на апостол Павел многократно се осъжда и укорява това или онова. Наистина, апостол Павел говори за великите идеи на християнството, за милостта и

благодатта, за закона, за разликата между последователите на Мойсей и християните, за Възкресението, но всичко това ни се поднася в един тон, който е, така да се каже, философски, който иска да прерасне в един вид философска дефиниция и все пак никога не се превръща в такава, защото във всяко изречение звучи една специфична Павлова нотка. В нито едно изречение ние не можем да забравим, че тук говори един човек, който е или прекомерно възбуден, или се изказва под влиянието на един оправдан гняв спрямо други хора, които са сторили това или онова; или пък говори върху най-висшите понятия на християнството така, че ние чувствуваме: този човек е ангажиран лично и е непоколебимо убеден, че е един истински пропагандатор на тези идеи.

При четенето на Бхагавад Гита ние съвсем не долавяме, че там блика едно такова настроение от строго лично естество, каквото срещаме навсякъде при апостол Павел, например когато той се обръща към тази или онази църква: “Как се застъпихме ние самите за Христа Исуса! Спомнете си, че не бяхме бреме за никого, като работихме ден и нощ, за да не бъдем бреме за никого.” Колко строго лично е всичко това! Един полъх на строго личното присъствие минава през всички Послания на апостол Павел. Напротив, във величествената Бхагавад Гита, ние попадаме в една чудно спокойна и чиста сфера, в една етерна сфера, която навсякъде граничи със свръхчовешкото, а понякога се простира и там, в света на свръхчовешкото. Следователно, външно погледнато, наистина съществуват големи различия и ние бихме могли да кажем: Да, истински предразсъдък би било, ако не искаме да признаем, че в лицето на великата поема, чрез която някога индийският народ изживя сливането на съдбовно силни светогледи, че в лицето

на Бхагавад Гита древните индийци получиха нещо възвишено и чисто, нещо безлично, спокойно, лишено от всякакви страсти и от всякакви афекти, докато това, което имаме като източник, като първичен източник на християнството - Посланията на апостол Павел - носи един изцяло и строго личен характер, често пъти бушуващ от страсти и лишен от всякакво спокойствие. Ние стигаме до познанието не чрез това, че се затваряме пред истината и отричаме подобни факти, а като ги разбираме и обобщаваме по правилен начин. Нека да не забравяме тази пълна противоположност между Бхагавад Гита и Посланията на апостол Павел нито за миг.

Още вчера обърнах вниманието Ви върху това, че в лицето на Бхагавад Гита имаме сбор от онези мъдри наставления, които Кришна дава на Арджуна. Но кой всъщност е Кришна? Този въпрос трябва да ни интересува изключително много. Ние не можем да разберем кой е Кришна, ако не се запознаем с един груг факт, за който аз вече съм говорил по различни поводи тук или там, а именно с факта, че целият начин, по който в стари времена са били давани имена на хората, е бил напълно различен от сегашния. Общо взето, днес начинът, по който хората получават своите имена е нещо съвсем формално. Защото в крайна сметка, днес ние едва ли ще узнаем много неща за един човек, ако разберем, че той носи това или онова име, че се казва например Мюлер или Шулце. В крайна сметка, ние не знаем нищо за един човек - това следва да бъде признато от всеки - ако научим, че той е придворен съветник, таен съветник, или нещо подобно. Следователно, ние не научаваме кой знае колко за съответния човек, ако знаем, че той носи тази или онази титла. Днес не научаваме нещо ново за някого ако, например, знаем, че можем да се обърнем към него с думите “Ва-

ше благородие”, “Ваше Преподобие”, или с “Уважаеми господине”; или казано накратко: всички тези названия не ни говорят нищо. И Вие лесно ще се убедите, че също и редица други наименования, които избираме днес, не ни говорят особено много. Обаче в по-старите времена това съвсем не е било така. Независимо дали ще вземем наименованията, обозначенията на философията Санкхия, или нашите собствени антропософски термини, ние можем да установим следното, като изхождаме и от двете страни.

Вече казах: в смисъла на философията Санкхия, човекът се състои от грубото физическо тяло, от по-финото елементарно или етерно тяло, от тялото, съдържащо естествените закономерни сили на сетивата, от онова, което е наречено Манас, Ахамкара и т.н. - не е нужно да се спираме на другите по-висши съставни части, понеже, общо взето, те все още не са достатъчно развити. Но когато се обърнем към хората, такива каквито те застават пред нас в тази или онази инкарнация, ние бихме могли да кажем: Хората се различават едни от други, понеже при един човек изпъква най-вече това, което намира израз в етерното тяло, при друг изпъква най-вече това, което се намира в естествената закономерност на сетивата, при трети - вътрешното сетиво, при четвърти - Ахамкара. Или, ако говорим на наш език: ние срещаме хора, при които действуват предимно силите на Сетивната Душа; срещаме и други, при които действуват предимно силите на Разсъдъчната Душа; както и трети, при които изпъкват силите на Съзнателната Душа; а по-късно срещаме и други, при които действува нещо по различно, главно поради обстоятелството, че те са вдъхновени от Манас. Всички тези различия се пораждаат от специфичния начин, по който човекът проявява своите душевни

сили. Тези различия имат отношение към самата душевна същност на човека. В наши дни, поради лесно разбираеми причини, е неподходящо да се избират имена на хората според обичая на древните епохи. Защото ако днес, при широко разпространената душевна нагласа на хората, бихме казали примерно, че най-висшето, което човекът може да постигне в настоящия цикъл на човечеството, е само един полъх на Ахамкара, всеки би бил убеден, че тъкмо той най-ясно изразява Ахамкара и би било нещо обидно за него ако някой оспори това с твърдението, че в случая на преден план изпъква една по-низша съставна част. Но в стари времена не е било така. Тогава човекът е получавал своето име според своята вътрешна същност, особено когато е ставало дума за това, да бъде отличен от останалото човечество или например е трябвало да влезе в ролята си на предводител, така че във всички тези случаи се е обръщало внимание върху една много по-дълбока същност на нещата.

Да предположим, че в древни времена би се родил един човек, който би изживявал в себе си Ахамкара, по-добре казано, би изразявал в най-широкия смисъл Манас, който наистина би изживявал в себе си Ахамкара, но би оставил Ахамкара да отстъпи на заден план като строго индивидуален елемент и в своята външна активност би проявил именно Манас. Според законите на по-старите, по-малки цикли от общочовешката еволюция един такъв човек - и само изключително малко хора биха могли да отговарят на съответните условия - един такъв човек би трябвало да стане велик законодател, или изтъкнат предводител на големи народни маси. И хората около него далеч не биха се задоволили да го назоват така както назовават и другите хора, а биха го назовали според неговия най-отчетлив признак като носител

на Манас, докато друг свой представител биха назовали като носител на сетивата. Те биха казали: Ето, този човек е носител на Манас, този човек е един Ману.

Да, когато се сблъскваме с начина, по който древните са избирали имената на този или онзи човек, ние трябва да знаем: името е обозначаващо най-отличителната, най-изпъкващата съставна част на човечеството, която е излизала на преден план в съответната инкарнация. Да предположим, че при един човек би изпъквало особено силно това, че той усеща в себе си божествената инспирация, че в своите познания и действия галеч не се ръководи от това, което външният свят му предлага чрез сетивата и неговия свързан с мозъка разум, а навсякъде се вслушва в божественото Слово, че прави от себе си един вестител на божествената субстанция, която говори от самия него. Такъв човек би бил наречен Син Божи. И още в началото на първа глава от Евангелието на Йоан онези, които някога са били такива, са наречени именно Синове Божи.

Но същественото сега се свеждаше до това, че когато хората искаха да подчертаят това важно качество, всичко останало изгубваше каквото и да е значение. Всичко останало изгубваше значение. Да предположим, следователно, че срещаме двама души; единият от тях би бил, така да се каже, човек на сетивата, т.е. той се доверява на своите сетива и чрез тях възприема околния свят, разсъждавайки със своя опиращ се на мозъка разум; другият би бил един такъв човек, в когото би прониквало словото на божествената мъдрост. И тогава, в смисъла на старите традиции, хората биха казали: Ето, в първия случай имаме един човек, роден от баща и майка, човек от плът и кръв. Във втория случай ние имаме един вес-

тител на божествената субстанция и няма защо да се съобразяваме с подробности от неговата земна биография, както при първия човек, който възприема света чрез сетивата и физическия разум. Да пишем подобна биография за него - това би било пълна глупост. Защото обстоятелството, че той разполага с едно тяло от плът и кръв, е нещо несъщественост; той си служи с него само, за да бъде забелязан от другите хора. Ето защо се казва: Синът Божий не е роден от плът, Той е непорочно заченат и произлиза направо от Духа. Или с други думи: същественото при Него, това, което е от значение за цялото човечество, идва направо от Духа. Ето на какво се държеше в старите времена. И за някои от учениците на посветените би било най-голям грях, ако за една или друга личност те биха поускавали да съставят някаква биография, съдържаща само обичайните данни от всекидневното, особено ако се досещаха, че въпросната личност - поради усъвършенствуваните си свръхсетивни съставни части - е от значение за цялото човечество. И ако човек има една макар и съвсем безгла представя за светоусещането на древните, той би намерил за напълно абсурдно всичко онова, което днес литераторите ни предлагат като "биографии" на Гюте.

И ако сега си представим, че древното човечество е живееело с такива усещания, с такива чувства, ние лесно ще разберем до каква голяма степен древните хора можеха да бъдат повлиявани от една такава личност, в която живееше главно Манас, и че подобна личност трябваше да изчаква продължителни периоди от време, преди да се появи всред човечеството.

Ако сега насочим поглед към това, което живее в най-дълбоките пластове на човешката душа - естествено, имаам предвид сегашния етап на еволюцията -, ако насочим поглед към това, което всеки човек може

да предусети в себе си като невидими и тайни сили, които могат да го издигнат до неподозирани душевни висини, ако стигнем до представата, че онова, което при другите хора съществува само като заложба и в много редки случаи се проявява като определяща съставна част на едно или друго човешко същество, явяващо се периодически като предводител на останалите хора, и което стои по-високо от всички Ману - т.е. онази сила, която е скрита във всеки човек, но която се проявява като конкретна личност само веднъж в дадена историческа епоха - да, ако обхванем всичко това, тогава ние се приближаваме до същността на Кришна. В негово лице ние виждаме човека изобщо; той представлява, бих казал, човечеството като такова, човечеството като отделно същество. И това не е никаква абстракция. Когато днешните хора говорят за човечеството, те изпадат в пълна абстракция. В днешния свят, където хората са изцяло под властта на сетивата, абстрактната същност се е превърнала в една всеобща съдба. Когато днешните хора говорят за човека изобщо, те си служат с неясни, безжизнени понятия. Но онези, които говорят за Кришна като за човека изобщо, съвсем не казват: "Да, тук ние имаме само една абстрактна идея!"; те казват: "Да, тази духовна същност действително живее като скрита заложба у всеки човек, но като конкретна личност, тя се явява само веднъж във всяка милова епоха и тогава тя говори с човешка уста!" В случая важното е не външната телесна обвивка, не също и по-финото елементарно тяло, не и силите на сетивните органи, не и Ахамкара, нито Манас, а важното е това, което непосредствено се влива в Буда и Манас от всеобщите милови субстанции, от самия божествен свят.

С оглед духовното ръководство на човечеството,

периодически идват на света такива велики учители, един от които виждаме например в лицето на Кришна, наставника на Арджуна. Кришна проповядва най-висшата човешка мъдрост, най-висшите човешки добродетели, проповядва ги като свои лични качества, но в същото време той докосва и една сродна струна във всяка човешка душа, понеже всичко, което се съдържа в думите на Кришна, живее и като скрита заложба и във всяка човешка душа.

Да, когато човек поглежда към Кришна, той поглежда същевременно и към своята собствена същност, към един друг човек вътре в себе си, у когото той почита всичко онова, което сам носи в себе си като скрита заложба и който все пак е съвсем друг, различен от него; и той се отнася към този друг човек така, както един Бог се отнася към хората. Ето как трябва да си представяме отношението на Кришна към неговия ученик Арджуна; наред с това обаче ние долавяме и основния тон, който звучи в Бхагавад Гита, звучи там по такъв начин, сякаш докосва всяка душа, и то толкова човешки, толкова интимно човешки, като че ли всяка човешка душа би трябвало да се упреква, ако не усеща копнежа да се потопи във великото учение на Кришна. От друга страна всичко застава пред нас толкова спокойно, лишено от страсти и афекти, толкова възвишено и мъдро, понеже сега тук намира външен израз самата божествена мъдрост, която е стаена у всеки човек, макар и да се въплъщава като божествено-човешко същество само веднъж в еволюцията на човечеството.

Колко величествени са тези древни учения! Те наистина са толкова величествени, че с пълно право учението на Кришна носи чудесното име Бхагавад Гита. Сега пред нас застава онова величествено учение, за което стана дума и във вчерашната лекция: Всич-

ко, което настъпва по един или друг начин в света, независимо дали външно то изглежда като раждане или смърт, като победа или поражение, носи в себе си нещо непреходно и вечно; и че онзи, който се стреми към точен поглед в мировите процеси, трябва да се издигне от света на преходното в света на непреходното. Ето какво долавяме ние във философията Санкхия: разумното вникване в света на непреходното, спокойното приемане на факта, че победената душа и душата победителка са напълно еднакви пред Бога, когато те минават през Портата на смъртта.

Но по-нататък Кришна казва на своя ученик Арджуна, че душата може да поеме и по един друг път на съзерцание, а именно по пътя Йога. Когато душата поеме по пътя на съзерцанието, това представлява другата страна на душевното развитие. Едната страна е тази, когато човек преминава от едно явление към друго явление, като си служи със своите мисловни способности, независимо дали те са облъхнати от ясновидството или не; другата страна е тази, когато човек отклонява цялото си внимание от външния свят, когато затваря пролуките на сетивата и не позволява на разума да изказва своите доводи и съждения; да, в този случай човек изключва каквато и да е възможност да си спомня за отделни подробности от ежедневието, навлизайки в своята вътрешна същност, за да обхване - с помощта на съответни упражнения - това, което е скрито в неговата собствена душа; в този случай душата се насочва към най-висшите области, които човек може да си представи, и се издига към тези области не с друго, а със силата на съзерцанието. Там, където това е възможно, човекът се издига с помощта на Йога все по-високо и по-високо, доближава се до по-висшите степени, като при това си служи най-вече с органите

на своето тяло; до онези по-висши степени, където човекът пребивава, когато е вече напълно свободен и независим от своите телесни органи, когато се намира - така да се каже - извън своето тяло и живее не в условията на физическия свят, а в условията на свръхсетивната човешка организация. Така човекът се издига нагоре до една съвършено друга форма на живот. Жизнените проявления стават духовни; човекът все повече и повече се доближава до собственото си божествено битие и го разширява до пределите на космическото битие, разширява себе си до пределите на Бога, постепенно изгубва индивидуалните граници на собствената си личност и чрез Йога се разтваря в Космоса.

После ние научаваме и средствата, с чиято помощ ученикът на великия Кришна може да се издигне по единия или другия път до духовните висини. Сега тук първоначално се прави разлика спрямо онова, към което хората се стремят в обикновения живот. Бхагавад Гита ни обяснява това с помощта на следната ситуация. Арджуна трябва да воюва срещу своите кръвни родственици. Това е неговата външна съдба, неговата външна активност, неговата Карма, сборът от действия, които трябва да извърши, намирайки се в съответния стадий на своя живот. Първоначално той се включва в тези действия по един чисто външен начин. Обаче великият Кришна го предупреждава: човекът става мъдър и се свързва с божествения, непреходен свят, именно когато завършва своите действия, понеже във външния ход на природната и общочовешка еволюция тези действия са нещо необходимо, макар че накрая мъдрецът все пак ще трябва да се освободи от тях. Но засега той е вътре в своите действия, въпреки че у него се пробужда един страничен наблюдател, един зрител

на тези действия, който не взема никакво участие в тях, а само констатира: Аз ръководя действията, но в същото време бих могъл и да кажа, че просто ги оставям да протичат без никаква намеса от моя страна. Човекът се превръща в мъдрец понеже по отношение на това, което върши, застава така, сякаш някой друг върши съответните действия, без самият той да е засегнат нито от удоволствието, нито от страданието, което произтича от него.

И сега великият Кришна казва на своя ученик Арджуна: Независимо дали си всред синовете на Панду, или всред синовете на Куру: каквото и да вършиш, като мъдрец, ти трябва да се освободиш както от принадлежността към Панду, така и от принадлежността към Куру. Когато не те засяга това, че би могъл да си обвързан с делата на рода Панду, ако би бил един от потомците на Панду, нито пък че би могъл да си обвързан с делата на рода Куру, ако би бил един от потомците на Куру, когато стоиш над всичко това и не си засегнат от твоите собствени действия, когато живееш в твоите собствени действия, също както огънят гори спокойно на защитено от вятъра място, когато душата живее във вътрешно спокойствие и редом със своите действия - тогава тя става мъдра, тогава тя се освобождава от своите действия и вече не се интересува дали тези действия ще донесат успех или поражение. Защото последиците от действията - това е нещо, което може да засегне само една бедна и ограничена душа; но когато упорстваме в нашите действия, понеже те са от значение за еволюцията на света и човечеството, тогава ние вършим всичко, независимо дали нашите действия завършват с крах или тържество, независимо дали те ни носят страдание или радост.

Ето до какво великият Кришна иска да доведе

своя ученик Арджуна: до освобождаването, до еманципацията на ученика от неговите собствени действия, до онази вътрешна вертикалност - казано от гледна точка на Бхагавад Гита -, която душата успява да съхрани, независимо от всичко, което нашата уста изговаря, независимо от всичко, което нашите ръце и нашият меч успяват да постигнат или не! Така великият Кришна доближава своя ученик Арджуна до един от идеалите на човечеството, който се свежда до това, че човекът казва: "Аз напредвам в моите действия, в моите дела. Обаче независимо от това, дали зад тях стоя аз или някой друг, аз ясно виждам моите действия. Всичко, което става чрез моите ръце и което прозвучава от моята уста - аз го виждам също толкова обективно, както например наблюдавам една скала, която се откъсва от планинския връх и полита надолу в пропастта. Ето как аз гледам на моите собствени действия. Дори и когато съм в състояние да опозная нещо, да си изградя едно или друго понятие за света: нещо в мен се разграничава от тези понятия; да, вътре в мен живее един страничен наблюдател, наистина той е свързан с мен и осъществява една или друга степен на познание, но аз гледам на това познание като на нещо чуждо: и по този начин аз сам се освобождавам от моето познание! Да, сега аз сам се освобождавам от моите действия, от моето познание!"

Ето пред какъв висш идеал се изправяме сега ние. А когато по-нататък аз се издигам в духовния свят, мога да срещна демони или свещени Богове, но сега те ми изглеждат като нещо външно, аз заставам пред тях вътрешно свободен от всичко, което се разиграва около мен в духовния свят. Аз съм с широко отворени очи и вървя по своя път; в известен смисъл аз вече не участвам в събитията, защото съм ста-

нал техен зрител. - Ето в какво се състои учението на Кришна.

И когато чуваме, че учението на Кришна се опира на философията Санкхия, за нас е лесно да разберем защо на много места в учението на Кришна, великият учител се обръща към своя ученик с думите: Душата, която живее в теб, е свързана както с грубото физическо тяло, така и със сетивата, с Манас, с Ахамкара, с Будхи. Обаче ти си нещо различно от това. И когато го разглеждаш като нещо външно, като един вид обвивки, които са разположени около теб, без да засягат твоята душевна същност, тогава ти вече си доловил нещо от учението на Кришна. Когато проумееш, че твоите отношения към външния свят, към света изобщо, ти са дадени чрез Гуните, чрез Тамас, Раджас, Самва, тогава направи усилието да разбереш: в обикновения живот човекът е свързан с мъдростта и доброто благодарение на Самва; в обикновения живот човекът е свързан с афектите, страстите и жаждата за съществуване благодарение на Раджас; в обикновения живот човекът е свързан с леността, небрежността и апатията благодарение на Тамас.

И защо в обикновения живот даден човек е преизпълнен с ентузиазъм за постигането на мъдростта и доброто? Защото е изградил едно отношение към природния свят с помощта на Самва. Защо в обикновения живот даден човек е преизпълнен с радост и с желание да преброди целия свят? Защото е изградил едно отношение към света с помощта на Раджас. Защо в обикновения живот срещаме лениви, небрежни и апатични хора? Защо те се усещат като смазани под тежестта на своето тяло? Защо те не успяват да се пробудят и да преодолеят инерцията на своето тяло? Защото те са изградили едно отношение

към света на външните форми, което философията Санкхия обозначава с името Тамас. Обаче душата на мъдреца трябва да се освободи от връзките си с външния свят, които се изразяват в леност, небрежност и апатия. И когато човекът прогони от себе си всяка леност и апатия, тогава душата запазва само онези отношения към външния свят, които е изградила благодарение на Раджас и Самва. Когато човекът изкорени от себе си всякакви страсти и афекти, всякаква жажда за съществуване, и съхрани в себе си ентузиазма за доброто, състраданието и стремежа към познание, тогава той изгражда едно отношение към външния свят, което философията Санкхия обозначава с името Самва. А когато човекът се освобождава от всяка връзка с доброто и с познанието, когато се превръща в мъдрец, без вече да е зависим от външните си изразни форми, когато доброта и познанието се превръщат за него в един самопонятен дълг, а мъдростта просто се излива върху него, тогава той е отхвърлил от себе си също и отношението Самва. Но когато по този начин той се освобождава от трите Гүни, той се освобождава и от всички връзки с външните форми, тогава той триумфира в душата си и донякъде се досеща за онова, което великият Кришна иска да направи от него.

И какво разбира тогава човекът, след като се стреми да постигне онзи идеал, който великият Кришна поставя пред неговия поглед - какво разбира той тогава? Разбира ли той по-добре външните форми на видимия свят? Не, тях той отдавна е разбрал; сега той се издига над тях. Разбира ли той по-добре отношението на душата към тези външни форми? Не, и това той отдавна е разбрал; сега той се издига над всякакви лични отношения. Освобождавайки се от трите Гүни, той престава да разбира както

многообразието на външните форми, така и своето отношение към тях; защото всичко това принадлежи към вече постигнати степени от развитието на душата. Доколкото остава в Тамас, Раджас и Самва, човекът изгражда известно отношение към природните основи на битието, включва се в социалните връзки, в познанието, в порива към доброта и състрадание. Когато обаче се извиси над всичко това, той отхвърля от себе си всички връзки, произтичащи от предишните степени на своето душевно развитие. И какво се открива тогава пред очите му? Тогава пред очите му се открива всичко онова, което той не е успял да постигне. Но какво представлява онова, което се различава от придобитите душевни способности, докато той е напредвал по пътя на Гуните? То не е нищо друго, освен това, което накрая човекът опознава като своя собствена същност; защото всичко друго, което се проявява във външния свят, е само резултат от вече преминати степени; т.е. нещо, което човекът е успял да отхвърли от себе си.

И в смисъла на тези обяснения, какво всъщност представлява всичко това? Всичко това е не друго, а самият Кришна; защото Кришна изразява най-висшата степен на личното съвършенство. Или с други думи: издигайки се над себе си с цената на вътрешни усилия, ученикът застава пред великия учител, Арджуна застава пред самия Кришна, който живее във всичко, което съществува и който действително може да каже за себе си: Аз не съм една отделна планина, аз съществувам, когато се намирам сред планините, и съм най-гигантската от тях; когато идвам на Земята, аз не съм отделен човешки индивид, а най-висшето човешко явление, което настъпва само веднъж в една мирова епоха под образа на един миров учител; единното във всички форми - ето това съм

аз, Кришна.

Да, тъкмо по този начин Кришна проявява своята същност и застава пред Аргжуна. Но в същото време Бхагавад Гита ясно показва: тук ние сме изправени пред най-величествената и висша степен, която е по силите на човека. Аргжуна може да се изправи пред Кришна само в резултат на едно продължително посвещение - и то може да бъде постигнато тъкмо в рамките на Йога. Но то може да възникне и като нещо, което идва като плод на самата общочовешка еволюция, и човекът го получава, бих казал, по Божията милост. Ето как са представени нещата в Бхагавад Гита. Сякаш Аргжуна бива издигнат нагоре чрез някакъв външен тласък, така че Кришна застава пред него в телесен, физически смисъл. Но в следващия миг Кришна не стои пред Аргжуна като човек от плът и кръв. Един човек, изглеждащ като другите хора, би проповядвал само това, което е съвсем несъщественост за Кришна. Защото същественото е това, което се намира във всички хора; но понеже другите мирови царства представляват един вид "разпиления по всички посоки човек", квинтесенцията на всичко е вложена в него, в Кришна. Останалият свят изчезва и сега съществува единствено Кришна. Кришна се отнася към отделните човешки същества, както Макрокосмосът се отнася към Микрокосмоса.

Но когато всичко това се дава на човека, както казах, по Божията милост, тогава човешката проникателност съвсем не е достатъчна, защото дълбоката същност на Кришна, до която човек може да стигне само чрез най-висшата степен на ясновидството, сега се проявява по съвсем различен начин, а не както обикновено хората са свикнали да търсят Кришна около себе си. Сега човешкият поглед сякаш се издига над всичко друго и той съзира Кришна в него-

вата най-висша природа; в този миг Бхагавад Гита ни показва истинския човек, в сравнение с когото всичко е малко и незначително; ето пред кого застава Арджуна. Но сега Арджуна изгубва всякаква способност за разбиране на нещата. Той все още гледа с очите си и само сричайки може да изрази това, което вижда. Това въпреки е напълно обяснимо: понеже в досегашното си развитие той не е свикнал да се изразява с думи. Ето защо описанието, което в този момент Арджуна дава за своя учител Кришна, е твърде забележително. Да, това е едно от най-забележителните описания, както в художествено, така и във философско отношение, които откриваме в историята на човечеството, а именно, как Арджуна все пак намира думи и ги изговаря за пръв път в живота си, понеже по-рано очите му не са виждали нищо подобно; но ето че сега, изправен пред великия Кришна той казва:

“ В твоето тяло, о Боже, аз виждам всички Богове; както и множеството на всички същества: Брахман, господарят върху своя лотосов трон, всички Риши и небесната змия. Аз те виждам, о Господарю на Всемира, с много ръце, тела, усти и очи, навсякъде, с безкрайно разнообразие от форми, без начало и край. Ти, който ми се явяваш във всевъзможни форми, ту с корона, ту с тояга или меч, планина от огън, който свети по всички посоки, така те виждам аз. Заслепени остават моите очи, понеже ти си като изгарящ огън в блясъка на Слънцето, безкрайно силен и могъщ. Ти израстваш от Всемира като сила непреходна, като благо най-велико. Вечният страж на вечната правда, ето кой си ти. Като прародител на Духа, такъв заставаш ти пред моята душа. У теб не виждам нито начало, нито среда, нито край. Безкраен и вездесъщ си ти, безкраен откъм сила, време и пространство. Като Луната, дори като Слънцето огромни

са твоите очи, а от устата ти светят пламъците на жертвения огън. Аз те виждам в твоята жар, аз виждам как твоята жар стопля Всемира, твоята сила прониква навсякъде - ето какво предусещам аз, намирайки се между земната твърд и небесните простори. Само с теб съм тук застанал и ти обхващаш небесния свод, където живеят трите свята. Аз виждам, с ужас сплел ръце, как редиците на Боговете пристъпват към теб, за да те прославят. Теб прославя с химни войнството от ясновидци. Теб прославят Адитиас, Руграс, Вазус, Сагкиас, Вишвас, Ашвин, Марутс, Ушманас, Гхандарвас, Якшас, Сидхас, Асурас. С трепет поглеждат те нагоре към теб: едно гигантско тяло с много усти, с много ръце, с много крака и ходила, с много гърла и зъби. Трепери светът, треперя и аз пред всичко това. Разтърсващ небето, сияен, многорък, с една уста, побрала огромни огнени очи - така те виждам аз. Потръпва моята гуша, не намирам никъде опора, нито покой, о велики Кришна, който за мен е самият Вишну. Взiram се в твоя застрашителен вътрешен свят, и го виждам като разяждащ огън, създаващ битието, пораждащ свършека на всички времена. Виждам те така и повече не мога да узная нищо за света. Бъди милостив към мен, господарю на Боговете, обиталище на световите.”

После той се обръща към синовете на племето Куру: “Също и тези смели, царствени воини, заедно с Бхишма и Дрона, заедно с нашите най-доблестни герои, всички те, молейки се, коленичат пред теб и се удивляват пред твоето величие. Тъкмо теб, праначалото на битието, бих искал аз да опозная. Защото аз просто не разбирам, какво се открива пред моя поглед.”

Ето как говори Арджуна, когато е насаме със самия себе си, когато неговата собствена същност

застава напълно обективно пред него. Следователно, ние сме изправени пред една велика световна тайна, велика не поради нейното теоретическо значение, а поради смазващото усещане, което се поражда у нас, когато поускаме да я разберем докрай. Тази тайна е забележителна и с това, че тя се открива на човешките усещания по един съвършено нов начин.

Когато самият Кришна започва да говори, тогава в ушите на Арджуна звучи приблизително следното: “Аз съм времето, което унищожава всички светове. Аз идвам, за да увлека хората напред. Дори и да ги победиш в битката, това не променя нищо, защото смъртта и без друго ще покоси всички. Ето защо, вдигни главата си и премахни всякакъв страх. Стреми се към славата и така ще победиш врага. Ето, победата ти дава знак; виж го и изпълни сърцето си с радост. Когато враговете паднат на бойното поле, те ще са убити не от теб, а от мен. Бъди само инструментът, бъди само воинът с непревземаема ръка! Дрона, Джайрдана, Бхишма, Карна и всички други герои, които паднаха сразени от мен и са вече мъртви - убий ги сега и ти, за да изчезнат моите действия навън в света на илюзията. Убий ги! И това, което съм извършил аз, привидно ще изглежда като извършено от теб. Не трепери! Ти не би могъл да сториш нищо, което да не е вече направено от мен. Воювай! Тези, които съм убил, ще паднат пронизани от твоя меч!”

Ние знаем, че всички наставления, отправени към синовете на племето Панду, са разказани на Арджуна от Кришна така, сякаш водачът на бойната колесница се обръща към Дритаращра. Тук поетът не казва направо: ето, сега Кришна се обръща към Арджуна; поетът описва, как Сандшайя, водачът на бойната колесница от войската на Дритаращра, се

обръща към своя сляп господар, царя от племето Куру. След като Сандшайя разказва всичко това, той продължава нататък: И когато Арджуна чува тези думи на Кришна, разтреперан от ужас, едва сричайки, той казва: “С право светът се радва на твоята слава и се прекланя пред теб. Раджасите - това са Духове - бягат ужасени на всички страни. Свещените войнства - всички те се прекланят пред теб. И защо да не се прекланят пред онзи, който е по-достоеен от Брахман?”

Тук ние действително сме изправени пред една мирова тайна; защото какво казва Арджуна, когато вижда пред себе си своята собствена същност? Обръщайки се към нея, тя му се явява като нещо по-висше от самия Брахман. Да, ние сме изправени пред една мирова тайна. Защото обръщайки се към своята собствена същност, човекът трябва да възприеме казаните думи без помощта на онези усещания, чувства и мисли, които са присъщи на обикновения живот. За човека не съществува по-голяма опасност от тази, да свърже думите на Арджуна с едно или друго чувство от обикновения живот. И ако би постъпил така, ако би принизил тази мирова тайна до едно или друго чувство от обикновения живот, тогава лудостта и манията за величие биха изглеждали нещо съвсем невинно в сравнение с болестите, които биха се стоварили върху него.

Ето как Арджуна се обръща към своята по-висша същност, т.е. към Кришна: “Ти, господарю на Боговете, си безкраят и вечността, ти си едновременно битието и небитието, ти си най-висшият от Боговете, най-древният от Духовете, ти си най-ценното съкровище на Всемира, ти обхващаш Всемира и носиш в себе си всички възможни форми, ти си вятър, ти си огън, ти си смъртта, ти си вечно подвижното море

на световете, ти си Луната, ти си най-висшият от Боговете, ти си предшественикът на Боговете. Хиляди и хиляди пъти трябва да бъдеш възхваляван. Но ти заслужаваш много повече. Възхвала трябва да се носи към теб от всички страни; ти си всесилен, ти завършваш всичко. И когато в нетърпението си бих те сметнал за мой приятел, наричайки те Кришна, неподозиращ твоего чудно величие, и когато без достатъчно внимание те почитам не както трябва - в промяна и в покой, във величието и ежедневието, без оглед на това дали си сам или заедно с други същества - тогава умолявам те за твоята прошка. Ти, Отец на света, който движиш света и се движиш вътре в него; ти, който си Учителят, който си много повече от всеки друг учител; никой не може да се сравни с теб, ти превъзхождаш всички същества от трите свята, на колене пред теб търся твоята милост, о Господарю на световете. В теб виждам това, което никой никога не е виждал! Изпълнен съм с преклонение и страх. Покажи ми образа, в който да те разпозная! Бъди благословен, господарю на Боговете!”

Да, когато едно човешко същество се обръща към друго човешко същество, ние наистина сме изправени пред една голяма тайна. А после Кришна отново казва на своя ученик: “Аз ти се явих по богатост. Пред теб стои моята най-висша същност, магически извикана пред теб от моето всемогъщество, неизмеримо велика, сияйна и недокосната от никого. Така както ти ме виждаш, не ме е виждал никой друг. Сега ти ме виждаш благодарение на силите, които са дадени чрез мен - искам да знаеш, че досега Ведите не са говорили никога така за мен, също и жертвите никога не са достигали до мен. Никакви дарове за Боговете не са достигали до мен, никакво човешко познание, никакви богослужения и церемонии, дори най-горчивото

разкаяние не ме е виждало в тази моя човешка форма, в която съм застанал пред теб! Ти си истински герой. Пред моя ужасяващ образ ти не бива да изпитваш никакъв страх, никакво смущение.”

После Санджайя разказва на слепия цар Дрита-ращра следното: “Когато Кришна казва това на Арджуна, неизмеримото, безначалното и безкрайното, строящото над всички сили изчезна и Кришна отново се появи в своя човешки образ, сякаш искаше да успокои този, който беше изпаднал в ужас. Арджуна казва: “Ето, сега аз отново имам пред себе си твоя човешки образ и си възвръщам разума, отново ставам този, който бях.” А Кришна допълва: “Този труген за понасяне образ, който ти сега видя, е нещо, което дори Боговете копнеят да зърнат. Ведите не споменават нищо за този образ, до него не се стига нито чрез разкаяние, нито чрез дарове или жертвоприношения, нито чрез богослужения, обреди и церемонии. Чрез всичко това аз не мога да бъда видян в този образ, в който ме видя ти сега. Само този, който може да прекрачи по-нататък, освобождавайки се от всякакви Веди, от всякакво разкаяние, от всякакви дарове, жертвоприношения и церемонии, почитайки единствено мен - само той може да се приближи до моя образ, да ме опознае и напълно да се слее с мен. Да, сине мой от племето Панду, само този, който постъпва според вдъхновението, идващо от мен, който ме почита и обича, който не се съобразява със света, а обича всички живи същества - само той може да се издигне до мен.”

Да, ние сме изправени пред една мирова тайна, за която става дума и в Бхагавад Гита; тя се разиграва в един забележителен момент от историята на човечеството, когато свързаното с кръвта гревно ясновидство угасва и човешката душа трябва

да търси нови пътища към свръхсетивния свят. В художественото изобразяване на тази тайна ние долавяме също и всичко онова, което може да бъде опасно за човека, ако той реши да извлече своята истинска същност от самия себе си. Когато с помощта на истинското себепознание вникваме в тази дълбока човешка и световна загадка, тогава ние се доближаваме до най-необятната световна тайна. Обаче ние можем да се докоснем до нея само, ако сме изпълнени с кротост и смирение. Интелектуалните способности за разбиране на нещата тук не вършат никаква работа; тук човекът се нуждае от ясни и правилни усещания. Никой не бива да се доближава до тази световна тайна, която звучи от Бхагавад Гита, ако не е изпълнен с кротост и смирение. Само с помощта на тези усещания, на тези чувства, ние бихме могли да се доближим до нея. А как тази световна тайна следва да бъде виждана от гледната точка на Бхагавад Гита, и в точно определена степен от общочовешката еволюция, и как именно чрез това, което Бхагавад Гита ни разказва за нея, тя хвърля светлина и върху Посланията на апостол Павел, с всичко това ние ще се занимаем в хода на следващите лекции.

Четвърта лекция

КЪОЛН, 31. Декември 1912

Още в началото на вчерашната лекция аз посочих колко различни са впечатленията, които нашата душа получава, когато от една страна се оставим под въздействието на онази чудно уравновесена, спокойна и безстрастна мелодия, която звучи в песните на Бхагавад Гита, и когато от друга страна се сблъскаме с Посланията на апостол Павел, които несъмнено са проникнати от лични страсти, от лични намерения и възгледи, от агитаторски пориви и пропаганда; с една дума, Посланията на апостол Павел просто кипят от гняв и гръмки думи.

Дори ако се замислим само за начина, по който пред нас бива изразено духовното съдържание, тогава в Бхагавад Гита ние виждаме чудната художествено издържана и сферична форма на нещо толкова съвършено, че едва ли бихме могли да си представим по-ясен и завършен вид на една поетична, и в същото време философска творба. Напротив, в Посланията на апостол Павел често пъти се сблъскваме с една толкова голяма скованост на израза, че понякога тя се превръща в истинска пречка за извличане на дълбокия смисъл, вложен в неговите думи. И все пак в Посланията на апостол Павел това, което е най-съществено за развитието на християнството звучи също така меродавно, както меродавно звучи хармонията на източните светогледи в песните на Бхагавад Гита. В Посланията на апостол Павел ние се запознаваме с основните християнски истини за Възкресението, за същностната разлика между вярата и закона, за това, което човекът получава по благо-

гат, за живота на Христос в човешката гуша или в човешкото съзнание и с още много други неща. Всичко е така представено, че ако искаме да дадем едно описание на християнството, ние задължително трябва да си послужим с Посланията на апостол Павел. По отношение на християнството всичко в Посланията на апостол Павел е така замислено, както и песните на Бхагавад Гита по отношение на великите истини за освобождаването от земните дела, за освобождаването от земните задължения и постигането на съзерцателно отношение към света, за издигането на душата в духовните висини, за пречистването на душата, накратко - ако говорим в смисъла на Бхагавад Гита - за съединяването с Кришна.

Току-що направената характеристика на двете духовни откровения показва колко трудно е те да бъдат сравнени едно с друго, и този, който ги сравнява само външно, той несъмнено ще постави Бхагавад Гита - като има предвид нейната чистота, спокойствие и мъдрост - много по-високо от Посланията на апостол Павел. Обаче какво прави всъщност този, който сравнява нещата само външно? Той прилича на един човек, който е застанал пред едно разцъфнало растение, с неговите прекрасни цветове, а до него - нека да предположим това - е поставено едно малко семе от същото растение, и сега този човек казва: Когато имам пред себе си разцъфналото растение с неговите прекрасни цветове, то несъмнено е много по-красиво от малкото и незначително растително семе. И въпреки това, нещата стоят така, че един ден от това незначително семе израства едно приказно красиво растение с чудни цветове и багри. Когато съпоставяме непосредствено и чисто външно едно цъфнало растение и неговото семе, ние не стигаме до едно истинско сравнение. Такова е положението и

когато сравняваме Бхагавад Гита с Посланията на апостол Павел.

В лицето на Бхагавад Гита ние имаме пред себе си крайните резултати и - така да се каже - зрелия плод от едно продължително развитие на цялото човечество в течение на хиляди години, чийто завършен и преизпълнен с мъдрост художествен израз ние откриваме тъкмо в Бхагавад Гита; докато в Посланията на апостол Павел имаме пред себе си зародиша на нещо съвършено ново, което тепърва ще израства все повече и повече, и което разгръща своите могъщи въздействия само тогава, когато го разглеждаме в неговата зародишна същност, когато с един вид пророчески поглед виждаме всичко онова, което някога ще възникне от него, от зародишните сили вложени в Посланията на апостол Павел. Само ако имаме предвид този факт, ние можем да правим истински сравнения. И тогава вече ще сме наясно: това, което един ден ще се извиси до своето истинско величие, първоначално трябваше да се появи от дълбините на християнството в съвсем незначителна форма, то трябваше да бликне по един донякъде хаотичен начин от човешката душа - ето какво проличава в Посланията на апостол Павел. Следователно, ако някой реши да посочи значението на Павловите Послания с оглед на общочовешката еволюция, той трябва да стори това по съвсем различен начин от този, който ги преценява като художествени произведения с оглед на тяхната простота, мъдрост и вътрешно съвършенство на формата.

Ако обаче някой поиска да сравни двата светогледа, застъпени в Бхагавад Гита и Посланията на апостол Павел, той трябва да постави следния въпрос: За какво всъщност става дума тук? Тук става дума за това, че - ако прибегнем до един исторически

обзор на двата светозледа - ние сме изправени пред навлизането на Аза в еволюцията на човечеството. Проследявайки участието на Аза в еволюцията на човечеството, ние стигаме до следните изводи: В предхристиянските епохи този Аз беше несамостоятелен, спотаен в невидимите, скритите дълбини на душата, без да разполага с никакви възможности да разгърне своите собствени сили. Самостоятелното развитие на Аза може да се осъществи само благодарение на факта, че в този Аз беше вложен онзи импулс, който ние обозначаваме с името Христов Импулс. Всичко онова, което след Мистерията на Голгота можа да покълне в човешкия Аз, и което откриваме в думите на апостол Павел: “Не аз, а Христос в мен”, по-рано беше невъзможно да бъде намерено в Аза. Обаче още в хилядолетието преди Мистерията на Голгота, постепенно беше подготвено именно навлизането на Христовия Импулс в човешката душа и то тъкмо според начина, характерен за делото на Кришна. Всичко онова, което след Мистерията на Голгота човекът можеше да търси под формата на Христов Импулс в самия себе си и което се съдържа в думите на Павел: “Не аз, а Христос в мен”, преди Мистерията на Голгота можеше да бъде търсено единствено във външния свят, и то по такъв начин, сякаш то се приближаваше към него като едно откровение, идващо от най-далечните предели на Космоса. И колкото назад се връщаме в хода на времето, толкова по-силно, по-сияйно и по-импулсиращо беше това външно откровение.

Или с други думи: В епохата преди Мистерията на Голгота човечеството разполагаше с едно външно откровение, което протичаше по такъв начин, по какъвто например Слънчевата светлина озарява един предмет външно, а не вътрешно. Както светлината

озарява този предмет външно, така и светлината на духовното Слънце озаряваше човешката душа външно. Но след Мистерията на Голгота ние можем да охарактеризираме въздействията на Христовия Импулс в човешката душа, или казано по друг начин - духовната светлина на Слънцето, със следните думи: Все едно, че бихме имали пред себе си едно флуорисциращо тяло, чиято светлина идва отвътре. И когато разглеждаме нещата така, тогава Мистерията на Голгота застава пред нас като един преломен момент от еволюцията на човечеството; тогава Мистерията на Голгота се превръща в нас в една граница. Символично нещата биха могли да бъдат представени с тези две фигури:

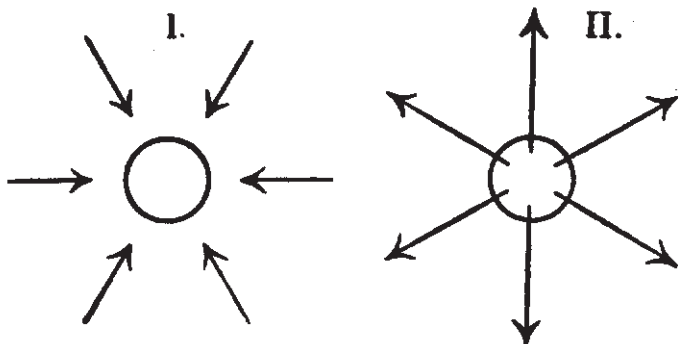

Рис. 1

Ако този кръг (лявата фигура) представлява човешката душа, ние сме наясно: сега духовната светлина напират от всички посоки и озарява външно тази човешка душа. После идва Мистерията на Голгота, душата приема Христовия Импулс в себе си и излъчва от самата себе си онова, което се съдържа в Христовия Импулс (дясната фигура). Можем нагледно да си представим човешката душа преди Христовия Им-

пулс като една водна капка, която се намира всред море от външна светлина. А след Мистерията на Голгота човешката душа, особено ако е приела Христовия Импулс, прилича на един пламък, който излъчва навън своята вътрешна светлина.

Сега, след като сме обгърнали нещата с нашия поглед, бихме могли да изразим отношенията между тях с онези наименования, които вече познаваме от философията Санкхия. Когато например насочим духовния поглед към една душа, която живее преди Мистерията на Голгота и е залята от всички страни със светлината на Духа, тогава цялото това състояние на Духа, който залива душата от всички страни със своята светлина, ние можем да определим според философията Санкхия, като състояние Самва.

Напротив, ако наблюдаваме съответната душа след Мистерията на Голгота, ние виждаме как духовната светлина е напълно скрита в душевния елемент. Духовната светлина, съдържаща се в Христовия Импулс след Мистерията на Голгота, е като обгърнатата от душевната субстанция. И нима тези съотношения не се потвърждават в наши дни, особено що се отнася до обикновените душевни изживявания? Нека да си представим един наш съвременник - как е поставен той в областта на външното познание, в областта на външната дейтелност, и как - от друга страна - едва доловимият слаб пламък на Христовия Импулс просветва дълбоко вътре в човешката личност, обгърнат от най-различни душевни качества. С оглед на предхристиянското състояние Самва, изразяващо отношението на Духа към душата, сега ние сме изправени пред състоянието Тамас.

Следователно, разглеждана в този смисъл, какво постига Мистерията на Голгота за еволюцията на

човечеството? По отношение на духовното откровение тя превръща състоянието Самва в състояние Тамас. Междувременно човечеството напредва; обаче то допуска един вид сгромолясване, разбира се не чрез Мистерията на Голгота, а чрез самото себе си. Мистерията на Голгота подсилва пламъка все повече и повече; но фактът, че пламъкът само едва забележимо просветва в душата, след като по-рано е озарявал душата от всички страни с могъщата си светлина, се предизвиква не от друго, а от израстващата, но все повече и повече потъваща в мрака човешка природа. Следователно, по отношение на Духа не Мистерията на Голгота е виновна за състоянието Тамас на човешката душа, а чрез Мистерията на Голгота се постига това, че в далечното бъдеще, от състоянието Тамас отново ще произлезе състоянието Самва, което сега, бих казал, се възпламенява, макар и бавно, вътре в Тамас. В смисъла на философията Санкхия, между състоянието Самва и състоянието Тамас, се намира състоянието Рагжас; и по отношение на общочовешката еволюция това състояние Рагжас е представено чрез времето, в което се разигра именно Мистерията на Голгота. Що се отнася до духовните откровения, самото човечество напредва по пътя от светлината към тъмнината, от Самва към Тамас, и това става именно в хилядолетията около Мистерията на Голгота. Ако обхванем тази еволюция още по-внимателно, ние ще установим следното:

Рис. 2

Нека с линията а-б да обозначим времето на общочовешката еволюция до 7., 8. век преди Мистерията на Голгота; до този момент цялата човешка

култура беше потопена в състоянието Самва.

После настъпи епохата, в която се разигра Мистерията на Голгота, а още по-късно, някъде около 15.,16. век след Мистерията на Голгота, съвсем ясно човечеството навлезе в епохата на Тамас. И ако искаме да си послужим с нашите обичайни термини, тогава трябва да кажем: сега се намираме в първата епоха, която - що се отнася до известни духовни откровения - все още съвпада със състоянието Самва, с епохата, която наричаме Египетско-халдейска. Онова, което е характерно за състоянието Раджас, съвпада с Гръцко-римската епоха, а онова, което е характерно за състоянието Тамас, съвпада с нашата съвременна епоха. Ние знаем, че Египетско-халдейската епоха е всъщност Третата следатлантска епоха, Гръцко-римската епоха е всъщност Четвъртата следатлантска епоха, а нашата съвременна епоха отговаря на Петата следатлантска епоха. И така, според замисъла на общочовешката еволюция, тъкмо в прехода от Третата към Четвъртата следатлантска епоха трябваше да настъпи, ако мога да си послужа с този израз, едно умъртвяване на външното откровение. Но как всъщност протече подготовката на човечеството, което посегна към искрата на Христовия Импулс?

Ако искаме да вникнем в това, колко различни бяха отношенията на човека към Духа през Третата следатлантска епоха, през Египетско-халдейската епоха, ние трябва да допълним следното: през тази Трета следатлантска епоха, положението във всички области, за които говорим, както за Египет, така също и за Халдея, както и за Индия, беше такова, че тогавашното човечество все още беше съхранило известни следи от древното ясновидство; или с други думи, човекът възприемаше околния свят не само с

помощта на своите сетива и своя разум, свързан с физическия мозък, а с органите на своето етерно тяло, поне що се отнася до определени душевни състояния, намиращи се между будността и съня. Ако искаме да си представим един човек от онази далечна епоха, ние трябва да имаме предвид следната подробност. Тогавашният човек съвсем не възприемаше природния свят с помощта на физическите сетива и физическия разум; физическите възприятия бяха възможни само в едно от неговите душевни състояния; обаче в тези състояния той не стигаше до никакво познание; той просто се оставяше под въздействието на нещата, което те упражняваха през пространството и времето. Когато искаше да стигне до един или друг вид познание, тогавашният човек изпадеше в едно особено състояние, което за него настъпваше не изкуствено, както това става в наши дни, а напълно естествено, като от само себе си, и тогава в служба на познанието започваха да работят силите на неговото етерно тяло. Тъкмо от такъв род познание възникна всичко онова, за което ни говори философията Санкхия; От такъв род познание възникна също и всичко онова - макар и то да принадлежи към още по-далечни времена - за което ни говорят Ведите. Следователно, през онези епохи човекът стигаше до своето познание благодарение на факта, че изпадеше в друго състояние на съзнанието или, ако мога така да кажа, се чувствуваше пренесен в това друго състояние на съзнанието. Или, иначе казано: човекът разполагаше със своето всекидневно състояние, при което виждаше с очите си, чуваше с ушите си и възприемаше природния свят със своя обикновен разум; обаче той използваше своите очи, уши и разум само за външни, чисто практически цели. На него никога не би му хрумвало да прилага тези свои способнос-

ми, за да напредва в познанието. За тази цел той използваше това, което му се откриваше в другото състояние и тогава той прибягваше до по-дълбоките сили на своето етерно тяло.

Образно казано, тогавашният човек имаше своето всекидневно тяло, но вътре в него той разполагаше с едно по-fino, с едно празнично или, ако бих могъл така да се изразя, с едно неделно тяло. Всекидневното, делничното тяло той използваше за чисто външни, практически цели, а с неделното тяло, което беше изтъкано само от етерни сили, той осъществяваше своето познание, изграждаше своята наука. И този тогавашен човек би се учудил много, ако някой му кажеше, че след време хората ще градят своята наука с всекидневните си тела и че те никога няма да прибягват до празничните, до неделните си тела, когато искат да научат нещо за света.

И какво беше характерно за тези душевни състояния? Характерно за тях беше, че навлизайки в по-дълбоките пластове на своето познание, там където срещаше философията Санкхия, тогавашният човек имаше съвсем други усещания, коренно различни от усещанията на днешния човек, когато например той напъга ума си и мисли с главата си, за да постигне някакво познание. Постигайки познание, тогавашният човек се усещаше като потопен в своето етерно тяло, което обаче далеч не беше локализирано в това, което днес представлява физическата глава, а се простираше далеч извън очертанията на физическото тяло. Човекът мислеше не толкова с главата си, колкото с останалите части на своето етерно тяло. В този смисъл, етерната глава на човека беше най-зле организираната част от неговото етерно тяло. Човекът смътно усещаше, че той мисли със своето етерно тяло, че в процеса на мисленето

той напуска очертанията на своето физическо тяло. Обаче в процеса на мисленето, той усещаше и още нещо: той усещаше как всъщност става едно цяло със Земята. Когато събличаше своето всекидневно тяло и обличаше своето неделно тяло, той долавяше как определени сили пронизваха цялото му същество: сякаш тези сили минаваха през краката и ръцете, и се свързваха с неговото тяло. Човекът започна да гледа на себе си като на част от Земята. От една страна той усещаше, че мисли и разсъждава в своето етерно тяло; от друга страна - че вече не е някакво отделно същество, а жива част от Земята. Той усещаше как прораства навътре в тялото на Земята. И така, когато човекът обличаше своето празнично, неделно тяло и пристъпваше към познанието, това изцяло променяше цялата вътрешна природа на неговите изживявания. И какво трябваше да се случи по-късно, в края на Третата и началото на Четвъртата следатлантска епоха? Ако действително искаме да разберем какво трябваше да се случи тогава, ще постъпим добре, ако вникнем в стария начин на словесно изразяване.

Тогавашният човек, изживявайки това, за което току що стана дума, казваше: Вътре в мен се раздвижи Змията! - Сега неговото същество започваше да се угоджава в посока към центъра на Земята. Той вече не свързваше своите активни действия с частите на своето физическо тяло; той усещаше себе си като един вид продължение на Змията в посока към центъра на Земята, и в този случай главата би се оказала това, което се подава над Земята. И той усещаше, че тъкмо тази змийска същност е силата, която мисли вътре в него. Бихме могли да изразим графично нещата,

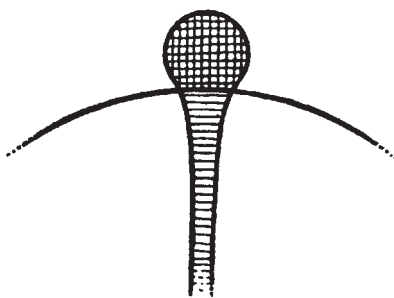

Рис. 3

като представим неговото етерно тяло по формата на едно змийско тяло, насочено към вътрешността на Земята; като физически човек, той се намираше извън очертанията на Земята, но по време на познавателния акт, той потъваше навътре в Земята и фактически мислеше със своето етерно тяло. Сега Змията се раздвижи в мен - така си казваше той. Ето какво, следователно, означаваше познанието в древните времена: Сега аз поставям в действие Змията, намираща се вътре в мен; сега аз чувствавам моята змийска същност.

И какво трябваше да се случи, за да настъпи новото време, за да се утвърди новото познание? Не биваше да се допускат повече такива моменти, при които човекът да усеща себе си като един вид продължение на Змията чрез своите долни крайници. Освен това съответното чувство трябваше да угасне и от етерното тяло да премине във физическата глава. Представете си нагледно това чувство, съпровождащо прехода от старото познание към новото познание, и Вие ще се убедите колко сполучлив е изразът, с който древните хора обозначаваха този преход: Човекът е ранен в нозете, обаче със своето собствено тяло, той сам стъпква главата на Змията; или

с други думи: змийската глава вече престава да бъде орган на мисленето! Физическото тяло, и по-точно физическият мозък умъртвява Змията, която обаче си отмъщава, като отнема от човека усещането му за свързаност със Земята: тя го ухапва за петата!

Естествено, по време на прехода от една форма на изживяване към друга, онова, което си отива със старата епоха, влиза в борба с това, което идва, понеже тези сили все още не са ясно разграничени. Бащата също е жив, независимо, че до него стои неговият син; и все пак синът е този, който произлиза от бащата. Независимо от настъпването на Четвъртата следатлантска епоха, Гръцко-римската епоха, всред хората и народите все още се забелязваха качества, характерни за Третата следатлантска епоха, за Египетско-халдейската епоха. Разбира се, за известно време качества от миналото и тези от настоящето съществуват едновременно, но после започват да си пречат. Старото престава да разбира новото. Новото трябва да се брани срещу старото и да утвърждава себе си. Или с други думи: новото е вече тук, но неговите предшественици не си отиват доброволно. Ето как можем да онагледим прехода от Третата в Четвъртата следатлантска епоха.

И така, трябваше да се появи една героична личност, един предводител на човечеството, който първоначално олицетворяваше, и то по един забележителен начин, целия процес, свързан с умъртвяването на Змията, с ухапването от Змията, и който в същото време трябваше да се разбунтува срещу особеностите на миналото, понеже те искаха да са в сила и за настоящето. Човечеството трябва да напредва по такъв начин, че изживяванията, които след време ще са присъщи на всички хора, първоначално трябва да станат достояние само на една личност. Кой беше ге-

роят, който смаза главата на Змията и се разбунтува срещу претенциите на Третата следатлантска епоха? Кой беше този, който помогна на човечеството да извърши прехода от старото състояние Самва в новото състояние Тамас? Това беше Кришна!

И как можеше да ни бъде представено по-ясно, че този Кришна беше въпросният герой, освен чрез източната легенда, която описва Кришна като син на Боговете, като син на Махагева и Деваки, появил се на света след поредица от чудеса; да, той носи нещо ново на света; и ако продължа моето сравнение, той научава хората да търсят познание, намирайки се във всекидневното тяло, и умъртвява празничното, неделно тяло, т.е. Змията; сега той трябва да се брани срещу това, което идва от родствениите връзки с миналото и застрашава настоящето. Появата на един такъв човек е нещо забележително. Ето защо легендата разказва, че още при раждането си, детето Кришна е заобиколено от чудеса, и че братът на неговата майка, Канза, е искал да го убие. Тук в лицето на Канза, вуйчото на Кришна, ние виждаме как старото заплашва новото, и как Кришна трябва да се брани; той въстава срещу старото, понеже е носител на новото и трябва да унищожи старите отношения, които - макар и външно - определяха общочовешката еволюция през Третата следатлантска епоха. Ето защо той започва борбата срещу Канза, представител на старата епоха Самва. И легендата разказва, че едно от най-големите чудеса настъпва тогава, когато огромната змия Кали се увива около него, но той успява да стъпче главата ѝ, а змията го ухапва за петата. Нека да не пропускаме, че в този случай легендата непосредствено възпроизвежда един окултен факт. Впрочем това е характерно за легендите; от нас само се иска да не се впускаме в повърхностни

обяснения, а да налучкаме смисловия център на легендите и по този начин да ги направим достъпни за нашето съзнание.

Кришна е героят на залязващата Трета следатлантска епоха. Легендата недвусмислено посочва: Кришна се появява в края на Третата епоха. Когато вникнем в нещата, всяко от тях идва на мястото си. Следователно, Кришна е онзи, който умъртвява старото познание; да, в своите външни прояви той прави точно това: той затъмнява всичко, което по-рано е обгръщало човека като познание, идващо от състоянието Самва. И как е представен той в Бхагавад Гита? Той е представен така, като че ли предлага на отделните хора един вид възмездие срещу онова, което им е отнел; сега той им показва как отново да се издигнат с помощта на Йога до онези висини, до които нормалното човечество вече не намираще никакъв достъп. Така Кришна се превръща в умъртвител на старото познание Самва, но в същото време, както става ясно в края на Бхагавад Гита, той става и господар на Йога, който е призван да възстанови изгубеното познание от старите времена, а то може да бъде овладяно само тогава, когато човекът превъзможва външната страна на своето всекидневно тяло и се връща към старото духовно състояние.

Ето как изглеждаше двойствената мисия на Кришна. Като предводител на човечеството, от една страна той смазва змийската глава на старото познание и принуждава човечеството да “влезе” във физическото тяло, понеже единствено там човекът може да изгради своя свободен, самостоятелен Аз, докато по-рано всички импулси, за развитието на Аза идваха от вън. Точно това го прави герой и предводител на човечеството. В епохата на молитвено смирение за отделната човешка душа той става

онзи, който отново връща онова, което всички смятаха за окончателно изгубено. Ето какво застава пред нас по един толкова грандиозен начин в онези сцени от Бхагавад Гита, които разгледахме в края на вчерашната лекция: пред Арджуна се изправя неговата собствена същност, но гледана от страни, външно, пронизваща цялото пространство, без начало и без край.

И ако се възгледаме още по-внимателно в древната източна легенда, ние стигаме до едно място от Бхагавад Гита, което - дори и да сме вече удивени от величественото съдържание на поемата - усилва нашето удивление до безкрайност. Ние стигаме до онова място, което така или иначе остава неразбираемо за днешните хора; до онова място, където Кришна разкрива пред Арджуна природата на смокиновото дърво, на дървото Авайята, и му казва, че, растейки нагоре със своите корени и надолу със своите клони, дървото има своите листа, че отделните му листа са всъщност листове от книгата Веда и че взети заедно, те представляват знанието Веда. Тук ние стигаме до едно забележително място от Бхагавад Гита. И какво означава то, какво означава това напомняне за дървото на живота, чиито корени растат нагоре, а чиито клони растат надолу, и чиито листа представляват знанието Веда?

За да си отговорим на този въпрос, нека да се пренесем назад във времето и да си припомним особената същност на духовното познание. Съвременният човек познава само днешното познание, до което той достига с помощта на физическия си мозък. Както вече казах, древното познание се осъществяваше в етерното тяло. Не че целият човек беше етерен, а само неговото познание се осъществяваше в пределите на етерното тяло, което беше част от физичес-

кото тяло. Древното познание беше възможно само поради особената вътрешна структура на етерното тяло. Представете си нагледно: когато постигате определено познание в етерното тяло, т.е. с помощта на Змията, тогава се проявява нещо, което съвременният човек не познава. Съвременният човек възприема много неща от заобикалящия го природен свят. Но представете си този сетивно възприемащ човек: той възприема всичко друго, но не и своя мозък. Наблюдавайки света, нито един човек не може да види своя собствен мозък; нито един човек не може да види своя гръбначен мозък. Ако обаче е в състояние да наблюдава етерното тяло, нещата коренно се променят. Тогава възниква един нов обект, който иначе ние не виждаме: човекът започва да възприема своята собствена нервна система. Обаче той съвсем не я възприема така, както прави това днешният анатом. Възприемайки я, човекът има усещането: Да, сега ти си потопен в своята етерна природа, в своята етерна организация.

Сега човекът отправя поглед нагоре и вижда, как нервните влакна от всичките органи се събират горе в мозъка. И тази констатация поражда усещането: Всичко това представлява едно дърво, чийто корени са насочени нагоре, а клоните - надолу! Въпросното усещане се простира далеч извън очертанията на нашето физическо тяло; сега ние сме изправени пред могъщото дърво на света: корените са насочени към необятните простори на Космоса, а клоните - към мировата бездна под нас. Или с други думи: сега човекът усеща себе си като един вид змия и вижда, така да се каже, обективизирана своята собствена нервна система, за която има чувството, че тя е като едно дърво, чийто корени са насочени към просторите на Космоса, а клоните - към пропастта под нас. Спом-

нете си, скъпи мои приятели, за онова, което съм изтъквал в много от предишните лекции: че в известен смисъл, човекът представлява едно растение, обърнато наопаки. Налага се да помислим върху тази подробност, за да разберем това забележително място от Бхагавад Гита. Колко удивителна е древната мъдрост, която чрез помощните средства на новия окултизъм днес отново трябва да се появи в света! И тогава човекът непосредствено изживява това, което намира израз в листата на въпросното дърво: знанието Веда, напирало към човека от външния свят.

Ето как един от прекрасните образи на Бхагавад Гита оживява пред нас: дървото, чийто корени сочат нагоре, чийто клони сочат надолу, чиито листа съдържат познанието и самият човек като змия, изправена редом до дървото. Може би Вие сте виждали този образ, представляващ дървото на живота. Пред погледа ни стои дървото с корените нагоре и с клоните надолу, и ние имаме ясното усещане, че то е разположено обратно в сравнение с дървото от Рая. Всичко това има огромно значение, понеже дървото от Рая е един вид изходна точка за една друга еволюция, която по-късно чрез еврейството ще намери външен израз в света на християнството. Изобщо, на това място от Бхагавад Гита ние виждаме цялата вътрешна природа на древното познание. И когато Кришна изрично казва на своя ученик Арджуна: “Себеотрицанието е онази сила, която прави това мирово дърво видимо за човека”, нашето внимание се насочва към това, как човекът се завръща към онова древно познание, отричайки се от всичко, което сам е постигнал в хода на досегашната еволюция. Ето величествените измерения на богатството, което Кришна дава на своя индивидуален ученик Арджуна като един вид “разсрочено плащане”, докато в същото

време, той го отнема от човечеството, що се отнася до ежедневното му приложение в областта на културата. Тази е същността на Кришна.

Следователно, в каква посока би трябвало да се развие това, което Кришна дава на своя индивидуален ученик? То трябва да прерасне в мъдростта на Самва! И колкото по-добре напредва обучението на Арджуна, толкова по-чиста, по-спокойна и по-безстрастна става тази мъдрост; но тя - като един вид разгадана древна мъдрост - ще озарява хората като една външна светлина, представя за която дават чудните думи, които самият Кришна казва на своя ученик Арджуна. Така Кришна се превръща в господар на Йога, която връща хората обратно към първичната мъдрост на човечеството, преодолявайки все повече и повече онази душевна обвивка, която през епохата Самва скриваше Духа и откривайки го сега пред погледа на Арджуна в цялата му първична чистота още преди неговото слизване в материята. Да, когато ставаме свидетели на интимния разговор между Кришна и Арджуна, трябва да знаем, че Кришна застава пред нас единствено в духовен смисъл.

Ето как ние стигаме до края на една епоха, която все още носеше следите от древната духовност. В началните точки на тази древна мъдрост ние съзираме непомрачената светлина на Духа, после идва слизането в материята, защото само там човекът може да открие своя самостоятелен Аз. Когато светлината на Духа намаля до такава степен, че настъпи Четвъртата следатлантска епоха, все още беше налице една такава взаимовръзка между Духа и външните душевни качества на човека, каквато е характерна за състоянието Раджас. Точно в тази епоха се разигра Мистерията на Голгота. А бихме ли могли да се произнесем за тази епоха, изхождайки от

състоянието Раджас? Не, това не е възможно. Ако някой би поускал да се произнесе за Мистерията на Голгота, той би трябвало - ако си послужим с термин от философията Санкхия - да остане в състоянието Раджас. В своите описания той би трябвало да се ръководи не от озарението на гушата, а от личния елемент, от възмущението си от това или онова. И така, апостол Павел описва нещата, изхождайки от състоянието Раджас. Доловете само с каква сила пулсират някои думи от неговото Послание до солуняни, от неговото Послание до коринтяни, от неговото Послание до римляни! Онова, което изригва там като гняв и смелост, е извънредно характерно за личния елемент на Павловите Послания. Гневът и смелостта са типични за Павловите Послания: точно такива трябваше да бъдат те!

Колко различна е Бхагавад Гита - облъхната от спокойна светлина, безстрастна и безлична, понеже тя идва като апотеоз на една обречена епоха, която все пак дава на човечеството един заместител на онова, което умира и всъщност отново го връща във висините на духовния свят. Кришна трябваше да подготви своя ученик за най-висшето изживяване на Духа, понеже му предстоеше да умъртви древното познание на човечеството и да стъпче главата на Змията. В този смисъл залезът на състоянието Самва започна от само себе си. То вече не съществуваше и ако в епохата Раджас някой би искал да говори, черпейки от Самва, той би трябвало да говори само за миналото. Онзи, който застава в изходната точка на новото време, беше длъжен да черпи от други, меродавни източници. След като човешката природа започна да търси познанието чрез органите и инструментите на физическото тяло, тя трябваше да приеме в себе си личния елемент, личността.

Ето какво звучи, в Посланията на апостол Павел: личният елемент! Точно той е причината, ако понякога апостол Павел се възмущава и гневните му думи изригват като протест срещу мрака, който нахлува в света на материята. Тътенът от гръмотевиците на гнева често се носи в атмосферата на Павловите Послания. Обаче този гняв предизвиква и нещо друго: в Посланията на апостол Павел вече не може да се говори в чисти и строго завършени линии, в спокойните, ясни и преливащи от мъдрост форми, които са присъщи за Бхагавад Гита. Спокойно и мъдро, както в Бхагавад Гита, можеше да се говори само тогава, когато се описва освобождаването на човека от външния свят, от външната активност, величествения му, триумфиращ полет от висините на Духа, където един ден той ще се съедини с Кришна. Спокойно и мъдро можеше да се говори само тогава, когато в Бхагавад Гита се описва издигането към висшите сфери на гушата. А всичко онова, което идва като нещо съвършено ново в света, триумфът на Духа над чисто душевната човешка природа, първоначално можеше да бъде описано само в смисъла на Раджас. И онзи, който го описва пред цялото човечество по един толкова забележителен начин и с такъв огромен ентузиазъм, ни позволява да сме напълно сигурни: той е участвувал непосредствено, той е бил истински разтърсен от появата на Христовия Импулс. Той е бил лично засегнат, за пръв път в историята е понесъл върху себе си онзи личен елемент, който през бъдещите хилядолетия ще определя съдбата на всички хора; изживял е срещата с Христовия Импулс по такъв начин, че е трябвало да ангажира всичките си душевни сили. Ето защо описанията му не са направени с ясно очертани, строги, философски понятия, както това става в Бхагавад Гита, а разказва за едно събитие,

каквото е например Възкресението Христово, като за нещо, което е изживял непосредствено и лично.

И нима тези изживявания не трябваше да бъдат непосредствени и лични? Нима християнството не трябваше да се промъкне в най-интимните области на човешката душа и да възпламени именно личния елемент у човека? Да, онзи, който за пръв път описа Христовото Събитие, можеше да стори това само по един строго личен начин. Ние виждаме как в Бхагавад Гита основният тон се поставя върху извисяването на душата с помощта на Йога; всичко друго е засегнато само странично. Защо? Защото в своите наставления Кришна има работа с един индивидуален ученик, а не с група хора и с тяхното отношение към духовния свят. Тук Кришна внимателно описва все по-високите степени, до които трябва да се издигне неговият ученик. Това е едно описание, което ни води до все по-висши душевни състояния, до все по-впечатляващи и красиви образи. Ето защо в този случай противоположността между демоничното и духовното застава пред нас едва в края на Бхагавад Гита и сега нещо в простотата на душевния живот изведнъж се втвърдява: едва в края на Бхагавад Гита ние виждаме как тези, които са демонични, са противопоставени на тези, които са духовни. Демонични са всички онези, от които говори чисто материалното, които живеят в материята и вярват, че смъртта слага край на всичко. Обаче това е замислено само като средство за пречистване, то съвсем не е нещо, с което великият учител има някаква реална връзка; неговата задача се състои преди всичко в одухотворяването на човешката душа. Изобщо Йога се спира на своята противоположност само между другото.

Не така стоят нещата при апостол Павел. Преди всичко, той е натоварен с една мисия, която

засяга цялото човечество, и то тъкмо в момента, когато настъпва епохата на мрака. Той е длъжен да отправи своя поглед към всички опасни въздействия, които епохата на мрака предизвиква в човешките души; срещу епохата на мрака той трябва да призове нежните сили, спотаени в току-що възникващия Христов Импулс. Обаче в Посланията на апостол Павел ние откриваме и нещо друго: те непрекъснато ни напомнят за всички възможни пороци, за всички възможни прояви на материализма, които следва да бъдат превъзможнати с помощта на апостол Павел. Той ни предлага нещо, което едва просветва като нежен пламък в човешката душа, за да се разгори истински само тогава, когато ентусиазмът, скрит зад гумите, нахлуе победоносно в света като едно откровение на личния елемент, на личното усещане. Ето колко различни са Бхагавад Гита и Посланията на апостол Павел: в безличните описания на Бхагавад Гита цари чистота и спокойствие, докато апостол Павел трябва да насити с личен елемент всяка своя дума. Ето какво определя основния тон, основния стил както в Бхагавад Гита, така и в Посланията на апостол Павел; тази особеност на двете произведения изпъква пред нас, така да се каже, във всеки ред, във всяка срещка. Художественото съвършенство е възможно само при наличие на известна зрелост, докато в началото на един или друг еволюционен път, на преген план винаги излиза хаосът.

Защо това е така? Отговор на този въпрос ние откриваме, ако насочим поглед към внушителното начало на Бхагавад Гита. Ние вече го описахме и нека отново да си припомним, как армиите на кръвно родствени воини се сражаваха една срещу друга, как воин заставаше срещу воин, макар че победителят и победеният оставаха близки в своето кръвно родств-

во. Ние сме свидетели на прехода от старото кръвно родство, свързано с древното ясновидство, към смесването и диференцирането на кръвта, което е присъщо на новото време. Тук ние сме изправени пред едно изменение на външните телесни обвивки на човека и свързаното с него преобразяване на познанието. В еволюцията на човечеството настъпва един друг вид смесване на кръвта; човешката кръв напомня за съвсем други свои качества.

Ако искаме да проучим - тук аз отново напомням за моята книжка “Кръвта като един особен сок” - прехода от старата епоха към новата епоха, ние трябва да сме наясно: древното ясновидство се опираше на това, че кръвта, така да се каже, оставаше в рамките на племето, докато новата епоха е отбелязана от смесването на племената, от смесването на кръвта, в резултат на което древното ясновидство изчезва и вместо него се появява новото познание, което е свързано с физическото тяло.

В началото на Бхагавад Гита ние също ставаме свидетели на един външен факт, свързан с формата на човешкото тяло. Философията Санкхия действително се занимава с такива външни изменения на формите; тя оставя, така да се каже, в периферията всичко онова, което е от душевно естество; в своето многообразие душите се намират зад формите. Във философията Санкхия ние се натъкваме на един вид плурализъм. Впрочем ние вече се опитахме да сравним философията на Лайбниц с философията Санкхия. Следователно, ако се замислим върху душевната нагласа на човек, изповядващ Санкхия, ние с право бихме предположили, че той казва: “Ето, тук е моята душа и в отношението си към формите на външното тяло, тя изразява себе си или в състоянието Самва, или в състоянието Раджас, или в състоянието Тамас.”

Обаче в хода на времето тези форми се променят и една от най-забележителните промени е свързана с новото използване на етерното тяло, или казано по друг начин, с преодоляването на старото кръвно родство, за което вече стана дума. Тук ние сме изправени пред едно външно изменение на формите. Душата все още не е засегната от процесите, които описва философията Санкхия. Ако искаме да обхванем с поглед въпросния преход от старата епоха Самва към новата епоха Раджас - а Кришна стои точно на границата между тях - външното изменение на формите се оказва напълно достатъчно. Тук става дума именно за външно изменение на формите.

Но при смяна на две големи епохи, винаги се стига до външно изменение на формите. Естествено, преходът от Древно-персийската епоха към Египетско-халдейската епоха беше свързан с друг вид изменение на формите, различен от изменението на формите при прехода от Египетско-халдейската епоха в Гръцко-римската епоха. Преходът от Древно-индийската епоха към Древно-персийската епоха също беше различен, но и той беше свързан с изменение на формите. Да, това, което съпровождаше прехода от древната Атлантида към следатлантските епохи, беше само едно изменение на формите. Придържайки се изцяло към смисъла на философията Санкхия, ние бихме могли да проследим тези изменения, при което ще стигнем до следния извод: макар и да изживява себе си в тези форми, душата не зависи от тях; Пуруша остава незасегната. Тук ние виждаме един особен род изменения, които са характерни за философията Санкхия и могат да бъдат описани тъкмо с понятията на философията Санкхия. Обаче зад тези изменения на формите стои Пуруша, индивидуалната душевна същност на всеки човек. Ето защо философията

Санкхия само твърди, че индивидуалната душевна същност се намира в определено отношение спрямо трите Гуни - Самва, Раджас и Тамас именно чрез външните форми. Обаче душата фактически остава недокоснатата от външните форми. Заг всички тях стои недокоснатата Пуруша и тук Бхагавад Гита напомня: Когато в учението на Кришна се говори за онова, което той нарича “господар на Йога”, ние не трябва да си представяме друго, освен индивидуалната душевна същност на човека. Обаче какво точно представлява дълбоката природа на човешката душа - тъкмо това познание липсва в Бхагавад Гита! Подробни указания за това, как човекът трябва да усъвършенствува душата си - ето висшата цел на Бхагавад Гита; безкрайни изменения на външните форми, но не и промяна на самата душа... само един бегъл отзвук. И този отзвук ние откриваме по следния начин: когато с помощта на Йога човекът се издига от низшите към висшите душевни степени, той трябва да се освободи от външния свят, все повече и повече да се еманципира от външно познание, от външна активност и да се превърне в наблюдател на самия себе си. Вътрешно свободна, душата му се издига и тържествува над външния свят. Така стоят нещата с обикновения човек. Обаче съвсем друго е положението с онзи, който е докоснат от посвещението и развива един или друг вид ясновидство; сега външната материя изобщо не застава пред неговия поглед. Външната материя като такава е само Майя. Тя става реалност само за онзи, който започва да си служи със своите вътрешни душевни сили като с един вид инструменти. И какво се появява пред него вместо материята? Виждате ли, така изглеждат нещата от гледна точка на гревното посвещение! Докато във всекидневния живот пред човешката душа

застава материята, Пракрити, то пред посветения в Йога застава светът на Азурас, светът на демоничните сили, срещу които той трябва да се бори. Материята е нещо, което поражда съпротивление; Азурас, силите на мрака, се превръщат във врагове. Обаче всичко това е само един далечен отзвук от човешката душа; едва сега ние усещаме нейното присъствие. Едва сега, когато душата влиза в борба срещу Демоните, срещу Азурас, тя започва да възприема самата себе си в духовен смисъл.

Когато материята се проявява в своите духовни измерения, ние бихме описали тази борба - въпреки, че я наблюдаваме в съвсем ограничен кръг - като едно състояние, при което Духовете стават видими. Сега, когато душата се издига до посвещението, пред нас застава това, което бихме определили като борба срещу Ариман. Бидейки свидетели на тази борба, ние оставаме в света на душевните изживявания; и това, което по-рано се проявяваше като материални Духове, сега израства до гигантски размери и се изправя пред душата като един могъщ враг. Сега един душевен елемент се изправя срещу друг душевен елемент; сега индивидуалната човешка душа се изправя срещу цялото космическо царство на Ариман. Това, срещу което се бори Йога, представлява най-долната степен от царството на Ариман; сега обаче - докато разглеждаме борбата на душата с ариманическите сили и с ариманическото царство в антропософски смисъл - пред нас застава самият той, Ариман. Когато външната материя вземе надмощие, философията Санкхия говори за състоянието Тамас. Издигайки се до посвещение в Йога, човекът попада не просто в това състояние Тамас, а в бойното поле на една истинска борба срещу определени демонични сили; сега - за неговия поглед - материята се превръща тъкмо в тези

демонични сили. Казано в антропософски смисъл, сега - когато душата не само се противопоставя на духовния принцип в материята, а когато се противопоставя на чисто духовното - ние виждаме как тя, душата, се изправя срещу самия Ариман.

Според философията Санкхия, в състоянието Раджас цари равновесие между материята и Духа, макар и да има чести колебания, при които превес взема ту материята, ту Духът. Ако при тези условия човекът би стигнал до посвещение, тогава в смисъла на древната Йога, той би трябвало веднага да преодолее Раджас и да навлезе в състоянието Самва. Обаче за нас това не е валидно, ние навлизаме не в Самва, а в бойното поле на една друга битка - битката срещу Луцифер. Сега ние заставаме пред Пуруша, за която философията Санкхия само загатва. Ние не само че сме предупредени; ние направо влизаме в бойното поле на битката срещу Ариман и Луцифер; един душевен елемент се изправя срещу друг душевен елемент. Философията Санкхия описва Пуруша в една безкрайно далечна перспектива. Прониквайки в дълбините на човешката душа, преди още тя да е засегната от луциферическите и ариманически влияния, ние откриваме там само онези съотношения между душевното и материалното, които са характерни за Самва, Раджас и Тамас.

Сега, разглеждайки нещата в наш, антропософски смисъл, ние виждаме, как душата започва своята активна борба срещу Ариман и Луцифер. Истинското величие на тази борба може да бъде видяно едва след настъпването на християнството. За древното учение Санкхия Пуруша остава, така да се каже, незазегната: там просто се описват събитията, които възникват, когато Пуруша се "облича" в Пракрити. Навлизайки в епохата на християнство и още по-точ-

но, в това, което лежи в основата на езотеричното християнство, ние се докосваме и до самата Пуруша, като обгръщаме с поглед трите вида сили: душевните, луциферическите и ариманическите. Едва сега ние забелязваме вътрешните отношения на душата, възникващи в резултат на нейната борба срещу Луцифер и Ариман. Това, което трябваше да настъпи, намери своя видим израз в онази повратна точка на Четвъртата следатлантска епоха, която ние обозначаваме като Мистерията на Голгота.

Защото какво настъпи тогава? Това, което настъпи при прехода от Третата в Четвъртата епоха, може да бъде охарактеризирано като едно изменение на формите; обаче сега то представлява нещо, което може да бъде охарактеризирано единствено чрез прехода от Пракрити към самата Пуруша. Или с други думи, сега ние усещаме, как Пуруша напълно се отделя и еманципира от Пракрити. Сега човекът се откъсва не просто от кръвните връзки, а от Пракрити, от целия външен свят, за да се справи с него в един вътрешен, строго душевен смисъл. Точно тук влиза в действие Христовият Импулс. В същото време това представлява най-величественият преход, който е настъпвал в цялото планетарно развитие на Земята. И сега възниква не само въпросът: как се отнася душата към материалния свят в Самва, Раджас и Тамас; сега душата трябва не само да преодолее Тамас и Раджас, за да напредне до Йога и да се извиси над себе си; сега тя трябва да започне своята борба срещу Ариман и Луцифер, и не може да разчита на никаква външна помощ. Сега вече идва ред да противопоставим двете основни линии, които съществуват в Бхагавад Гита: от една страна това, което беше необходимо за старите времена, и от друга страна - това, което е необходимо за новите времена.

Ето коя противоположност откриваме във величествената песен Бхагавад Гита. Там ние откриваме самата човешка душа. Тя живее в своите телесни обвивки и те могат да бъдат описани. Те представляват нещо, което се намира в процес на непрекъснато изменение. В своя сегашен вид душата е вплетена в Пракрити, тя живее в рамките на Пракрити. А с помощта на Йога душата се освобождава от своите обвивки и навлиза в духовната сфера. На всичко това ние противопоставяме онова космическо събитие, което стана възможно след Мистерията на Голгота. Сега вече съвсем не е достатъчно, ако душата успее да се освободи от своите обвивки. Защото ако душата би се освободила от тях с помощта на Йога, тогава тя би стигнала до виждането на Кришна, само че сега Кришна щеше да застане пред нея с цялата си мощ, обаче не друг, а именно онзи Кришна, който съществуваше преди Ариман и Луцифер да бяха постигнали своята власт над човешката душа. Тук една добронамерена божествена сила все още прикрива факта, че наред с Кришна, откриващ се по такъв забележителен начин, както описахме това вчера, от дясната му страна стои Ариман, а от лявата - Луцифер. Древното ясновидство можеше да стигне до тези наблюдения, понеже хората все още не бяха потънали прекалено дълбоко в материята. Обаче това състояние не можеше да продължава така. Ако душата би останала в рамките на Йога, тя щеше да има пред себе си Ариман и Луцифер и да започне борбата си срещу тях. Но тя би могла да застане до Кришна само тогава, когато разполага не само с Тамас и Раджас, а и с покровителството на онзи, който може да се справи с Ариман и Луцифер. Този покровител е не друг, а Христос. И така, ние виждаме, че когато идва героят Кришна, една телесна част се отделя

от друга телесна част, или, ако бих могъл така да се изразя - телесният елемент започва да се съгъстява, да потъва в мрака. Обаче от друга страна ние виждаме нещо по-мощно: как душата е предоставена на самата себе си и как е изложена на една страховита космическа битка - нещо, което може да се види едва след Мистерията на Голгота.

Лесно мога да си представя, скъпи мои приятели, че някой би могъл да попита: Добре, каква по-велика цел би могла да съществува, освен онзи възвишен идеал на цялото човечество, какъвто ни е даден в лицето на Кришна? Може да има по-велика цел! И ние се доближаваме до нея, когато започнем духовната борба срещу Луцифер и Ариман, а не просто срещу Тамас и Раджас. Тук ние срещаме Христос. Невъзможността да видим нещо по-велико се корени в самите нас, доколкото сме готови да признаем най-великия общочовешки идеал тъкмо в лицето на Кришна.

И точно тук ние виждаме цялото превъзходство на Христовия Импулс над Импулса на Кришна: Съществува, което беше инкарнирано в Кришна, всъщност беше инкарнирано в цялото човечество. Наистина, Кришна е роден и израства като син на Висудева, обаче онзи най-висш човешки импулс, който виждаме в лицето на Кришна, е въплътен, инкарниран в цялото човечество! Онзи импулс, който ни помага в нашата борба срещу Луцифер и Ариман - нека добавя, че тази борба е още в самото начало, защото всички подробности, които са представени например в моите Мистерийни драми, ще се превърнат в непосредствени душевни опитности едва за бъдещите поколения - е от такова естество, че спрямо него човечеството засега изглежда твърде малко, твърде слабо; един импулс, който не може да намери място дори в тялото на Заратустра, а само в едно такова тяло, което е

стигнало до върховната точка на своето развитие, т.е. до своята тридесетгодишна възраст. Ето защо Христовият Импулс изпълва не целия живот, а само най-зрелия период от един човешки живот.

Ето на какво се дължи обстоятелството, че Христовият Импулс живя само три години в тялото на Исус. Това отново потвърждава превъзходството на Христовия Импулс: той просто не може да остане повече от три години в едно човешко тяло, какъвто беше случаят с Кришна, който беше инкарниран в съответното тяло още от раждането си. За превъзходството на Христовия Импулс ние ще говорим и по-нататък. Обаче дори и само от това, което вече казах, Вие ще се убедите, че величествената поема Бхагавад Гита не може да се отнася по друг начин към Посланията на апостол Павел, а именно: цялото повествование на Бхагавад Гита е напълно завършено в себе си, понеже то идва като зрелият плод на много предшестващи епохи; докато от друга страна Посланията на апостол Павел трябваше да бъдат много по-несъвършени, понеже те са първите зародишни кънове на една следваща несъмнено много по-съвършена и по-всеобхватна мирова епоха. И така, онзи, който описва мировата еволюция, действително трябва да признае несъвършенствата в Посланията на апостол Павел и художествените предимства на Бхагавад Гита; и тези забележителни несъвършенства не бива да бъдат скривани; той е длъжен да разбере защо тези несъвършенства трябваше да съществуват.

Пета лекция

Кьолн, 1. Януари 1913

В рамките на този лекционен цикъл ние се докоснахме до два важни документа от историята на човечеството, като прибягнахме до съвсем кратките описания, които направихме през изминалите дни. И ние видяхме какви бяха импулсите, които трябваше да се вляят в еволюцията на човечеството, за да възникнат тези величествени постижения: Бхагавад Гита и Посланията на апостол Павел. От особена важност за нашето изследване ще бъде да схванем основната разлика между Бхагавад Гита и Посланията на апостол Павел.

Ние вече казахме: в Бхагавад Гита пред нас се откриват наставленията, които Кришна дава на своя ученик Аргжуна. Такива наставления са подходящи за отделния ученик, защото в основата си, и такива, каквито ги знаем от Бхагавад Гита, те са строго лични, интимни съвети. Макар и днес тези наставления да са общодостъпни, именно защото се намират в Бхагавад Гита, навремето това не е било така. Тогава те съвсем не достигаха до всички уши, понеже бяха предавани устно. В онези древни времена учителите бяха принудени да се съобразяват със зрелостта на учениците. За тази зрелост винаги се е държало строга сметка. В наши дни, когато по един или друг начин всички учения могат да бъдат публикувани, зрелостта на ученика вече не влиза в съображение. Ние живеем в една епоха, когато духовният живот, малко или много, става открит и публичен. Не че в наши дни не съществува тайна наука, обаче тя далеч не е тайна наука просто поради обстоятелството,

че нейните истини не могат да бъдат отпечатвани и разпространявани. Да, в наши дни тайната наука съществува в достатъчно голям размер.

Вземете например Фихте: неговата “Теория на науката”, въпреки че всеки може да притежава въпросното издание, си остава всъщност едно тайно учение, една тайна теория; в крайна сметка дори и философията на Хегел представлява тайно учение, понеже е познато на съвсем тесен кръг хора, а и притежава достатъчно качества, за да си остане именно тайно учение.

Всичко това се отнася с пълна сила и за много други факти от нашата съвременност. “Теорията на науката” от Фихте и философията на Хегел разполагат с твърде простото средство, за да останат тайни учения, понеже те са така написани, че повечето хора изобщо не ги разбират и заспиват още на първата страница. Това се отнася също и за много други неща от нашето съвремие, за които хората вярват, че са ги обхванали със своето познание. Обаче хората далеч не ги разбират и те остават в областта на тайното учение.

Всъщност Бхагавад Гита също остава в областта на тайното учение, въпреки че поради многократното ѝ издаване тя е позната на голям кръг хора. Това е така, защото един читател, примерно, държи днес Бхагавад Гита в ръцете си и вижда в нея величествени откровения, отнасящи се до еволюцията на самата човешка душа, докато друг читател вижда в Бхагавад Гита само една забавна поема и всички понятия, всички чувства, които среща там, не означават за него нищо друго, освен случайни изрази и поетически сравнения. Едва ли е възможно някой действително да преработи в себе си съдържанието на Бхагавад Гита, ако то е твърде далеч от неговото разбиране.

Ето как в много отношения поради своята възвишеност нещата сами си осигуряват една защита против разбулването на тайната. И все пак, поетично представените в Бхагавад Гита учения са от такова естество, че ако индивидът наистина иска да издигне душата си чрез тях, и да изживее накрая срещата с господаря на Йога, с Кришна, той трябва да ги приложи в своя собствен живот. Следователно, тук ние опираме до строго индивидуалния отговор, до нещо, което великият Кришна предлага като възможност на всеки отделен ученик.

Не така стоят нещата, ако се вгледаме от тази гледна точка в Посланията на апостол Павел. Там ние виждаме, че всичко се свежда до човешката общност, че всичко е отправено не към индивида, а към общността. Защото ако се докоснем до най-дълбоката същност на Кришна и неговото учение, ние ще се убедим: човекът напредва в учението на Кришна, само ако го изучава и прилага в една строга изолираност на душата; човекът стига до срещата с Кришна само като един отшелник, който отново намира първичните откровения, първичните изживявания, характерни за най-древните епохи от еволюцията на човечеството. Това, което Кришна може да даде, е предвидено и за отделната човешка душа.

Съвсем не беше така с откровението, което човечеството получи чрез Христовия Импулс. Още преди своето проявление, Христовият Импулс беше замислен като един импулс засягащ цялото човечество, и Мистерията на Голгота далеч не се състоя заради една или друга човешка душа. Това, което настъпи след Мистерията на Голгота има връзка с цялото човечество, т.е. с всички човешки души, които са участвували в цялата планетарна еволюция на Земята. Тук ние действително сме изправени пред

едно събитие, което засяга цялото човечество. Ето защо, като оставим настрана всичко, което казахме до този момент, стилът на Павловите Послания трябва да бъде съвсем различен от стила на величествената поема Бхагавад Гита.

Нека още веднъж, нагледно и живо, да си представим отношението на Кришна към неговия ученик Арджуна. Като господар на Йога, той му дава съвсем ясни наставления относно бавното и постепенно душевно усъвършенствуване, което накрая ще го издигне до самия Кришна. И нека в същото време да си припомним едно характерно място от Посланията на апостол Павел, където цялата общност, цялата църква се обръща към Павел и пита, дали тези или онези неща са верни, дали те могат да служат като сигурни ориентири относно всичко онова, което хората научават от апостол Павел. И сега, в наставлението на Павел ние се натъкваме на едно място, което несъмнено бихме могли да сравним с цялото стилистично и художествено величие на Бхагавад Гита; но в същото време тук ние долавяме един съвършено друг тон, тук ние чуваме гуми, които бликат от едно съвършено друго душевно състояние. Става дума за мястото, където Павел се обръща към коринтяните, и по-точно как различните човешки дарби, които се срещат сред група хора, трябва да съществуват заедно. Кришна казва на Арджуна: Ти трябва да постъпиш така или иначе, да направиш това или онова, и чак тогава ще се издигнеш до следващата степен от твоето душевно развитие. Апостол Павел казва на коринтяните: Един от вас притежава тази дарба, друг - онази, и когато всичките те са в хармония, както отделни съставни части на човешкото тяло, тогава се постига едно цяло също и в духовен смисъл, едно цяло, което може да бъде напълно проникнато

от Христос.

Следователно, Павел се обръща към хората, изхождайки от техните обикновени качества, обръща се към тези, които действуват заедно, с други гуми, обръща се към една човешка общност. И тогава, когато става дума за едно важно събитие, каквото е така нареченото говорене на езици, Павел също се обръща не към отделния човек, а към човешката общност.

Но какво представлява това говорене на езици, което ние откриваме в Посланията на апостол Павел? То не представлява нищо друго, освен един остатък от съвсем стари духовни дарби, които сега отново се проявяват, макар и по нови начин, а именно в условията на пълно и ясно съзнание. Защото когато в нашите духовно-научни методи става дума за инспирация, ние имаме предвид следното: когато в наши дни един човек стига до инспирация, той прави това в условията на ясно и пълно съзнание, каквото е характерно също и за ежедневната му дейност в сетивния физически свят.

Обаче в древността нещата не бяха поставени по този начин; тогава съответният човек говореше, сякаш беше инструмент на по-висши духовни Същества, които просто си служеха с неговите органи, с неговия говорен апарат, за да изразят някои от по-висшите истини. Ето защо, в тези случаи отделният човек можеше да изговори неща, без да има каквато и да е представа за тях. Именно в Коринт често ставаше така, че говорният апарат, или езикът на съответния човек далеч не разбираше духовните истини, които бяха произнасяни чрез него. И така, в Коринт се появиха хора, които притежаваха дарбата, изразяваща се в говорене на езици. Тези хора можеха да произнасят едни или други истини от духовните светове. Обаче с подобна дарба се стига до там, че

ако човек наистина я притежава, това, което той дава като откровение, при всички обстоятелства идва от духовния свят, обаче въпреки всичко, често се случва така, че един казва едно, а друг казва друго, понеже духовните факти са много разнородни. Един човек може да бъде инспириран от една област на духовния свят, друг човек - от друга, така че накрая откровенията им могат изобщо да не съвпадат. Откровенията могат да съвпадат само тогава, когато хората навлизат в духовните светове с ясно и пълно съзнание. Ето защо Павел предупреждава: "... на един се дава чрез Духа да върши велики дела, а на друг да пророкува..., на друг да говори разни езици; а пък на друг да тълкува езици..." И тези дарби трябва да действуват заедно и в пълна хармония, както дясната и лявата ръка на човека, и не бива да се вслушваме само в онзи, който говори езици, но и в онзи, който може би не притежава тази дарба, но е в състояние да тълкува, да разбира онова, което другите съобщават за една или друга духовна област.

Да, Павел винаги насърчава съвместната работа, която може да бъде постигната в една човешка общност. И тъкмо с оглед "говоренето на езици" Павел дава онова обяснение, което - както вече казахме - е толкова превъзходно в някои отношения, че то по своята сила може да бъде сравнено с всичко онова, което, макар и по друг повод, вчера посочихме като характерно за Бхагавад Гита. Апостол Павел казва: "При това, братя, желая да имате разбиране и за духовните дарби. Вие знаете, че когато бяхте езичници, отвличахте се към немите идоли, както и да ви водеха. За това ви уведомявам, че никой, който говори с Божия Дух, не казва: Да бъде проклет Исус! И никой не може да го нарече Господ, освен в Светия Дух. Дарбите са различни, но Духът е един. Служби-

те са различни, обаче Господ е един. Различни са и действията, но Бог е един и Той действа във всички човеци. А на всеки проявяването на Духа се дава за обща полза. Защото на един се дава чрез Духа да говори с мъдрост, а на друг да говори със знание, чрез същия Дух; на друг вяра чрез същия Дух, а пък на друг изцелителни дарби чрез единия Дух, на друг да върши велики дела, на друг да пророкува; на друг да разпознава духовете; на друг да говори разни езици; а пък на друг да тълкува езици. И всичко това се върши от един и същ Дух, който разпределя дарбите, както Му е угодно.

Защото както тялото е едно, а има много части, и всичките части на тялото, ако и да са много, пак са едно тяло, така е и Христос. Защото всички ние, било юдеи или гърци, било роби или свободни, сме напоени с един Дух и представляваме едно тяло. Защото тялото не се състои от една част, а от много. Ако кракът би казал: Понеже не съм ръка, не съм от тялото, това не го прави да не е от тялото.

И ако ухото би казало: Понеже не съм око, не съм от тялото, това не го прави да не е от тялото. Ако цялото тяло беше око, къде щеше да остане слухът? Ако цялото тяло беше слух, къде щеше да остане обонянието?

Но фактически Бог е поставил частите, всяка една от тях, в тялото, както Му е било угодно. Ако всички те бяха една част, къде щеше да е тялото? Но фактически те са много части, а едно тяло. И окото не може да каже на ръката: Не ми трябваш; или пък главата на нозете: Не сте ми потребни. Напротив, тези части на тялото, които ни се струват по-незначителни, всъщност се оказват по-важни... Но Бог е сглобил тялото така, че е дал по-голяма почит на онази част, която не я притежава; за да няма раздор

В тялото, но частите му да се грижат еднакво една за друга. И ако една част страда, страдат всичките части; и ако една част е в добро състояние, радват се всичките части заедно с нея. Вие обаче - така казва Павел на коринтяни - сте тялото Христово и всички заедно образувате неговите части. И Бог е поставил някои в църквата да бъдат: първо апостоли, второ пророци, трето учители, после извършители на велики дела, едни с изцелителни дарби, други с дарби да помагат, да ръководят, да говорят разни езици. Всички апостоли ли са? Всички пророци ли са? Всички учители ли са? Всички ли вършат велики дела? Всички ли имат изцелителни дарби? Всички ли говорят езици? Всички ли тълкуват? Ето защо е правилно различните дарби да се допълват взаимно, и колкото повече, толкова по-добре.”

После Павел говори за силата, която може да се прояви както в отделния човек, така и в общността, понеже тя обединява всички отделни членове на общността, също както и силата на тялото е тази, която обединява всички негови части. Кришна също не казва на отделния човек нещо по-красиво отколкото това, което Павел споделя с различните групи на човечеството. И сега Павел започва да говори за Христовата сила, която свързва отделните човешки същества. Павел описва тази сила, която може да живее както в отделния човек, така и в общността, по следния забележителен начин:

“При все това - казва той - аз ви показвам един по-превъзходен път. Ако говоря с човешки и ангелски езици, а нямам любов, аз съм станал мед, що звънти, и кимвал, що грънка. И ако имам пророческа дарба, и зная всички тайни и всяко знание, и ако имам пълна вяра, щото и планини да премествам, а нямам любов, нищо не съм. И ако раздам всичкото си имане за

прехрана на сиромасите, и ако предам тялото си на изгаряне, а нямам любов, какво ме ползва това. Любовта е търпелива и милостива; любовта не завижда; любовта не се превъзнася, не се гордее, не безобразничи, не търси своето, не се гразни, не държи сметка за злото, не се радва на неправдата, а се радва само с истината, всичко премълчава, на всичко хваща вяра, на всичко се надява, всичко търпи. Любовта никога не отпада; другите дарби, обаче, пророчества ли са, ще се прекратят; езици ли са, ще престанат; знание ли е, ще се прекрати. Защото отчасти знаем и отчасти пророкуваме, но когато дойде съвършеното, това, което е частично, ще се прекрати. Когато бях дете, като дете говорех, като дете чувствавах, като дете разсъждавах, но откакто станах мъж, аз напуснах детския свят. Сега ние виждаме нещата неясно, като в огледало, а тогава ще ги видим лице в лице, сега познавам отчасти, а тогава ще позная напълно, кой съм самият аз. И тъй, остават тия три: вяра, надежда, любов; но най-голяма от тях е любовта.

Следвайте любовта, но копнейте за духовните дарби, а особено за дарбата да пророкувате. Защото, който говори на непознат език, не говори на човеци, а на Бога, защото никой не го разбира, понеже с духа си той говори духовни тайни.”

Ето колко дълбоко е вникнал Павел в природата на това, което нарече “говорене на езици”. Той смята, че “говорещият езици” пребивава в духовните светове и всъщност разговаря с Боговете. “Който пророкува, говори с хората за назидание, за предупреждение, за утеха. Който говори на непознат език, задоволява себе си; а който пророкува, назигава общността. Желал бих вие всички да говорите езици, а повече да пророкувате; и който пророкува е по-горен от тогово, който говори разни езици, освен ако тълкува, за да го

разбира и общността. Да предположим, братя мои, че идвам при вас и говоря непознати езици, какво ще ви ползувам, ако не ви съобщя или някое откровение, или знание, или пророчество! Дори бездушните неща, като свирка или китара, когато издават глас, ако не издадат отличителни звуци, как ще се познае това, което те свирят. Защото ако тръбата издадеше неопределен глас, кой би се приготвил за бой. Също и вие, ако не говорите с езика си думи с някакво значение, как ще се знае какво говорите, защото ще говорите на вятъра.”

Всичко това ни показва, че различните духовни дарби трябва да бъдат разпределени между членовете на общността и че от друга страна членовете на общността трябва да действуват като индивидуалности. И тук ние стигаме до точката, при която откровението на апостол Павел - именно поради новата еволюционна степен на човечеството - се различава коренно от откровенията на Кришна. Откровенията на Кришна са насочени към отделните хора, обаче в основата си те са насочени към всеки човек, който е узрял да поеме по възходящия път на душата, какъвто го знаем от господаря на Йога.

Тук ние все повече и повече се приближаваме до прадревните времена от еволюцията на човечеството, към които можем отново да се върнем, следвайки учението на Кришна. Тогава човешките същества все още не бяха толкова индивидуализирани, колкото днес, и би могло да се предположи, че за всеки отделен човек е било валидно едно и също предписание, едно и също учение. Павел се изправи пред едно друго човечество, съставено от диференцирани личности, които действително трябваше да задълбочават своите различия и всеки от тях да изпъква със своите специални дарби. Сега вече не можеше да се разчита,

че една и съща дарба ще се излее във всяка една човешка душа; сега вече трябваше да се обърне внимание, че има нещо, което остава невидимо и се издига над всички неща. И точно това, което не се намира в нито един човек като отделна човешка същност, обаче все пак може да присъствува във всеки човешки индивид, точно то е Христовият Импулс. Христовият Импулс отново идва като една нова Групова Душа²³ на цялото човечество, обаче такава, която вече ще бъде търсена от него по един напълно съзнателен начин. И за да онагледим това, нека да си представим, примерно, как изглеждат в духовния свят известен брой от учениците на Кришна, и как изглеждат там известен брой от онези хора, които са докоснати от Христовия Импулс в най-дълбоките пластове на своите души. Всеки един от учениците на Кришна е възпламенил в себе си един и същ импулс, който му е даден от господаря на Йога. В духовния свят всеки един от тях прилича на другия. Едно и също наставление е дадено както на единия, така и на другия. Онези, които са докоснати от Христовия Импулс, са един вид лишени от плът; в духовния свят те са екскарнирани и всеки от тях присъствува там като една неповторима индивидуалност; всеки от тях разполага с различни, диференцирани духовни сили. Ето защо също и в духовния свят всеки от тях е длъжен да работи в едно или друго направление. А предводителят, онзи, който излива себе си в душата на всеки един, колкото и различен да е той, това е Христос; едновременно Христос е както в душата на всеки един, така и над цялата общност. Следователно, тук ние имаме една диференцирана общност, и тя остава диференцирана, дори когато душите са екскарнирани, докато душите на учениците, които следват Кришна, остават едно цяло, понеже те са

получили едно и също наставление от господаря на Йога. Обаче смисълът на общочовешката еволюция е тъкмо този: душите да стават все повече и повече диференцирани.

Ето защо, в условията на една по-ранна еволюция, Кришна трябваше да говори по съвсем друг начин - така, както знаем това от Бхагавад Гита. Обаче Павел трябва да смени тона. Фактически Павел се обръща към всеки отделен човек и въпрос на индивидуално развитие е, дали - според своята зрелост - индивидът спира на тази или онази степен на сегашната си инкарнация, задоволявайки се с екзотеричното, или пък е в състояние да навлезе в езотеричните области, включително и до езотеричното християнство. Защото в областта на християнството човек трябва да се издига все по-нагоре и по-нагоре до неговите езотерични истини; обаче в случая той тръгва от една изходна точка, която е съвсем различна от тази, която е характерна за учението на Кришна. В учението на Кришна човек тръгва от своето индивидуално равнище и, като индивид, се стреми да издигне душата си все повече и повече; в християнството се тръгва от там, че - още преди да е направил своите крачки по пътя - човекът влиза в отношение с Христовия Импулс, понеже Христовият Импулс предхожда всичко останало. По духовния път към Кришна може да тръгне само онзи, който следва указанията на Кришна; по духовния път към Христос може да тръгне всеки, защото Христос е минал през Мистерията на Голгота заради всички, които са въобще човеци и като такива могат да имат някакво отношение към Мистерията на Голгота. И докато тя е нещо външно и е осъществена в условията на физическия свят, първата крачка е такава, че тя също трябва да стане в условията на физическия свят: ето същественото!

Вникнем ли в световно-историческото значение на Христовия Импулс, за нас действително не е нужно да тръгваме от това или онова вероизповедание; дори - и това е в сила особено в наши дни - човекът може да тръгне от едно становище, което е явно враждебно към Христос, или равнодушно към Христос. Ако обаче човекът се задълбочи в това, което нашето съвремие действително може да му предложи като духовен живот, когато вникне в недомислията и противоречията на материализма, тогава може би той се доближава най-силно до Христос, и прави това именно защото не се съобразява с никакво религиозно вероизповедание. Ето защо, когато извън нашите антропософски среди се казва, че ние проповядваме някакво особено християнско вероизповедание, това звучи като истинска клевета; защото тук нещата се свеждат не до изходната точка на едно или друго вероизповедание, а до особеностите на самия духовен живот, и че всеки, независимо дали е мохамеданин, или будист, евреин или индуист, а дори и християнин, действително може да разбере Христовия Импулс и цялото му значение за еволюцията на човечеството. В същото време тук ние сме изправени пред нещо, което прониква много дълбоко в светоусещането и в учението на Павел, и в това отношение Павел наистина е основната личност, която за пръв път разгласява Христовия Импулс по целия свят.

След като описахме как философията Санкхия се занимава с изменението на формите, с онова, което се отнася до Пракрити, ние бихме могли да добавим: Когато Павел се обръща към римляни, коринтяни и т.н., когато им отправя своите вълнуващи Послания, той всъщност апелира към Пуруша, към душевното. При Павел ние откриваме съвсем точни и забележителни обяснения относно същността и

по-нататъшната съдба на душевния елемент, относно неговото бурно и сложно развитие в хода на общочовешката еволюция. Съществува една огромна разлика между постиженията на източното мислене и това, на което ние веднага се натъкваме в чудесните и ясни Послания на Павел. Още вчера ние посочихме, че при Кришна основното се свежда до това, човекът да намери пътя, тръгвайки от изменението на формите. Обаче тук Праkritи остава вън, като нещо чуждо на душата. В условията на източното развитие, на източното посвещение, целият стремеж се свежда до следното: човекът трябва да се освободи от материалното съществуване, от всичко онова, което се разпростира във външната природа, защото това, което се разпростира там, във външния природен свят, според философията на Ведите, представлява не друго, а Майя! Всичко навън е само една илюзия, Майя; и човекът може да се освободи от Майя само с помощта на Йога. Нека да припомним още, как тъкмо Бхагавад Гита иска от човека да се освободи от всичко, което той желае, мисли и върши, от всяко удоволствие, от всяка наслада, и накрая - като душа - да тържествува над целия външен свят. Делата, в които човекът е така или иначе въввлечен, трябва да отпадат от него и, почиващ в себе си, той трябва да стане напълно независим от външния свят. И всъщност пред всеки, който иска да се развива според учението на Кришна, се издига тъкмо този идеал: някога той да стане като един Парамахамза, или с други думи, да стане като онзи посветен, който е оставил зад себе си цялото материално съществуване и триумфира над своите собствени дела в сетивния свят, който живее в един чисто духовен свят и е преодолял сетивната реалност до такава степен, че не изпитва вече никаква жажда за прераждане, и не желае да има нищо общо с досегашния си

живот в сетивния свят. Ето как Бхагавад Гита ни представя освобождаването от Майя, преодоляването на Майя.

Колко различно е настроението в Посланията на апостол Павел! Ако Павел би се изправил пред това източно учение, тогава от най-дълбоките пластове на неговата душа щяха да бликнат приблизително следните думи: Добре, ти искаш да се освободиш от всичко, което те обкръжава във външния свят, от всичко, което си постигнал там. Ти искаш да оставиш всичко това далеч зад себе си! Обаче не представлява ли то нещо друго, освен самото Божие дело? И нима това, което искаш да оставиш далеч зад себе си, не е нещо божествено, създадено от Духа? И когато го презираш, не презираш ли Божието дело? Нима там не живеят Божиите откровения, откровенията на божествения Дух? Няма ли да потърсиш най-напред Бога там, в твоите собствени дела, увенчани с любов, вяра и упование, или ще поискаш да триумфираш над Божието дело?

Добре би било, ако вложим в душата си тези неизречени от Павел думи, но несъмнено пулсиращи дълбоко в неговата природа; защото в тях протича същинският нерв на всичко онова, което ние познаваме като откровение на западното мислене. В Павлов смисъл ние също говорим за Майя: Да, отвсякъде сме обградени от Майя! Обаче ние поставяме следващия въпрос: Нима в лицето на тази Майя пред нас не застават откровенията на Духа? И не е ли престъпление да не разбираме, че в лицето на Майя, ние сме изправени пред божествено-духовното дело? Сега идва ред на още един въпрос: Защо всичко това е Майя? Западът не се задоволява с въпроса, дали всичко това е Майя; той пита защо всичко това е Майя! И сега тук се появява един отговор, който ни въвежда

В самия душевен елемент, в Пуруша: Понеже някога душата се е поддала на влиянието, идващо от Луцифер, сега тя вижда всичко през булото на Майя, и като душа простира булото на Майя върху целия свят.

Следователно, виновен ли е обективният свят, че ние навсякъде виждаме само Майя? Не! Обективният свят веднага би ни се явил в своята истинност, ако не бяхме попаднали под властта на Луцифер. Той ни се явява като Майя, само защото ние не сме в състояние да погледнем в основата на това, което се простира пред нашия поглед. Фактът, че душата е попаднала под властта на Луцифер, не е по вина на Боговете, а е по вина на нашата собствена душа. Душата е превърнала за теб обективния свят в Майя, понеже ти си попаднал под властта на Луцифер. Една пряка линия свързва този антропософски възглед с известните гуми на Гьоте: “Сетивата не лъжат, лъже създението.” Въпреки огромната омраза на филистерите и религиозните фанатици към Гьоте, към Гьотевото християнство, той се осмели да каже забележителните гуми, че е един от най-християнските човечеци, понеже в дълбините на душата си той мислеше християнски, включително и в максимата: Сетивата не лъжат, лъже създението! Именно душата е виновна, че вижда света не в неговата истинност, а през булото на Майя. Ето как всичко онова, което в източното светоусещане представлява дело на Боговете, сега се измества в дълбините на човешката душа, където бушува великата битка срещу Луцифер.

И не бива да се учудваме, че ако правилно вникнем в източното светоусещане, ще открием там не друго, а един подчертан материализъм, защото то не стига до духовните първоизточници на Майя, а чисто и просто се стреми да избяга от материалния

свят. А това, което пулсира в Посланията на Павел и което занаят ще се разпростре пог видима форма из цялата Земя, представлява едно истинско душевно учение, макар и в зародишен вид; впрочем тази е и една от причините, то да бъде погрешно разбирано в нашата епоха Тамас. Най-напред трябва да бъде проумяна сложната природа на Майя и едва тогава ще бъде възможно истинското разбиране на всичко онова, което е свързано с еволюцията на човечеството. Едва тогава ще разберем и думите на Павел за “първия Адам”, който се противопоставя на Луцифер и който поради тази причина все повече и повече потъва в материята; а това не означава нищо друго, освен че той изживява материалния свят по напълно погрешен начин.

Защото материята във външния свят, като Божие творение, е нещо добро. Всичко, което става там, е нещо добро, обаче онова, което душата изживяваше в хода на еволюцията, ставаше все по-лошо и по-лошо, понеже от самото начало тя попадна пог властта на Луцифер. И тъкмо затова Павел нарече Христос “втория Адам”, защото той дойде в света неизкушен от Луцифер, и може да се превърне в онзи предводител и приятел на човешките души, за да ги освободи, който успя да ги освободи от Луцифер, или с други думи, успя да ги издигне до едно обективно и правилно отношение към него, към Луцифер. Приживе Павел не можа да сподели с човечеството всичко онова, което той - като посветен - знаеше. Ако обаче човек се остави пог чудното въздействие на неговите Послания, ще се убеди, че в своите дълбини те съдържат нещо много повече, отколкото казват външно. И това произтича от обстоятелството, че Павел трябваше да се обръща към една общност и да се съобразява с нея. Ето защо отделни места в неговите

Послания изглеждат като пълни с противоречия. Ако обаче човек успее да се потопи в най-дълбоките пластове на тези Послания, той веднага ще долови, как импулсите, които движат Павел, са всъщност импулси, идващи от Христос!

Нека тук да припомним основната антропософска истина за Мистерията на Голгота. През последните години ние установихме, че в Евангелието на Матей и в Евангелието на Лука съществуват два различни разказа за младежките години на Христос Исус, така че фактически ние сме изправени пред истината за двете деца, носещи името Исус²⁴. Ние установихме още, че външно погледнато, т.е. според физическия си произход, двете деца Исус идват от Давидовия род; или с други думи, приблизително по едно и също време се раждат двама Исусовци, като единия Исус произхожда от Натановата родословна линия, а другият Исус произлиза от Соломоновата наследствена линия. Ние виждаме, как в едното дете Исус, за което ни говори Евангелието на Матей, е отново инкарниран Заратустра, и как другото дете Исус, за което ни говори Евангелието на Лука, всъщност не разполага с такъв човешки Аз, с какъвто разполага първото дете Исус, а именно с Аза на Заратустра. В детето Исус от Евангелието на Лука всъщност живее нещо, което до този момент не е участвувало в еволюцията на Земяното човечество.

Доста трудно е да стигнем до точни представи при разглеждането на този факт; и нека все пак да си представим, как - така да се каже - душата, която беше въплътена в Адам, или с други думи, в този, който може да бъде наречен Адам в смисъла на моята "Тайна наука", как тази душа е била подложена на изкушението на Луцифер, което Библията символично описва в разказа за Грехопадението. Нека да си

припомним това описание, но нека си представим и още нещо: как наред с онази човешка душа, която се инкарнира в тялото на Адам, остана една част от душата на човечеството, която не се инкарнира, не се въплъти в едно или друго човешко физическо тяло, и запази своята чисто душевна, нематериална природа. Представете си нагледно, че още преди възникването на физическия човек в хода на еволюцията, ние срещаме една душа, която се раздели на две части. Едната част от общата душа се въплъти в Адам и по този начин тя се включи във веригата от прераждания, като остана податлива на изкушения, идващи от Луцифер. За другата душа, за душата-сестра, беше взето друго решение: мъдрото ръководство на света предвиди, че за нея няма да е добре, ако тя се въплъти; така че тя беше задържана в духовния свят; следователно, тя не беше включена във веригата от прераждания. С нея поддържат връзки само посветените в Мистерията. Следователно, преди Мистерията на Голгота, тази душа остана незапозната с Азовите опитности, понеже те могат да бъдат изживени едва чрез въплъщението в човешкото тяло. От друга страна обаче, тази душа успя да съхрани цялата мъдрост, която можеше да бъде изживяна през епохите на Стария Сатурн, Старото Слънце и Старата Луна; тази душа успя да съхрани цялата любов, на която изобщо е способна една човешка душа. И така, тази неинкарнирана душа остана недокосната от изкушенията на Луцифер, остана невинна по отношение на онази огромна вина, с която човечеството обремени света в хода на реинкарнациите. Следователно, тази душа не можеше да бъде срещната тук или там по света под формата на човешко същество; тя можеше да бъде разпозната само от древните ясновидци; тя загатваше за себе си само в условията на древните

Мистерии. Или с други думи, тук ние описваме една душа, която - бих казал - съществува както всред човечеството, така и над него; една душа, която първоначално можеше да бъде възприемана само по духовен път - един истински предшественик на човека, един истински свръхчовек!

Точно тази душа реши да се инкарнира - вместо един Аз - в онова дете Исус, за което ни разказва Евангелието на Лука. Вие си спомняте за моите лекции, изнесени в Базел; те съдържат доста подробности по този въпрос. И така, тук ние сме изправени пред една душа, която само наподобява качествата, характерни за Аза; естествено, след като навлиза в тялото на Исус, тя действа като един Аз, обаче все пак, всичките ѝ прояви са съвсем различни от проявите на един нормален човешки Аз. Аз вече споменах: веднага след своето раждане детето Исус от Евангелието на Лука проговори на един език, който неговата майка разбираше без усилие; случиха се и други подобни неща. Ние знаем още, че в детето Исус, за което ни говори Евангелието на Матей, живееше Азът на Заратустра, и това дете Исус израсна до своята 12. година, редом с него израсна и детето Исус от Евангелието на Лука, което не се отличавахе с особен стремеж към познание, а носеше в себе си божествена мъдрост и божествена жертвоготовност. Точно така израсна момчето Исус от Евангелието на Лука: то нямаше никакво влечение към това, което може да бъде научено по един външен, човешки начин. После ние знаем, че тялото на Матеевия Исус беше напуснато от Заратустровия Аз и в 12. година от живота на другото момче Исус, описано в Евангелието на Лука, Азът на Заратустра навлезе в неговото тяло. Точно на този забележителен момент се спира евангелистът Лука, когато ни разказва как

дванадесетгодишният Исус поучава мъдреците в храма, докато неговите родители напразно го търсели “между роднините и познайниците”. И така, това момче, за което става дума в Евангелието на Лука, носи в себе си Заратустровия Аз до своята 30. година; после Заратустровият Аз напуска тялото на тридесетгодишния Исус, описан в Евангелието на Лука, и сега изведнъж във всичко онова, което има характер на обвивки²⁵, нахлува Христос; онзи Христос, който представлява едно свръхчовешко Същество от висшите Йерархии и който по начало можа да пребивава в едно човешко тяло само при такива обстоятелства, които му предлагаха едно тяло, което - ако мога така да се изразя - до неговата 12. година беше пронизвано от пред-човешките сили на мъдростта, от пред-човешките божествени сили на любовта, за да бъде завладяно по-късно от всичко онова, което беше постигнато от Заратустровия Аз в хода на много от неговите инкарнации и посвещения.

Едва ли можем да бъдем обвзети от истинско страхопочитание, от истинско възхищение, или накратко казано, едва ли можем да породим у себе си истински чувства към Христовото Същество, освен ако се опитаме да разберем, какво тяло, каква плът бяха необходими, за да стане изобщо възможно идването на този Христов Аз в сред човечеството. Мнозина смятат, че описанието, което свещените Мистерии от по-новото време дават за Христовото Същество, не позволяват толкова интимно и човешко отношение към Христос, за разлика от онзи Христос Исус, който хората по навик си представяха като извънредно близък за тях самите, като едно същество, въплътено в обикновено човешко тяло, и нямащо нищо общо с Аза на Заратустра. Тези хора упрекват нашето антропософско учение, че описва

Христос Исус като един сборен продукт от силите на всички мирови области. Подобни упреци възникват само поради стремежа към удобство, на който мнозина подчиняват своето човешко познание, само поради едно такова светоусещане, което не желае да се издигне до истинските стойности на нещата. Най-великите събития трябва да бъдат разбирани включително и по такъв начин, че душата ни да се пробуди до най-висша степен, да се издигне до онази вътрешна интензивност на чувствата, която действително е необходима за постигането на подобна цел.

Обаче ние знаем и още нещо. Ние знаем как трябва да бъдат тълкувани думите от Евангелието: “Божии сили се изявяват във висините и мир се възцарява сред хората, които имат добра воля.” Ние знаем, че с появата на момчето Исус от Евангелието на Лука, прозвучава новото благовестие на мира и любовта: това става поради факта, че в астралното тяло на Исус от Евангелието на Лука се вляха силите на Буда, който в миналото беше вече въплътен в едно човешко същество, което на свой ред изживя своята последна инкарнация като Гаутама Буда и се издигна напълно в духовния свят; така че в астралното тяло на момчето Исус от Евангелието на Лука се изяви самият Буда, и то не иначе, а според равнището на своята еволюция до преди Мистерията на Голгота.

И така, едва днес, черпейки от източниците на Тайната наука, ние се докосваме до същността на Христос Исус. Макар и посветен, Павел трябваше да се обръща към тогавашното човечество с лесно разбираеми понятия; и ако мога така да се изразя, той далеч не “разполагаше” с такова човечество, което би могло да си служи с такива понятия, кои-

то днес ние предлагаме на човешките сърца. Обаче това, което представляваше неговата инспирация, беше предизвикано чрез едно посвещение, дадено по Божията милост. И понеже той не беше стигнал до това посвещение чрез съответните процедури в древните Мистерии, а по Божията милост, докато вървеше към Дамаск, където му се яви възкръсналият Христос, аз разглеждам този вид посвещение като нещо, което е свързано именно с Божията милост, с богатта. Благодарение на въпросното Събитие от Дамаск, той знаеше: Да, след Мистерията на Голгота, в самата планетарна сфера на Земята вече живеят всички онези сили, които възкръснаха при Мистерията на Голгота. Или, с други думи: той позна възкръсналия Христос! Ето кого започна да проповядва той от този момент нататък. И защо той можа да го възприеме тъкмо в този вид? Тук се налага да насочим нашето внимание върху характера на една такава визия, върху едно такова събитие, каквото е това от Дамаск, защото сега ние все пак сме изправени пред една визия, пред едно събитие от твърде особен род. Само онези хора, които никога не изпитват желание да научат нещо конкретно за окултните факти, могат да сложат всички свръхсетивни опитности под един общ знаменател и да смесят виденията на Павел с виденията на други личности, каквито са например по-късните светии. Какво се случи всъщност, и защо Павел можа да види Христос по онзи необикновен начин, по който той му се откри пред Дамаск? Защо Павел беше напълно сигурен: Да, това е възкръсналият Христос? Този въпрос ни връща назад към един друг въпрос: Какво всъщност беше необходимо, за да може при Кръщението в реката Йордан цялото Христово Същество да се въплъти в Исус от Назарет? Впрочем ние вече посочихме през

каква подготовка трябваше да премине онова човешко тяло, в което се въплъти Христовото Същество.

Обаче от друга страна: Какво беше нужно, за да може Възкръсналият да се яви в онази душевна плътност, която позволи на Павел да изживее своята среща с Христос? Какъв беше онзи светлинен ореол, в който Христос се откри на Павел пред Дамаск? Какво представляваше всичко това? Как възникна то?

Ако искаме да си отговорим на този въпрос, налага се да допълним още нещо към описанията, които направих преди малко. Аз посочих: в определен момент от развитието една "сестра" на Адамовата душа, една душа-сестра най-после се включи във веригата на човешките поколения. До този момент въпросната душа-сестра пребиваваше само в духовния свят. Точно тази душа-сестра успя да се инкарнира в момчето Исус от Евангелието на Лука. Обаче, в строгия смисъл на думата, това не беше нейната първа инкарнация в едно човешко тяло, понеже тя, - ако мога така да се изразя - вече беше пророчески инкарнирана, така че още много по-рано тази душа се прояви като един вид предшественик на Мистериите.

Аз и по-рано съм споделял с Вас: тази душа се подвизаваше в Мистериите, тя беше, така да се каже, отгледана в Мистериите и беше изпращана там, където човечеството имаше нужда от нея; обаче нейните свойства, нейните въздействия можеха да се проявят само в етерното тяло и, строго погледнато, те можеха да бъдат възприемани само дотогава, докато съществуваше древното ясновидство. Следователно, тази древна душа-сестра на Адам нямаше нужда да се въплъщава във физическо тяло, за да може да бъде виждана. Тя действително се появяваше тук или там, насочвана от Мистериите, с оглед на най-важните и решителни събития, засягащи еволюцията

на Земята и човечеството, обаче тя далеч нямаше нужда от въплъщения, защото древното ясновидство все още не беше угаснало.

И тя трябваше да се инкарнира за пръв път, именно когато древното ясновидство започна да угасва при онзи забележителен преход на общочовешката еволюция от Третата в Четвъртата следатлантска епоха, за които говорихме вчера. И сега, след като ясновидството постепенно угасна, за да не изчезне от обсега на човешките възприятия, тази душа прибягна до един вид заместителна инкарнация. Тази сестра-душа на Адам беше инкарнирана в Кришна така да се каже единствения път, когато трябваше да се прояви по видим, физически начин, и чак после тя отново беше инкарнирана в тялото на момчето Исус от Евангелието на Лука. Едва сега ние разбираме защо Кришна се изразява по толкова свръхчовешки начин, защо той изпъква като най-добрия учител за човешкия Аз, защо той представлява, така да се каже, едно преодоляване на човешкия Аз, защо разполага с толкова огромно душевно величие.

Всичко това е така, защото в онзи забележителен момент, за който стана дума преди няколко дни, той застава пред нас като едно човешко същество, което все още не е включено във веригата на човешките инкарнации.

След известно време тази душа отново се въплъщава в тялото на момчето Исус от Евангелието на Лука. Ето къде са корените на онова съвършенство, което се проявява, когато най-висшите светогледи на Азия биват пренесени в дванадесетгодишното момче Исус; когато Азът на Заратустра се свързва с Духа на Кришна. Сега към “учителите в храма” се обръща не само Заратустра - който говори като Аз -, сега момчето Исус се обръща към тях с помощта

на онези средства, с които някога самият Кришна проповядваше учението Йога; момчето Исус отново прибъгва до учението Йога, само че сега това учение е издигнато с една степен по-нагоре; сега Исус се свързва със силата на Кришна, със самия Кришна, за да извърви пътя до своята 30. година. Едва сега ние добиваме представа за съвършенството на онова единствено физическо тяло, което можеше да послужи за инкарнацията на Христовото Съществуване. Ето как духовните направления на човечеството се сливат в едно цяло. И когато настъпва Мистерията на Голгота, ние действително сме изправени пред задружните усилия на онези, които наричаме предводители на човечеството, ние действително сме изправени пред един пълен синтез на духовния живот.

Когато Павел беше разтърсен от своето видение пред Дамаск, той не се усъмни нито за миг: пред него се намираше не друг, а Христос. Обаче светлинният ореол, който обгръщаше Христос, светлинните одежди, с които си послужи Христос, бяха тези на Кришна. Христос си послужи с Кришна, и формира чрез него своите собствени душевни обвивки, за да продължи могъщите си действия - вече в сферата на светлината - ,в Христос се съдържа също и всичко онова, което някога представляваше същността на величествената Бхагавад Гита. В новозаветните откровения, макар и в твърде разпръснат, фрагментарен вид, ние откриваме много подробности от древноучението на Кришна. Обаче това древноучение на Кришна се превърна в дело на цялото човечество, защото Христос, като такъв, беше не един човешки Аз, който принадлежи на човечеството, а един Аз, който принадлежи на висшите Йерархии. Но наред с това Христос принадлежи също и на онези далечни времена, през които човекът все още не беше отделен

от онова, което днес го обгръща като материален свят и което - благодарение на неговото луциферическо изкушение - се превръща в илюзия, в Майя.

Ако обърнем поглед назад и обхванем най-ранните етапи от еволюцията, ние ще установим, че през онези далечни времена все още не съществуваше никакво строго разграничение между духовното и материалното, и че тогава материалните процеси все още имаха своите духовни измерения, а духовните процеси - ако бих могъл така да се изразя - все още се откриваха на човека под една външна форма. Благодарение на това, че Христовият Импулс озарява човечеството като нещо което напълно изключва подобно строго разграничение - каквото например философията Санкхия ни показва в лицето на Пуруша и Пракрити - , Христос се превръща не само в предводител на хората, извличащ еволюционните импулси от самия себе си, но и в творение на Бога. Трябва ли тогава да заявяваме, че ние на всяка цена сме длъжни да напуснем Майя, след като сме разбрали, че материалният свят, като такъв, застава пред нас като илюзия, като Майя, само поради нашата собствена вина? Съвсем не, защото това би означавало поругаване на Духа и неговите проявления в света; това би означавало да припишем на материята такива качества, каквито всъщност ѝ възлагаме само поради нашите собствени недостатъци, които не ни позволяват да виждаме в материята нищо друго освен булото на Майя. Напротив, ние все повече трябва да се надяваме, че един ден, когато преодолеем в себе си онова, което превръща материята в Майя, ние отново ще се помирим с целия свят.

Защото няма не звучи от всички страни и няма ушите ни не долавят, че целият видим свят около нас е едно творение на Елохимите, и че в последния ден

на Сътворението тези Елохими казаха: Ето вижте, всичко това се оказа нещо добро? Тъкмо тази би била Кармата, която би се изпълнила, ако съществуваше само едно единствено учение на Кришна, защото в света не се случва нищо, без неговата Карма²⁶ да бъде изпълнена докрай. Ако за цялата вечност би съществувало само едно единствено учение на Кришна, тогава по отношение на материалния свят и по отношение на Божието откровение - за което в изходната точка от Земното развитие Елохимите казаха: “Ето, всичко това се оказа нещо добро” -, тогава по отношение на тях би могло да прозвучи следното човешко възражение: Този свят съвсем не е добър и аз трябва да го напусна! Човешкото съждение би се оказало поставено над Божието съждение! Ето как трябва да разбираме онези думи, които стоят като една голяма тайна в изходната точка на еволюцията; а това означава, че не бива да поставяме човешкото съждение над Божието съждение. Ако един ден от нас отпаднат всички недостатъци и остане единствената ни вина, че сме поругали творението на Елохимите - тогава Кармата на Земята също би трябвало да се изпълни, и в далечното бъдеще всичко би трябвало да се сгромоляса върху самите нас! Ето как би трябвало да се изпълни Кармата!

И тъкмо за да не се случи това: ето защо Христос слезе на Земята; ето защо той поиска да ни помири със света, научавайки ни да се справяме с изкушението на Луцифер, така че да проникваме зад булото на Майя и да виждаме Божиите дела в техния истински облик; ето как ние откриваме Христос като помирител, който ни въвежда в истинските форми, в истинските образи на Божиите дела и откровения. Едва чрез Него ние се научаваме да разбираме прадревните думи: “Ето, всичко това се оказа нещо

добро.” За да се научим да приписваме именно на себе си това, което никога не бива да приписваме на света - ето защо ние се нуждаем от Христос. Всички други грехове биха могли да бъдат снети от нас; обаче от този грях може да ни избави само Христос.

Ако успеем да превърнем всичко това в едно морално чувство, Христовият Импулс грейва в една нова светлина. И в същото време ние започваме да разбираме защо беше необходимо Христовият Импулс да си послужи с онези висши духовни качества, които бяха характерни за Кришна.

Скъпи мои приятели, замисълът на този лекционен цикъл далеч не се свежда да представи основната тема под формата на някаква теория, или като сбор от сложни идеи и понятия, които трябва да бъдат приети; този лекционен цикъл идва като един вид новородишен дар, като един дар, който ще продължи да упражнява своите въздействия през цялата следваща година, подпомагайки ни в истинското разбиране на Христовия Импулс, в истинското разбиране на Елохимите и техните думи, прозвучали в изходната точка на Сътворението.

И в същото време, моля Ви да свържете първоначалния замисъл на тези лекции и с нещо друго, а именно с изходната точка на нашето антропософско духовно учение. То наистина следва да бъде наречено “антропософско”, защото чрез него човекът все повече и повече ще напредва в своето себепознание. Човекът все още не може да стигне до пълно себепознание, понеже той не се отнася сериозно нито към това, което се разиграва в неговата собствена душа, нито към нейните взаимодействия с външната природа. обстоятелството, че ние виждаме света потопен в Майя, не е някаква приумица на Боговете, а дело на нашата собствена душа, едно дело, свързано с по-висшите сте-

пени на себепознание, една съществена подробност, в която всеки трябва да вникне със своите лични познавателни сили, това обстоятелство е пряко свързано и със самата антропософия, защото едва чрез нея ние стигаме до предчувствието за всичко онова, което теософията може да означава за човека.

Когато някой вземе решение за влизане в Антропософското Движение, той трябва да усети импулсиращата му сила не като друго, а като една скромност от най-висш порядък; една скромност, чийто тих глас казва: Ако искам да прескоча тази съществена подробност на човешката душа и веднага предприема шеметния скок в божествения свят, тогава много лесно смиренieto може да ме напусне и много лесно вместо от смирение аз мога да бъда обхванат от гордост и суета. Дано Антропософското Общество намери своята изходна точка в една по-висша морална област; дано то избегне преди всичко онова, което се промъкна толкова лесно в теософското движение като гордост, суета, честолюбие и несериозност пред лицето на най-висшите истини; дано Антропософското Общество избегне тази опасност благодарение на факта, че още в самото си начало, то разглежда външния свят на Майя като нещо, което е неразделно свързано със самата човешка душа.

Добре е, ако всеки може да се досети, че Антропософското Общество следва да бъде резултат от една най-дълбока човешка скромност. Защото един ден от тази скромност ще бликат потоците на една висша сериозност по отношение на свещените истини, в които то ще трябва да прониква, след като ние ще започнем да навлизаме все по-дълбоко в свръхсетивния свят. Ето защо нека да погледнем на името Антропософско Общество с подобаваща скромност, с подобаващо смирение и да си кажем:

Каквато и нескромност, суета и честолюбие, каквито и неистини да бяха свързвани досега с името теософия, те биха могли да бъдат изкоренени, ако под знака и девиза на скромността ние се опитаме да погледнем нагоре към Боговете и тяхната мъдрост, като обаче задължително се съобразяваме с човека и неговата мъдрост; приближавайки се в молитвен трепет към теософията, ние по необходимост попадаме в полето на антропософията. Тази антропософия ще ни отведе в божествения свят, тя ще ни отведе при Боговете. И когато благодарение на антропософията ние се научим да гледаме в самите себе си по възможно най-смирен и честен начин, когато преди всичко се научим да гледаме в себе си, за да открием как трябва да се борим срещу цялата Майя и срещу всякакъв род заблуждения, тогава над нас, над нашата строга самодисциплина и самовъзпитание, несъмнено ще бъде изписано като в един вид бронзова плоча: Антропософия! И нека това да се превърне за нас в едно предупреждение: чрез антропософията да търсим преди всичко скромност и себепознание и по този начин да преминем към опита за изграждане на една сграда²⁷, която да е основана върху истината, защото истината може да покълне само тогава, когато стремежът към себепознание обхване човешката душа с една висша непоклатима сериозност.

От къде идва цялата суета, цялата неистинност? Те идват от липсата на себепознание. От какво покълва истината, от какво покълва молитвеният трепет пред света и мъдростта на Боговете? Те покълват единствено в атмосферата на истинско себепознание, самовъзпитание и самодисциплина. Нека за тази висша цел да послужи и всичко онова, което пулсира в нашето Антропософско Движение. Този лекционен цикъл беше замислен да прозвучи имен-

но в изходната точка на Антропософското Движение и той би трябвало да ни представи неоспоримото доказателство: тук не става дума за някакво тесногърдо учение; напротив, тъкмо чрез нашето Антропософско Движение ние можем да разширим духовния си хоризонт, като включим в него също и далечните области на източното мислене. Нека да се замислим върху тези неща с подобаващо смирение, нека да ги приемем с антропософската нагласа за самовъзпитание и самодисциплина.

И ако антропософията, скъпи мои приятели, бъде приета от Вас по този начин, тя ще тръгне по добър път и ще постигне една цел, която ще означава истинско благо както за отделния индивид, така и за всяко човешко общество. Нека тези бъдат и последните думи от лекционния цикъл върху Бхагавад Гита и Посланията на Павел, макар че мнозина от Вас вероятно ще отнесат в душите си нещо от казаното, което след време ще се окаже плодотворно в рамките на нашето Антропософско Движение. Защото Вие, скъпи мои приятели, бяхте събрани тук, така да се каже, за пръв път тъкмо в името на Антропософското Движение. Нека и занаяк да се срещаме под знака на антропософията така, че с пълно право да се позоваваме на онези думи, които сега бихме искали да повторим в самия край на този лекционен цикъл, думите “скромност” и “себепознание”, за да ги издигнем в този миг като един истински идеал пред нашата душа.

БЕЛЕЖКИ

Съчиненията на Рудолф Щайнер са обозначени според библиографския им номер (Събр. Съч.№) в тяхното пълно издание.

1. Духовните революции и свързаните с тях нови научни дисциплини обикновено възникват с изграждането на нови понятия. Такъв е случаят и с понятието “антропология”, което откри изследователски перспективи от най-висш поряък.

През 1596, годината в която се ражда Рене Декарт, бащата на новото време, Ото Гасман (1562 - 1607) издава своята “Psychologia anthropologica”, в която за пръв път прави опит да интегрира откъслечните знания за човека в една всеобхватна наука за човека.

Обаче скоро се очертават и границите, на които се натъква естественонаучната методология, в стремежа си да стигне до “истинския” образ на човека.

Ето защо, през 1856, в своята “Антропология”, Емануил Херман Фихте, син на Йохан Готлиб Фихте, обобщава: “Накрая цялата антропология се свежда до всестранно обосновавания факт, че според същинската си природа, както и в източниците на своето усъзнание, човекът принадлежи към един над сетивен свят. Сетивното съзнание и възникващата чрез него феноменология на света, както и целия сетивен живот на човека, нямат никаква друга стойност, освен че предоставят арената, на която се осъществява надсетивния живот на Духа... Крайният резултат на антропологията е Антропософията.”

Впрочем понятието “антропософия” срещаме още през 1575, двадесет и една година преди “Psychologia anthropologica” на Гасман, когато в Базел е публикувано съчинението “De Magia Veterum”. Като първа задача на Антропософията в 16. век се разглежда одухотворяването на естествените науки и социалния живот.

Швейцарският философ и антрополог Игнац Паул Трокслер (1780 - 1866), ученик и приятел на Шелинг, вижда в Антропософията едно “повишение” на досегашната философия, която се издига до един вид “медитативна философия”: “Колко

радостно е, че най-новата философия се устремява към всяка една Антропософия и, следователно, се проявява както в поезията, така и в историята. При това не трябва да смятаме, че тази идея е плод на някаква спекулация, както и да смесваме истинската индивидуалност на човека нито със субективния дух или Аза, нито с абсолютния Дух.”

През 1882 Роберт Цимерман издава във Виена своя основен труд “Въведение в антропософията”, който оказва известно въздействие върху Рудолф Щайнер. Разбира се, по-късно Рудолф Щайнер изпълва това понятие със съвсем друго съдържание.

От съчиненията и лекциите на Рудолф Щайнер (Събр. Съч. №1 - №354) е ясно, че “антропологията” и “антропософията” не се изключват взаимно. Просто към методологията на естественонаучното познание, той прибавя методологията на свръхсетивното познание, като и в двата случая обектите са едни и същи: Човекът, Земята, Космоса.

Основният стремеж на антропософски-ориентираната Наука за Духа е да стигне един всеобхватен “образ на света и човека”. Антропософията не е догматично учение, което предопределя характера на въпросите, както и начина за тяхното разрешение.

“Тя няма нищо общо с мъртвото, абстрактно познание... а като живо познание, тя обхваща живота чрез самия него; тя се влива в човека не просто под формата на мисли или като резултат от едно или друго наблюдение, а като живителна кръв за душата, като форма на живот, тя присъства в самия човек”.

Когато Рудолф Щайнер започва да обосновава научно резултатите от своите “душевни наблюдения”, той установява, че особено в областта на философията, въпросът непрекъснато опира до границите на човешкото познание. За него става все по-ясно: неспособността за нравствени действия се дължи тъкмо на обстоятелството, че науката капитулира пред границите на несетивния свят и предоставя този свят на мистиците. Единственият начин да се прехвърли мост между сетивните възприятия и духовния “световен рег”, а с това да се стигне и до едно по-дълбоко разбиране на света, се състои в преодоляването на съществуващите познавателни граници.

За Рудолф Щайнер несетивните сили бяха неоспорим факт, също както и физическите природни сили. Ето защо той насочи своето внимание и в двете посоки.

Исходната точка на неговото грандиозно дело следва да търсим в естественонаучните му разработки и студиите, свързани с теория на познанието от осемдесетте години на 19. век.

Но “познанието” при Рудолф Щайнер далеч не се ограничава само в непосредственото разглеждане на съществуващото “човек” и неговите връзки с външния свят. В случаят - и това е съществен признак на антропософското духовно изследване - наред с общоизвестните и “признати” душевни способности, чрез концентрация и други разновидности на “душевното обучение”, се стига до едно задълбочаване и разширяване на човешкото съзнание.

Типичен пример в това отношение е загатнатото още през 1909 “учение за сетивата”. В него виждаме как Рудолф Щайнер придава стойност не на случайните резултати от едно или друго духовно изследване, а на екзактното описание, проследяващо прехода от “обикновените” сетивно-физически факти към несетивно-духовните явления. За него върнатата и точна представа за човешките сетива като необходими “органи”, с чиято помощ човек възприема и осъзнава света, е решителната крачка, издигаща обобщенията от неговата “Философия на свободата” в сферата на духовно-практическия живот. Към “досегашните” пет сетива, той прибавя групи седем, свързани с възприемането на “живота”, “движението”, “равновесието”, “топлината”, “словото”, “мисълта” и “Азът”.

През следващите десетилетия - след като е направил разтърсващи разкрития, засягащи основите на психологията, философията, антропологията и христологията - Рудолф Щайнер разширява своите лекционни цикли и в областта на педагогиката, медицината, физиката, икономиката, селското стопанство.

2. Първата световна война, 1914 - 1918

3. Теософското Общество е основано от Елена Петровна Блаватска (1831-1891) и Хенри Олкот (1832-1907) в Ню Йорк. Първоначално то се занимава със спиритически феномени като постепенно попада под индийско влияние и премества своя център в Агуар.

През 1902 Р. Щайнер е избран за генерален секретар на Немската секция на Теософското Общество, като още в самото начало той заявява, че ще се ръководи единствено от резултатите на собствените си духовно-научни изследвания.

От 1907 президент на Теософското Общество става Ани Безант, която застъпва гледището, че всички религии имат еднаква стойност. При цялото си уважение към различните религии, Р. Щайнер непрекъснато утвърждава своята теза за “Новото идване на Христос в етерния свят, за Христовия импулс и Мистерията на Голгота като “централно събитие” от планетарната и общочовешката еволюция.”

Рудолф Щайнер черпи своите познания за Христос - както той сам изтъква - не от Евангелията, а чрез своите непосредствени проучвания в духовния свят. Според тях “новото идване на Христос”, или “второто пришествие”, както го наричат Евангелията, представлява един грандиозен космически процес, който вече се разиграва в етерното тяло на Земята. Броят на хората, които имат своята среща с “етерния Христос” непрекъснато ще нараства. По данните на Р. Щайнер този космически процес е започнал още през първото десетилетие на 20. век.

През 1912/1913 по-голямата част от членовете на Немската секция на Теософското Общество подкрепят възгледите на Рудолф Щайнер и така се стига до разрива с Теософското Общество и до създаването на Антропософското Общество. Някои подробности от този конфликт са посочени от Мария Щайнер в предговора към “Христос и човешката душа” (Събр. съч. 155).

В своите “Студии върху биографията и жизненото дело на Рудолф Щайнер, Емил Бок пише: “Ембрионалният период от своя живот Антропософското Общество прекара в рамките на Теософското Общество. Специалната задача на Антропософското Общество през този период беше да противопостави на гревната източна мъдрост не друго, а самата квинтесенция на европейската цивилизация, чиято средищна точка представлява “Мистерията на Голгота”.

4. Кришнамурти - псевдоним на едно индийско дете, в чиято аура Ани Безант и С.W.Leadbeaters твърдели, че виждат “преродения Христос”. Повечето водещи теософи, с изключение на английския генерален секретар G.R.S.Mead (1863-1933), поддържаха това становище, което станало и външен повод за разрива между теософското и антропософско направление.

5. Антропософското Движение има своите първоизточници в духовния свят, а своите проявления - тук на Земята. Антропософското Общество е неговата видима структура,

включваща Ръководство, представителство и членове, обединени около свободно поетата грижа и отговорност за опазване на онова, което Р. Щайнер нарича “антропософски импулс”.

Първото Антропософско Общество е основано през 1913 в Берлин, където на 3. Февруари се провежда първото му Общо Събрание. По-късно, на Коледното Събрание от 24. Декември 1923 до 1. Януари 1924 в Дорнах, Швейцария, се учредява Единното Антропософско Общество, в чието Ръководство влизат г-р Рудолф Щайнер - председател, Алберт Шефен, г-р Ита Вегман, Мария Щайнер,, г-р Елизабет Вреде и г-р Понтер Вахсмут. От този момент Антропософското Движение и Антропософското Общество стават едно цяло.

Както е записано в “Принципите” на Единното Антропософско Общество, неговите основатели са убедени, че “днес съществува една действителна, разработвана от много години и в основните си части вече легализирана наука за духовния свят, като в същото време нашата цивилизация е лишена от едно истинско и грижливо подпомагане на тази наука. Антропософското Общество ще се опита да изпълни задачата си, като постави в центъра на своите усилия именно развитието на антропософската Наука за Духа и произтичащите от нея: братство в социалния живот, подем в моралния, религиозен, творчески и изобщо в цялостния духовен живот на човешкото същество”.

“Антропософското Общество е не тайно, а отворено за всички. Негов член може да бъде всеки, независимо от своята националност, обществено положение и религия, стига да вижда в съществуването на една институция, каквато е Свободната Школа за Духовна Наука в Гьотеанума, Дорнах, нещо естествено и необходимо. Антропософското Общество не допуска какъвто и да е вид сектантство. Политиката не влиза в кръга на неговите задачи.”

Членовете на Антропософското Общество могат да се обединят в малки или големи групи (Дружества), като условие за това е поне седем от учредителите на Антропософското Дружество да са вече членове на Единното Антропософско Общество. Названието “антропософско” изисква предварително одобрение и съгласие от Ръководството в Гьотеанума. Понеже засега не съществува Национално (Българско) Антропософско Общество, както е в почти всички европейски гържави, Антропософските Дружества у нас са причислени направо към Гьотеанума в Дорнах. В България Антропософските Дружества са

официално регистрирани по чл. 134 от ЗЛС. Тяхната дейност е регламентирана според устава на Единното Антропософско Общество, чието представителство се намира в Дорнах, Швейцария (Allgemeine Anthroposophische Gesellschaft, Postfach 134, CH-4143 Dornach). Библиотеките на Антропософските Дружества разполагат с голяма част от събраните съчинения на Рудолф Щайнер (на немски и български), с произведения на видни антропософски автори, както и с антропософска периодика.

От окултна гледна точка, произходът, целите и задачите на Антропософското Движение и на Антропософското Общество са осветлени в “Езотерични изследвания на кармическите връзки” (Събр. Съч. №235-№240), чийто български преводи - дело на Димо Р. Даскалов - се съхраняват и са на разположение на Антропософските Дружества.

Антропософско Дружество “Рудолф Щайнер”
Стара Загора 6000 ул. “Отец Паусий” № 87 Б ет.6
тел. 042/5-97-94

Антропософско Дружество “Михаил”
София 1000
ул. “Цар Симеон” 55, тел. 02/983-11-44

Антропософско Дружество “Рудолф Щайнер”
София 1336
ж.к. “Люлин”, бл. 611, вх. Г, ап. 91, тел. 02/24-62-91

Антропософско Дружество “Изис - София”
София 1463 п.к.152

6. Рудолф Щайнер - “За посвещението. За светлината на Духа и мрака на живота”, 8. лекции, Мюнхен, 1912 (Събр. Съч. № 138) и “Евангелието на Марко”, 10. лекции, Базел, 1912 (Събр. Съч. № 139)

7. Рудолф Щайнер - “Християнството като мистичен факт и Мистериите на гревността (Събр. Съч. № 8)

8. Виж Рудолф Щайнер - “Философията на Тома Аквински, 3. лекции в Дорнах, 1920, (Събр. Съч. № 74)

9. Още с първите си опити да разшири познанието ни за човешкото съществуване антропософията обръща внимание, че всъщност човекът се състои от четири съставни части:

Физическо тяло - неживо, веществено, “минерално”.

Етерно тяло - или “жизнено тяло”, “растително”.

Астрално тяло - лежи в основата на сетивната организация и чувствата, “животинско”

Азова организация - лежи в основата на индивидуалните, духовни, “човешки” качества.

Взаимодействието между тези съставни части в човешкия организъм намира израз именно в неговото функционално-морфологично троично устройство, включващо:

1. Нервно-сетивната система - носител на мисленето.
2. Ритмична система -носител на чувствата.
3. Системата “веществообмен-крайници” - носител на

волята.

10. Немислимо е, ако човек започне своите сериозни занимания с антропософията, да не си зададе въпроса: Какво представлява ясновидството? Под това понятие Рудолф Щайнер разбира способностите да се възприема духовния свят под формата на образи. През древните културни епохи, още преди понятийното мислене и опиращото се на него днешно съзнание, сумрачното или смътно ясновидство е представлявало природно качество, присъщо на всички хора. Дори и днес в изолирани случаи то може да се наблюдава в примитивни племена и народи, а в отделни случаи - като атавизъм и сред отделни представители на европейския свят.

Това естествено, или природно ясновидство се осъществява в областта на имагинативните възприятия и не трябва да се смесва със съответстващата им степен на Посвещение. Наред с имагинативното познание, съвременното Посвещение изисква да бъдат развити и следващите две степени на свръхсетивното познание: инспиративното и интуитивното познание.

В предхристиянските епохи, често пъти ясновидството е съществувало отделно от Посвещението. С други думи, даден човек би могъл да е ясновидец, но не и Посветен; от друга страна Посветеният, за да прониква в духовния свят не винаги е бил длъжен да притежава ясновидството. Днес тази природна дарба, която съвсем закономерно е угаснала в хода на еволюцията, трябва да бъде отново извоювана чрез определени упражнения, протичащи при ясно и будно съзнание. Ясновидство и Посвещение отново се приближават едно към друго, но на качествено ново равнище от човешката еволюция.

От “биологична” гледна точка, ясновидството е свързано със световно-историческата тенденция на човешкото етерно тяло да се “разширява”; то вече не се покрива с очертанятията на физическото тяло. Ето защо, все повече хора ще имат опитности “вън” от своето физическо тяло. Този прост факт е в основата на опасно и епидемично нарастващите “екстрасензорни” феномени, които днес биват обяснявани по съвсем произволен, високомерен и гулетантски начин. Тяхното истинско обяснение може да бъде обект единствено на свръхсетивното познание.

На старото, смътно ясновидство, Рудолф Щайнер противопоставя съвременни методи за окултно обучение, при което човек може да постигне т.н. “екзактно ясновидство” или “изследователско ясновидство”. То позволява на ученика да има възприятия в духовните светове при ясно и будно съзнание, а не в “транса”, характерен за старото Посвещение.

11. Според антропософската Наука за Духа, сегашната планета Земя е минала през три планетарни състояния, на всяко от които се развива и съответна степен на човешко съзнание:

1. Старият Сатурн (трансово съзнание).
2. Старото Слънце (спящо съзнание).
3. Старата Луна (сънищно или образно съзнание).
4. Земя (будно или предметно съзнание).
5. Бъдещият Юпитер (имагинативно съзнание).
6. Бъдещата Венера (инспиративно съзнание).
7. Бъдещият Вулкан (интуитивно съзнание).

Планетарното състояние “Земя” включва седем епохи:

1. Полярна епоха.
2. Хиперборейска епоха.
3. Лемурийска епоха.
4. Атлантска епоха.
5. Следатлантска епоха.
6. Шеста епоха (предстои).
7. Седма епоха (предстои).

На свой ред Следатлантската епоха се състои от седем културни епохи:

1. Първа следатлантска културна епоха (Древноиндийска)
7227-5067 пр.Хр.
2. Втора следатлантска културна епоха (Древноперсийска)
5067-2907 пр. Хр.
3. Трета следатлантска културна епоха (Египетско-Халдейска)
2907-747 пр. Хр.
4. Четвърта следатлантска културна епоха (Гръцко-Римска) 747 пр. Хр.- 1413 сл. Хр.
5. Пета следатлантска културна епоха (Съвременната)
1413 - 3573
6. Шеста следатлантска културна епоха 3573-5733.
7. Седма следатлантска културна епоха 5733-7893.
12. “Въведение в Тайната наука” (Събр. Съч. № 13).
13. Виж Бел. 11.

14. В своята “Тайна наука” (Събр. Съч. № 13) Рудолф Щайнер обозначава висшите Йерархии, към които принадлежат и Духовете на Волята по следния начин (вдясно са имената им според езотеричното християнство):

1. Серафими - Духове на Любовета
2. Херувими - Духове на Хармонията.
3. Престоли - Духове на Волята
4. Господства (Кириотетес) - Духове на Мъдростта.
5. Сили (Динамис) - Духове на Движението.
6. Власти (Ексузиаи, евр. Елохими) - Духове на Формата.
7. Архаи - Духове на Личността.
8. Архангели - Духове на Огъня.
9. Ангели - Духове на Зрача (Синове на Живота).

Рудолф Щайнер често говори за тези Същества, като ги групира в:

- Първа Йерархия - Серафими, Херувими, Престоли.
- Втора Йерархия - Господства, Сили Власти.
- Трета Йерархия - Архаи, Архангели, Ангели.

Йерархията на Архангелите включва:

1. Орифиил - с период на действие от 200 г. пр. Хр.
до 150 г. сл. Хр.
2. Анаил - 150 до 500

3. Захариил - 500 до 850
4. Рафаил - 850 до 1190.
5. Самаил - 1190 до 1510.
6. Гавраил - 1510 до 1879.
7. Михаил - 1879 до 2300.

15. В тази лекция от 25. Октомври 1906, изнесена в Берлин и включена по-късно в “Познанието за свръхсетивния свят и значението му за съвременния живот (Събр. Съч. № 55), Р. Щайнер разглежда човешката кръв като носител на човешките Азови сили.

16. Виж Бел. 14.

17. В глава 4 “Тялото, Душата и Духът” на “Теософия” (Събр. Съч. № 9) Р. Щайнер подробно описва цялостния човек като съставен от:

1. Физическо тяло.
2. Етерно тяло или Жизнено тяло.
3. Астрално, или Сетивно тяло.
4. Сетивна Душа.
5. Разсъдъчна Душа.
6. Съзнателна Душа.
7. Дух-Себе (преобразеното от Аза астрално тяло).
8. Дух-Живот (преобразеното от Аза етерно тяло).
9. Човек-Дух (преобразеното от Аза физическо тяло).

18. Рудолф Щайнер -” Тайните на библейската история за Сътворението” - 11 лекции, Мюнхен 1910 (Събр. Съч. №122). Нерекладирианият превод на Димо Р. Даскалов е на разположение в библиотеките на Антропософските Дружества.

19. Според Антропософската Духовна наука, от средата на Лемурийската епоха, в еволюцията на човека и Земята се намесват онези свръхсетивни сили или Същества, които Библията представя под образа на Змията. Рудолф Щайнер ги нарича “луциферически Същества”, или накратко Луцифер. През Атлантската епоха в еволюцията се намесват коренно различни свръхсетивни Същества, които Библията описва като Сатана. Рудолф Щайнер ги назовава “ ариманически Същества” или Ариман - терминът идва от гревно-персийското божество на мрака Ангра.

Рудолф Щайнер специално подчертава, че в края на всяко

хилядолетие се усилват както луциферическите, така и ариманическите въздействия. При много хора с т. нар. “екстрасензорни възприятия” е всъщност налице едно “съвместно влияние” на Луцифер и Ариман. Луцифер и Ариман действуват заедно... При тези хора Ариман постига перфектна материализация на душевните процеси и те започват да възприемат низшия астрален план - където се коренят техните изживявания - като префинен дубликат на сетивно-физическия свят... Те изгубват всяка представа за Духа и попадат в един окултен затвор, в една псевдо-реалност, която не е нито физическа, нито духовна.”

Проблематиката на съвременния човек до голяма степен се корени в неразпознаването на тези сили.(Виж схемата).” Културата изисква ариманизиране, само че човекът трябва да постави ариманическите сили на тяхното място и да не им позволява да се намесват по един смуцаващ, трагичен начин в неговото мислене, в неговите имагинации, инспирации и интуиции”.

Изграждането на духовни възприемателни органи, съзнателното изживяване на Мистерията на Голгота и приемането на Христовия Импулс са основните помощни средства за хармонизирането и в крайна сметка за спасението на тези Същества, които имат не само отрицателен, но и положителен принос в еволюцията на човека.

Луциферически Същества	Ариманически Същества
Действията им се проявяват	Действията им се проявяват
от началото	от началото на Атлантската
на Лемурийската епоха	епоха
Закъснели космически сили	Погранили космически сили
Воля	Мисли
Чувства	
(уравновесяване)	
Стремеж към единен език	Стремеж към
	“диференциране на езиците.”
Симпатия	Антипатия.
Отсъствие на индивидуални	Свърхиндивидуалност.
черти	
Страсти	Заблуждения.
Фантазиране	Догматизъм.
Поезия, Музика	Живопис
	Архитектура, пластика.

Епос	Лирика	Драма.
Инспирира космологията		Инспирира геологията.
Антипатия към техниката		Възторг от техниката.
Бягство от отговорност		Борба за власт.
Абсолютизира “правата”		Абсолютизира “задълженията”.
Анархизъм		Държавен монополизъм.
Космополитизъм		Национализъм.
Религиозни движения		Финансова власт.
“Отказ от инкарнация”		“Живот в една инкарнация”
Изкуствено разширяване на съзнанието, наркомани.		Висши технологии.
Възпламенява		Изсушава.
Треска, фебрилни състояния		Склероза.
Явяването на Христос в етерния свят - насочено срещу силите на Луцифер		Мистерията на Голгота - насочена срещу силите на Ариман.

20. Според свръхсетивното познание, човешкото съществуване разполага с 12 сетива:

1. Азово сетиво (позволяващо ни да възприемаме Аза на грузия човек).
2. Мисловно сетиво.
3. Говорно сетиво.
4. Слухово сетиво.
5. Топлинно сетиво.
6. Зрително сетиво.
7. Вкусово сетиво.
8. Мирисно сетиво.
9. Равновесно сетиво.
10. Двигателно сетиво.
11. Жизнено сетиво.
12. Осезателно сетиво.

21. Азурас: сборно наименование за изостанали свръхсетивни Същества от категорията на Архаите, или духовете на Личността. Занапред те ще бъдат много по-опасни за човека, отколкото Луцифер и Ариман. Докато Луцифер се проявява в Сетивната Душа (Виж “Теософия гл. 4), а Ариман в Разсъдъчната Душа, Азурас ще се опитат да проникнат в Съзнателната Душа и да тласнат “низшия Аз” към непосредствена връзка със “сетивността на Земята”, като си служат с “рафинираната интелектуалност” на човека и на неговите “сексуални ритуали”. Нищо друго не подпомага Азурас така,

както възгледът, че човек произлиза от животното.

22. Рудолф Щайнер “Четири мистерийни грами (Събр. Съч. № 14). Нередактираният превод на Димо Р. Даскалов е на разположение в библиотеките на Антропософските Дружества.

23. В антропософската терминология “Груповата Душа” се доближава до “колективното Азово съзнание” и представлява отминал етап от общочовешката еволюция. Основните форми на човешките групови души са отпечатани в етерното тяло и са представени в образите на:

1. “Човекът” (имащ отношение към Физическото тяло).
2. “Лъвът” (имащ отношение към Сетивната Душа).
3. “Телецът” (имащ отношение към Разсъдъчната Душа).
4. “Орелът” (имащ отношение към Съзнателната Душа).

Човешките групови Души са в непрекъснато възходящо и низходящо развитие. Те не подлежат на раждане и смърт. В миналото те са били истинската причина за т.н. “колективен спомен”. Точно този “колективен спомен” е ключът към разбиране на онези текстове от Петокнижието, където се говори за високата възраст на патриарсите. Фактически, тук индивидът отъждествява своето “Азово съзнание” с Азовото съзнание на предците; предците продължават да живеят в самия него, докато някоя могъща личност не внесе нов елемент в развитието на общността. Остатъци от подобна “групова душевност” срещаме днес у някои примитивни народи и племена.

В отделни случаи “груповата душевност” може да породи погрешна представа за прераждането: когато потомците вярват, че те вече са били инкарнирани в някои от своите предци.

Индивидуалните човешки души произлизат от човешките “Групови Души” и осъществяват своето развитие в условията на физическия свят.

Животинските Групови Души се намират в “астралния свят”

Растителните Групови Души се намират в низшите области на духовния свят.

Минералните Групови Души се намират във висшите области на духовния свят.

24. Според духовно-научните изследвания на Рудолф Щайнер, детето Исус, описано в Евангелието на Матей, идва от родословната (царствена) линия на Соломон, а детето Исус, описано в Евангелието на Лука, идва от родословната (свещеническа) линия на Натан. Двете различни родословни линии откриваме в Евангелието на Матей, 1, 1-16 и в Евангелието на Лука, 3, 23-38.

Виж “Евангелието на Лука”, 10. лекции в Базел, 1909 (Събр. Съч. № 144).

25. Тук става дума за астралното тяло, етерното тяло и физическото тяло на онзи Исус, който е описан в Евангелието на Лука.

26. Познанието за превъплъщението (реинкарнацията) и съдбата (Кармата) на човека спада към най-съществената част на антропософския мирозглед. Приемането на идеята за реинкарнацията и Кармата хвърля съвършено нова светлина върху основните проблеми на човешкото съществуване: смисълът на живота, щастието и нещастията, семейството, професията, мотивите на нашите действия и т.н. Според Р. Щайнер занаят пред реинкарнацията и Кармата няма да са само лично убеждение на отделни хора, а “строгово необходими представи”, без които истинския напредък на естествените науки ще бъде невъзможен.

“Животът на човека между раждането и смъртта зависи от три фактора. Те лежат отвъд границите на живота и смъртта. Тялото се подчинява на закона за наследствеността; душата се подчинява на съдбата, която човек изгражда сам. Тази съдба, изградена от самия човек, може да се назове със старото име, негова Карма. А Духът се подчинява на закона за прераждането... С помощта на чистата логика, всяко мислене, което разглежда явленията на живота и не се страхува от своите крайни изводи, може да стигне до идеята за прераждането и Кармата. Ако е вярно, че миналите съществувания се простират пред отвореното “духовно око” на ясновидеца под формата на изживявания, не по-малко вярно е, че истинността на тази идея е достъпна и за разума”, “Теософия” (Събр. Съч. № 9)

Според свръхсетивните изследвания на Рудолф Щайнер,

ритъмът на преражданията или реинкарнациите, наред с много други фактори, зависи и от някои чисто исторически закономерности. В рамките на приблизително 26000 години т.н. “пролетна точка” на равноденствието се придвижва по протежение на целия Зодиак, така че средно на 2160 години тя преминава през един зодиакален знак. През този период условията на Земята се променят радикално, така че човешкият Аз се инкарнира в съвършено нова среда, за да постигне съвършено нови опитности. И понеже мъжът и жената възприемат и изживяват света по коренно различен начин, по правило една човешка индивидуалност се инкарнира през този 2160-годишен период два пъти - веднъж като мъж и веднъж като жена. Разбира се, интервалите между отделните прераждания се определят от еволюционното равнище на Аза, както и от силите, които човекът пренася в духовния свят след смъртта на своето физическо тяло. В дълбоко езотеричните си лекции върху Кармата, изнесени през 1924, Събр. Съч. № 235-№ 240) Рудолф Щайнер проследява с изумителна конкретност на описанието последователните “реинкарнационни вериги” на забележителни исторически личности като Аристотел, Сократ, Александър Велики, Тацит, Нерон, Плиний, Овидий, Рафаел, Бейкън, Волтер, Хамерлинг, Емерсон, Стринтберг, Новалис, Гьоте, Маркс, Енгелс, Нитче и други.

В библиотеките на Антропософските Дружества се съхраняват и са на разположение нередактираните български преводи на поредицата Езотерични изследвания на кармическите връзки, която включва:

I том

Формиране на космическите сили 12 лекции в Дорнах, 16.02 - 23.03.1924 (Събр. Съч. № 235)

II том

Кармическите връзки в хода на общочовешкото развитие - 17 лекции в Дорнах, 06.04 - 26.06.1924 (Събр. Съч. № 236)

III том

Кармическите връзки на Антропософското Движение 11 лекции в Дорнах, 01.07. - 08.08. 1924 (Събр. Съч. № 237).

IV том

Съвременният духовен живот и Антропософското Движение 10 лекции 05.09. - 28.09. 1924 (Събр. Съч. № 238).

V том

Езотерично изследване на кармическо-космическите

връзки - 16 лекции в Прага, Париж, Бреслау, 29.03. - 15.06.1924 (Събр. Съч. №239).

VI том

Кармата на Антропософското Общество - 15 лекции в Арнхайм, Лондон, Берн, Цюрих, Щутгарт 25.01. - 27.08. 1924 (Събр. Съч. № 240).

27. Става дума за предстоящия строеж на Първия Гьотеанум, чийто основен камък е тържествено поставен на 20. Септември 1913. Изграден изцяло от гърво, той е напълно унищожен от пожар на 31. Декември 1922. Вторият Гьотеанум, изграден от бетон, по проект на Р. Щайнер, се намира на същото място - в Дорнах, южно от Базел, и е завършен през 1928. Сградата носи името си не само като израз на преклонение през забележителната личност на Йохан Волфганг Гьоте, с чието творчество са свързани първите научни разработки на Р. Щайнер (“Въведение в Гьотевите естественонаучни съчинения” Събр. Съч. № 1, и “Гьотевия мироглед и неговата теория на познанието във връзка с идеите на Шилер”, Събр. Съч. № 2; нередактираните български преводи на Събр. Съч. № 1 и № 2 са на разположение в библиотеките на Антропософските Дружества), но и поради обстоятелството, че мирогледът на самия Рудолф Щайнер - както той многократно и убедително посочва - израства именно от Гьотевия път на познание.

По-късно с израза гьотеанизъм Рудолф Щайнер обозначава характера Гьотев път на познание и неговата творческа продуктивност. Гьотеанизмът е пълна противоположност на постулатите, формулирани от Емануел Кант. Според Рудолф Щайнер “тоталността на обекта” е възможна само при равностойното участие на мисленето и възприятието.

Гьоте постига едно своеобразно усилване на осъществяването по този начин познание до степен, че то добива образен характер.

От една страна гьотеанизмът е опазване, а от друга - продължение на Гьотевото дело. В този смисъл, Рудолф Щайнер не само получава един вид наследство, но към него той прибавя нови принципи за изучаване на свръхсетивния свят, за който Гьоте е имал само далечно предчувствие. “Историческият Гьоте може би щеше да ги отхвърли, но” - както казва Рудолф Щайнер - “по-вероятно е, че пребиваващата в духовния свят индивидуалност на Гьоте, би се съгласила с тях.”